વિરાટ જાગે છે ત્યારે

મુનિશ્રી ચન્દ્રશેખરવિજયજી

પ્રકાશક
સુબોધચન્દ્ર બાલાભાઈ
મન્ત્રી
કમલ પ્રકાશન
અમદાવાદ—૭

: લેખક પરિચય :
સિદ્ધાન્તમહોદધિ સચ્ચારિત્રચૂડામણિ
આ. ભગવન્તશ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી
મહારાજાના [illegible] વિનેય મુનિશ્રી
ચન્દ્રશેખરવિજયજી

પ્રથમાવૃત્તિ નકલ ૨
વિ. સં. ૨૩ આશ્વિન શુક્લ ૫ મી

મુદ્રક
કાન્તિલાલ ડાહ્યાભાઈ પટેલ
મંગલ મુદ્રણાલય
રતનપોળ અમદાવાદ

: પ્રકાશકીય :

કમલ પ્રકાશન (પબ્લિક ટ્રસ્ટ) બે કાર્યો કરે છે

(૧) પ્રાચીન જૈનશાસ્ત્રગ્રન્થોનો થતો વિનાશ અટકાવીને આ ગ્રન્થોનુ પુનર્મુદ્રણ કાર્ય કરીને એમનુ આયુષ્ય વધારી દેવાનુ મ ગળમય કાર્ય અને

(૨) શાસ્ત્રોક્ત સિદ્ધાન્તોને અદ્યતનશૈલિએ ગુજરાતી વગેરે ભાષાઓમા રજૂ કરવા માટે તમામ લેખકોને આમન્ત્રણ આપીને તેનો સારામા સારો લાભ ઉઠાવવાનુ બીજુ કાર્ય

આ યોજનાઓ એટલે આધ્યાત્મિકભાવોને વિશ્વમા ગૂજતા કરી મૂકવાની કલ્યાણકારિણી આરાધનાઓ

પ પૂ મુનિરાજ શ્રીચન્દ્રશેખરવિજયજીની સ પૂર્ણ દેખરેખ નીચે આ બે ય કાર્યો અમે ઝડપી વેગથી કરી રહ્યા છીએ

(૧) જેમ જેમ અમને જ્ઞાનખાતાની સ ઘમત કે વ્યક્તિગત રકમો મળે છે તેમ તેમ અમે શાસ્ત્રગ્રન્થોનુ પુનર્મુદ્રણ કાર્ય કરતા રહીએ છીએ આજ સુધીમા અમે ઉપદેશ રહસ્ય (સ સ્કૃત) ગ્રન્થ (મૂ ૧૧-૫૦ પો ખર્ચ સાથે) પ્રકાશિત કર્યો અને હવે ઉપમિતિ-ભવપ્રપ ચા કથા (સ સ્કૃત) નો પ્રથમ વિભાગ ટૂ કે સમયમા જ પ્રકાશિત થઈ જશે ત્યાર બાદ યોગશાસ્ત્ર ગ્રન્થ (સટીક-સ સ્કૃત) તથા કલ્પસૂત્ર સુબોધિકાનુ પુનર્મુદ્રણ કાર્ય આર ભવાની અમારી મ ગળ ભાવના છે આ આયોજનથી અમે બે વિશિષ્ટ લાભો જોઈ રહ્યા છીએ—(૧) શાસ્ત્રગ્રન્થોને જીવનદાન. (૨) જ્ઞાનદ્રવ્યની અઢળક રકમના ભાવી શક્ય દુરુપયોગનુ નિવારણ અને એનો સુ દરમા સુ દર વિનિયોગ.

જ્ઞાનખાતાના તમામ વહીવટદારોને અમારી વિનંતિ છે કે તેઓ આ સંસ્થાન વધુમાં વધુ લાભ આપીને જ્ઞાનના અને જ્ઞાનદાનના વિનાશ થતો અટકાવે.

(૪) અવારનવાર ગુજરાતી વગેરે ભાષામાં આધ્યાત્મિક ચિંતન રજૂ કરવાના અમારા મંગળ આયોજનના ઉપક્રમે અમે આજ સુધીમાં નવ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં. એક જ વર્ષમાં એમાંના પાંચ પુસ્તકોની આઠ હજાર નકલોનું વેચાણ થઈ ગયું એ જ એ પુસ્તકોની વિશિષ્ટતાને સૂચવે છે.

પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રીચન્દ્રશેખરવિજયજીએ પોતાનાં લખેલાં બીજાં બાર પુસ્તકો અમને પ્રકાશિત કરવા આપી રાખ્યાં છે તે બદલ અમે તેમના ખૂબ ખૂબ ઋણી છીએ. જેમ જેમ અમને આર્થિક અનુકૂળતા સાંપડતી જશે તેમ તેમ અમે એ પુસ્તકોને પ્રગટ કરતાં રહીશું.

પ્રકાશિત થયેલા નવ પુસ્તકોનાં નામો આ પ્રમાણે છે (૧) ભાવનાની પગદંડીએ (૨) શરણાગતિ (૩) વિરાગની મસ્તી (૪) ઊઠ ! અધાર્થી – (૫) અધ્યાત્મસાર—ભાવાનુવાદ (૬) વંદના (૭) ગુરુમાતા (૮) વિરાટ જાગે છે ત્યારે (૯) મહાપથનાં અજવાળાં. કમલ પ્રકાશન સંસ્થાનું પબ્લિક ટ્રસ્ટ કરવામાં આવ્યું છે તેથી દાનવીરોને ઇન્કમટેક્ષની ૧૫ B કલમ મુજબ કરમુક્તિનો લાભ પ્રાપ્ત થશે.

આપ સહુને અમારી વિનમ્ર વિનંતિ છે કે આપ સહુ આ સંસ્થાને દાન કરીને પુણ્યશક્તિનો અપૂર્વ લાભ ઉઠાવશો.

પ્રાચીન અને અર્વાચીન સાહિત્યના પ્રકાશન અંગેની માહિતીઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે તથા સભ્યપદની યોજના જાણવા માટે આપ અમારા કાર્યાલયમાં અવશ્ય મળતા રહેશો.

લિ.

કમલ પ્રકાશન

—ટ્રસ્ટીગણ

શેઠ શ્રીશાન્તિદાસ ખેતસી ચેરીટેબલટ્રસ્ટ તરફથી કમલપ્રકાશનને ઝડપી પ્રકાશન બનાવવા માટે જે વિશિષ્ટ સહાય મળતી આવી છે તેને અત્રે અમે કૃતજ્ઞતાભાવથી યાદ કરીએ છીએ.

—ટ્રસ્ટીમંડળ

વિશ્વાસની વેદના

એક હતું વન.

વનમાં હતું ત્યાં સિંહ-સિંહણનું એક યુગલ.

એક વખત સિંહણે બચ્ચાને જન્મ આપ્યો.

એ જ વખતે બકરાંના ટોળાને લઈને એક ભરવાડ ત્યાં આવ્યો.

સિંહણ બેભાન થઈ હતી. સિંહ ત્યાં ન હતો. ભરવાડે પરિસ્થિતિનો લાભ ઉઠાવ્યો.

નવજાત બચ્ચાને ઉપાડી બકરાંના ટોળા ભેગું ભેળવી ગયો ગામ ભણી.

બકરાંના ટોળામાં સિંહશિશુ ઉછરવા લાગ્યું.

બચ્ચું તો સિંહનું હતું પણ એણે પોતાને બકરું માની લીધું.

બાકી બકરાંની જેમ એ ઘાસ ખાય છે, પાણી પીએ છે અને બકરાંની જેમ બેં બેં કરતું દોડાદોડ કરે છે.

મહિનાઓ વીતી ગયા.

પોતે સિંહ છતાં પોતાને બકરું માન્યું. આમ પોતાની ઓળખ વીસરી ગયું, જાત જ વીસરી ગયું.

પણ —

એક દી આવ્યો

સહુ ચરતા હતા ચાગે સાથે રહીને બે બે કરતા દોડતા હતા, આમથી તેમ દિનમા દિન વિતાવીને

ત્યા એક ત્રાડ પડી બધા ય બકરા બકરી સ્તબ્ધ થઈ ગયા; સહુના ગાત્ર કમ્પવા લાગ્યા

સહુએ ઊચે જોયુ એક વિકરાળ સિહ હાય ! હવે શુ થશે ? મોતનુ ભૂત આખ સામે નાચતુ દેખાયુ

જીવ બચાવવા સહુ જીવ લઈને દોડ્યા પણ આ શુ ? પોતાને આજ સુધી બકરુ માનતુ સિહશિશુ કેમ દોડતુ નથી ? પેલા સિહની સામે ટગર ટગર કેમ જોઈ રહ્યુ છે ?

સિહશિશુના અતરમા એક અગમ્ય વલોપાત જાગી ગયા છે સિહના દર્શને !

પોતાનુ કલ્પિતસ્વરૂપ આજે વેરવિખેર થતુ હતુ.

"રે ! હુ કોણુ ?" પહેલો પ્રશ્ન એના નમણે ઝીકાયો !

"શુ હુ બકરુ નહિ ?"

અતરમાથી અવાજ આવ્યો "ના ના જરાય નહિ" "તો હુ કોણુ ?

"શુ હુ 'તે' છુ ? સામે જે સિહ છે તે હુ છુ ?" "હા-જરૂર. જરૂર" અતર પુકારી ઊઠયુ

અને અને

એકદમ ત્રાડ નાખી, આજ સુધી બે બે કરતા સિહના બચ્ચાએ-

એ ચારે પગે કૂદ્યુ કોઈ આગભરી મસ્તી એના રોમરોમમા પ્રગટ થઈ એ મસ્તીને એ જીરવી ન શક્યુ એ દોડી ગયુ

જઈને ઊભુ રહ્યુ પેલા સિહની પાસે "રે ! 'હુ' તો 'તુ' જ છુ હા હા તુ તે જ છુ જરૂર જરૂર આપણા બેય ના

સ્વપ્નમાં અસાધારણ શાન્ત ઉજાસ છે! શિવની સામે બેઠેલી નેતી આંખો ભરાઈ ઊઠી.

પણ ત્યાં તો મને જાગતો પુકાર્યો! શિવરાજના [illegible] એ મન બોલી ઊઠ્યું: નહિ નહિ. હું તે હું જ છું, તું પણ હું નહિ. તું તું છે, હું હું છું. અથવા તું હું એક જ. બીજો માટે હું હું જ છું.

વિચાર [illegible] છે ત્યારે શું બને છે? એ પ્રશ્નના ઉત્તર શિવ શિશુની આ પાપણ [illegible] જ આપી દે છે.

હવે એક અંધકારમય કાળ [illegible] ના [illegible] પણ ત્યાં ખૂણે [illegible] શુભો અને મનનારો એ કાળના અંધારમાં [illegible] જ્યાં [illegible] એ અંધકારના [illegible] ઊંઘી [illegible] આવે દુઃખ કરતો જ [illegible]

અનંત [illegible] એ અવિચારી [illegible] અને અનંત [illegible] વિચારની એ નિદ્રા! નિદ્રામાં ને નિદ્રામાં જ એવું અનંત સ્વપ્ન આ [illegible] એ મન [illegible] બનાવવા એ ખૂબ મથ્યો પણ નિદ્રા એ નિદ્રા જ છે. નિદ્રાનું સ્વપ્ન પણ સ્વપ્ન જ છે.

આ વિચારને [illegible] ન [illegible] જ્યાં સ્વપ્નને સત્ય બનાવવું [illegible] મથ્યા. ખૂબ મથ્યો પણ સ્વપ્ન તે સ્વપ્ન જ રહ્યું.

પણ એક પળ આવી. અવિચારી ચેતનો ઊંડે દેખાતા લાગ્યો. [illegible] દાટ્યો.

[illegible] ધરે આવીને મન [illegible]

જ [illegible] થયા

[illegible] નારા [illegible] આશાઓ — [illegible] વિચારે આખા બોલી

વિરાટ જાગ્યો

મતે એને બેઠો કર્યો, ઊભો કર્યો

અનંતસુખની ચીજો પારનાર વિરાટને એણે અનંતસુખનો પથ બતાવ્યો

સૂર્યોદય થયો

માર્ગની આંટીઘૂંટીને ઉકેલનો એક ગ્રન્થ મતે હાથમાં દીધો

અને

વિરાટે કદમ ઉપાડ્યું, મને બતાવેલા પથે વિનાશીસુખનો ફક્ત હવે હરણફાળે ચાલવા લાગ્યો અવિનાશીના પથે,

હવે આવી ગયો ' તો અંત એની અનંત નિદ્રાનો હવે છોડી દોનો ' તો એણે તન એની સ્વપ્નસૃષ્ટિને સત્ય બનાવવાનો

એ જાય, ઓ જાય, ઓ ચાલ્યો જાય એકલવીર વિરાટ !

વિરાટ ચાલ્યો જાય છે

પગ નીચેથી પથ પણ સરકતો જાય છે

અનંત અધિયારી ગતનો અંત આવી ગયો ! -

વિરાટ જાગ્યો ઊઠ્યો કદમ માંડ્યું ચાલ્યો હવે ચાલ્યો જ જાય છે બસ, ચાલ્યો જ જાય છે મહાપથના અજવાળાં ચીરતો ચીરતો એકલવીર વિરાટ આગળ ધસતો જ જાય છે

હમણાં જ—જોતજોતામાં દેશે અનંતના બારણે ટકોરા,

હમણાં જ—જોતજોતામાં દેશે શિવસુંદરી, એના મોંઘેરા દર્શન !

ઉભરાયું જ— તેનતેનામાં જ નાખી દેઈ એના કંઠે વરમાળા.

અનંત અવિનાશી જ્ઞાન એ આપણો અમરઆત્મ હંસ. શર
શાશ્વત જ્યોત એ તો જ્ઞાન–ધ્યાન જ્યોતિ પ્રકાશના અખંડ મના સ્નેહરશ્મિને
ઉઘાડતે દિવ્ય વધાવતો પ્રકાશ પ્રકાશના પુંજ.

ગાઢ નિદ્રામાં ય પોઢેલો જીવ, એની અવિકારી શાન્તિ.

જાગી જશો તો ભાન એના સ્વરૂપના અને સ્વીકારી લેશું જ
સ્વરૂપ અસીમ અધ્યાત્મનું સ્નેહ! સ્વાનુભૂતિના એ સ્વામીએ

પણ જ્યાં એની નિંદ ઉડી કે દેહ ભાવસ્મૃતિ જાગે. જ્યાં
એને ધ્યાન થયું કે દેહ પરમાત્માનું ત્યાં જ એક અગમ્ય ચમક
વીજળી પામી એના હૃદયે દિવ્યાત્માઓના વિરાટ પડદામાંથી સૂક્ષ્મ ઝીણું.

કોઽહમ્ ? હું કોણ?

શું હું માનવ નહિ! શું દેખાય તે મારું સ્વરૂપ નહિ! હું
વીર નહિ! હું બળવાન નહિ! મારી હિંમતમાંનો અંત નહિ! શું
ભભૂત ભરેલું શરીર તે જ હું નહિ! કોઈ બતાવો કે તો પછી
હું કોણ?

પરમાત્મા સામે છે સંત આપણી જ ઊભા છે વિરાટની અપાર
આત્માઓને જે જ જોઈ ત્યાં છે પણ કોઈને કશું કહેવું નથી.
જે કહેવું છે તે તો હવે એ તને જ—થોડી જ વારમાં સમજી
લેશો જ

ત્યા જ વિરાટ ચીસો પાડે છે **નાऽहम्** "ના, ના, હું શરીર નહિ, હુ ધનવાન નહિ, હુ કોઈનો કત નહિ ના ના જરાય નહિ"

સત સાભળે છે પણ અકળાતા નથી કેમ વારુ ?

વિકાસની એ વેદના છે તેથીસ્તો વિકાસની વેદના વિના વિરાટ ને સ્વત્વની સવેદના શકય જ નથી આવી સ્વયભૂ આવેદના જેવુ સુદર બીજુ કશુ નથી

વિરાટ બૂમો ઉપર બૂમો પાડે છે, કપાળે મુક્કીઓ ઉપર મુક્કીઓ મારે છે

જો હુ શરીર નહિ તો હુ કોણ ? મને કોઈ કહો તો ખરા કે હુ કોણ છુ ?

વેદનાના મધુરતમ સવેદનોમા વિરાટ મૂર્ચ્છિત થઈ જાય છે

આ હતી તેની આધ્યાત્મિક મૂર્ચ્છા (Spiritual coma) હવે અહી જ એ પામવાનો હતો સ્વરૂપનુ ભાન વિકાસની વેદનાનો હવે બીજો તબક્કો શરૂ થઈ ગયો હતો

વિરાટે એક મોટી ચીસ નાખી દીધી

सोऽहम् ઓહ ! ઓહ ! હવે સમજાયુ કે હુ તે જ છુ તે–સામે ઉભેલા પરમાત્મા એ જ મારુ સ્વરૂપ છે

અને

વિરાટે દોટ મૂકી.

દોટ ન હોય માત્ર અજાગૃતિમા—ઊંઘના સમયોમા જાગેલો બેઠો થયા વિના રહે ખરો ?

બેઠેલો ઊભો થયા વિના કદી રહી શકે ? ઊભો થઈ ગએલો દોટ મૂકી દીધા વિના બીજુ કાંઈ જ કરી શકે ?

જાગૃતિ એ થે / વિમર્શ.

વિકાસ એગ્યે / દોડ.

વિચાર પહોંચે ? આનન્દઘન ૫ આત્માની પાસે

ભાગ્યભાવે ઠર્યું છે આ આનન્દઘન ! સ્વમહમ્ ર ! હું જ હું છું રે ! હું બીજું કોઈ / નથી. હું / હું છું

કરુણામયી માના [illegible] વિ । વાયબ્યા બને ? બાળ બનીને એની ગોદમાં બાઝે, એની હૂંફમાં / છુપે, એની કરુણાના સ્તન્યપાને / પુષ્ટ થાય. એક દી આવ / બાળ વિચાર હવે વિચાર, વિરાટ બને છે

વિકાસના ઉચ્ચ તબક્કામાં એ પ્રવેશ કરે છે

અને...

ને આનન્દઘન એક દી અનોખુ ગીત ગણગણતી નીચે છ. મહમહમ્ ર ! હું હું / છું હું બીજું કોઈ નથી હું એ હું / છે

સ્વમાં સ્વત્વનું ધ્યાન એ / સર્વોત્કૃષ્ટ ૫ માં ભજન.

વિકાસની ઊર્ધ્વમુખી ગતિનું એ અંતિમ કેન્દ્ર

વિ । [illegible] તને છે ત્યારે એ પહેલી ચીસ પાડે છે કોઽહમ્ ! ૧ નિયમાં છેક તળ આવે છ ત્યારે એ ગુંજતી મૂકે છે નાઽહમ્ ! અને પછી તે વિવેક મોખરા નમુનિના ભાગરો ધૂત્કાર કર્યા કરી સ મોઽહમ્ ! અંતર્જ્ઞાન આમી ત્યાં એના ૫ ૭ગ પગપગનું કરી રે છે સ્વમહમ્ ! અને રઠી ગાન ૫ તે એ સાગ સુગંધ સરે સહુને ભાવે છે મહમહમ્

જેને **कोऽहम्** એવો પ્રશ્ન પણ ક્ષણે વાગતો નથી એ ઊત્રનો વિરાટ છે ચરમાવર્તની અધિયારી ગતમા અથડાતો-કુટાતો સ્વપ્ન સૃષ્ટિમા રાચતો દયનીય વિરાટ છે

મે એ ટતુ, બાળક ચાલતુ પોતાને બકરીનુ બચ્ચુ માનતો વામણો વિરાટ છે

વિરાટ તો વિરાટ જ હોય

જાગૃતિનો કાળ એ જ વિરાટનો 'વિરાટ' દર્શક કાળ છે

વામન એવો હુ વદન કરુ છુ, વિકાસની એ વેદનામાથી સફળતાપૂર્વક પાર ઊતરતા સિહશિશુઓના ચરણોમા!

દાનસૂરિજી જૈન જ્ઞાનમંદિર
કાળુપુર રોડ
અમદાવાદ-૧
૨૦૨૩
આશ્વિન શુક્લપંચમી

—ચન્દ્રશેખરવિજય

ક્રમદર્શન

પ્રાપ્તિસ્થાન

સોમચંદ ડી શાહ
'સુઘોષા' કાર્યાલય
જીવનનિવાસ સામે
પાલીતાણા

*

જશવંતલાલ ગિરધરલાલ
દોશીવાડાની પોળ
અમદાવાદ

*

સેવંતીલાલ વી જૈન
૨૦, મહાજનગલી, ૧લે માળે
ઝવેરી બજાર,
મુંબઈ-૨

*

ભુરાલાલ પંડિત
સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર
હાથીખાના, રતનપોળ,
અમદાવાદ

ઓફિસ
સુબોધચન્દ્ર લાલભાઈ
બકુલ
સંજીવની પાસે
અમદાવાદ-૭

વિરાટ જાગે છે ત્યારે

મુનિશ્રી ચન્દ્રશેખરવિજયજી

એક જ લક્ષ્ય

કોઈ તમને પૂછે કે તમારા જીવનનુ લક્ષ્ય શુ છે? તમારા જીવનની આરાધના કઈ? તમારુ કર્તવ્ય શુ?

તમે શુ જવાબ આપશો? મને કોઈ આવા પ્રશ્નો પૂછે તો હુ બેધડક કહી દઉ કે મારુ લક્ષ્ય દોષવિનાશ.

મારી આરાધના દોષ વિનાશની

મારુ કર્તવ્ય દોષ વિનાશનુ...

બીજા શબ્દોમા આત્મશુદ્ધિને જીવનનુ લક્ષ્ય કહેવાય પરતુ મને 'દોષનાશ' શબ્દ વધુ પસદ પડે છે અને તે સહેતુક છે

આત્મશુદ્ધિ એ ગુણ છે, અવગુણથી ભરેલા આપણને ગુણની ગધ પણ કયા છે? ગુણની અનુભૂતિ વિના ગુણપ્રાપ્તિની સમજ શે પડે? ગુણપ્રાપ્તિ કાજે ભીષણપુરુષાર્થની ગીતાનો મગલ શ્લોક શે રચાય? ગુણ તો આપોઆપ પ્રગટે, જો દોષના આવરણો દૂર થાય.

ગુણ પ્રાપ્ત કરવા માટે પુરુષાર્થની કશી જરૂર નથી. સર્વગુણસંપન્ન બનવા માટે સર્વદોષમુક્ત થવાની જ આરાધના સાધવાની

દોષમુક્ત બનો તત્ક્ષણ તમે ગુણસંપન્ન બનો જ છો.

નહેરનું પાણી આગળ વધતું નથી તો તે વખતે પાણીને ધક્કા ના મારો! જે વચ્ચે કચરો ભરાયો છે એને જ ઉપાડી લો પછી પાણી તો આપ મેળે વહેવા જ લાગશે.

સ્ફટિકનો સહજ ગુણ છે સફેદાઈ પણ રક્તવર્ણના સંગથી એ લાલ બન્યું છે ફરી સ્ફટિકને સફેદ જોવું હોય તો તેની ઉપર સફેદો મારવાની કશી જરૂર નથી લાલ વસ્ત્ર દૂર કરો કે સફેદાઈ તો આપોઆપ દેખાશે

ગુણ ઉત્પન્ન કરવાનો નથી એ તો અનાદિ સહજ છે દોષનાશ જ ઉત્પન્ન કરવાનો છે એટલે આ દૃષ્ટિએ ક્ષમાગુણ ઉત્પન્ન કરવાનો નથી પરંતુ ક્રોધનાશ જ ઉત્પન્ન કરવાનો રહે છે

આપણે ક્રોધનો વિનાશ કરીએ એટલે ક્ષમા તો આપોઆપ પ્રાપ્ત થાય. ક્રોધવિનાશ એ જ ક્ષમા નથી પરંતુ ક્રોધવિનાશથી ક્ષમા પ્રાપ્ત થાય છે ક્રોધવિનાશ થયો કે તરત જ ક્ષમા પ્રાપ્ત થાય ક્ષમા પ્રગટ થાય. વસ્તુત તો એક સિક્કાની બે બાજુ છે દોષવિનાશ અને ગુણપ્રાપ્તિ. એટલે આપણા જીવનના લક્ષ્ય તરીકે દોષવિનાશને કહેવાય તેમ ગુણપ્રાપ્તિને પણ કહી શકાય જરૂર. પરંતુ માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ હું

જીવનલક્ષ્ય તરીકે દોષવિનાશને કહેવાનુ વધુ પસદ કરુ છુ તેનુ કારણ એ છે કે દોષોની આપણને અનુભૂતિ છે જ્યારે ગુણની એવી અનુભૂતિ નથી

જેમ આપણે દોષદુષ્ટ છીએ તેમ દુનિયા પણ બહુધા દોષદુષ્ટ છે! ગુણિયલ તો વિરલા જ મળે! એટલે સ્વમા અને પરમા, જ્યારે ને ત્યારે દોષો તો ખૂબ જોવા મળે જીવનમા ડોકિયુ કરીએ ઝઘડા અને ટટા જ સભળાશે! કોઈના વાગ્યુદ્ધ અને મારામારીયુદ્ધ જોવા મળે ત્યારે થોડી પણ સાન ઠેકાણે હોય તો તરત સમજાય કે ક્રોધકષાય બહુજ ખરાબ વસ્તુ છે આ ત્રાસ! આ હાયવોય! આ ચીસાચીસ! નહી નહી આ પળે દૃઢ સકલ્પ કરુ છુ કે જીવનમા ક્રોધ તો કદી નહી કરુ

ક્રોધ કેટલો ભયજનક છે એ આ રીતે અનુભવે સમજાય તેવી બાબત છે અને એથી એના વિનાશ માટે જ્વલત પુરુષાર્થનો પ્રાદુર્ભાવ થવાની પણ પરિપૂર્ણ શકયતા છે

આવુ ક્ષમા માટે ઓછુ સભવિત છે ક્ષમાશ્રમણ મુનિ તો ક્યાક જ જોવા મળે એટલે ક્ષમાની અનુભૂતિ ન થવાથી ક્ષમાશીલ બનવાની આરાધના કાજે પ્રચડ ઉત્સાહ શે જાગે? ક્રોધની અનુભૂતિ છે માટે ક્રોધમુક્ત બનવાની સાધના માટેનો ધરખમ પુરુષાર્થ અચૂક જન્મ પામી જાય

એટલે દોષપૂર્ણ જગતમા દોષદર્શન શક્ય છે.

દોષવિનાશનો સંકલ્પ સુશક્ય છે અને દોષવિનાશનો પુરુષાર્થ પણ સહજ પ્રાપ્ય છે જ્યારે મુક્તિપ્રાપ્તિ વગેરે અત્યન્ત દુર્લભ છે એટલે જ હું એમ પણ કહેવાનું સાહસ કરું છું કે મુક્તિ નહિ પણ બંધનવિનાશ માટે આરાધના કરો. ભલે વસ્તુ એક જ છતાં વિચારમાં પણ મોટું અંતર પડે છે

મુક્તિની અનુભૂતિ નથી મુક્તિ કોઈએ દી જોઈ નથી, માત્ર સાંભળી છે સાંભળ્યાના સુખ કેટલાં! બંધન તો આંખે દેખ્યું છે! કાને સાંભળ્યું છે! મૂર્ત્તે હૃદયે અનુભવ્યું છે!

બંધનના ત્રાસ, બંધનની યાતનાઓ અને બંધનની ભયાનકતાઓ સંભારીને સમજાવવી પડે તેવી નથી. જે બંધને સર્વાંગે ભરડો લીધો છે જેણે જીવને ઊભો ને ઊભો સતોપાટ પછાડી પછાડીને ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પોકરાવી છે હાડે હાડકું ખોખરું કરી નાખ્યું છે એ બંધનના ભંજનની જરાય જરૂર હોય ખરી!

એ તો માની આગળ મામાનાં વખાણ જેવી વાત થઈ! મુક્તિ એ શુદ્ધ સત્ય છતાં સુની સુનાઈ કથા જેવી છે!

બંધન તો આંખે દેખ્યો દેવાળ! જીવે જાતે અનુભવેલો ભયાનક સીતમ! એટલે જ સિદ્ધિની તાલાવેલી કરતાં બંધન તોડી નાખવાની તાલાવેલી જગવવાનું વધુ સરળતાભર્યું લાગે છે પ્રચંડ પુરુષાર્થની વેદીમાં જીવનોનાં જીવનોનું બલિદાન કરી દેવા જેવી શહાદતને વરવાનું પ્રબળ જોમ નસનસમાં આવી જાય છે

આ બધન ! બસ, તોડી નાખુ કડાકા કરતુ
આ ગુલામી ! બસ, ફગાવી દઉ એક જ ધડાકે

આ હોળી ! બસ, ઠારીને જ જપુ

સિદ્ધિ કરતા 'બધન-તોડ'ની વિચારણા જબ્બર બળ ઉત્પન્ન કરી શકે છે

ગુણપ્રાપ્તિ કરતા દોષ વિનાશની આરાધના પ્રચડ ઉત્સાહ જન્માવી આપે છે પરલોકને નજર સામે લાવો, એકેકા દોષે સર્જાતી ભીષણ યાતનાઓની ભડકે બળતી, પાવક જ્વાળાઓ કલ્પના કરો, ત્રાસી જશો, એક પણ દોષ, એક પણ રૂવાડે ન ફરકે એ માટે સાબદા બની જશો.

અનત દોષો સત્તામા પડ્યા છે ! ગમે તે પળે, ગમે તે ક્ષેત્રમા, ગમે તે નિમિત્તે જાગી પડે ! અને ભયકર ભૂક-પોથીય ભયાનક આચકો આપે !

ક્ષણ ક્ષણની મહેનતે ઊભી કરેલી કણકણની આરાધનાઓ એક જ પળમા ધારાશયી કરે ! દોષોનુ તોફાન બહુ ભયાનક હોય છે ! મહાસયમીને એકાદ પણ અસાવધ પળે આ દોષો ધૂળ ચાટતો કરી શકે છે

એને એક અસાવધ પળ આપો ! પછી સિહ શિયાળ છે ! શિયાળ સસલુ છે ! સસલુ નાનકડુ મગતરુ છે ! અસભ-વિત પણ આપણા માટે સભવિત ન બને તેવુ કાઇ જ નથી અસાવધ પળમા કશુય અસભવિત નથી એ માટે તો એવી ત્રાસદાઈ હોનારત વિનાની પળોમા દોષવિનાશની

આરાધના માટે જ સદૈવ સજ્જ રહેવું જોઈએ. ખૂબ અપ્રમત્ત પણે અંતર્મુખ બનીને આત્મામાં ખીચોખીચ ભરેલા અને જીવનમાં ફેલાએલા દોષો ચુટીચુટીને વીણી કાઢવા જોઈએ તુચ્છતા પીછવી હોય તો તુચ્છતાની ખરાબી વિચારવી તુચ્છતાઓની અવદશા જોવી. તુચ્છતાથી સર્જાતી પ્રેમની-વા કરુણની સ્મશાનયાત્રા જોવી અને એથી ત્રાસી ઉઠીને તુચ્છતાનો વિનાશ કરવાનો સંકલ્પ કરવો. પછી અતુચ્છને-મહાત્મના-મુનિને અનંત વંદના કરવી આ રીતે પ્રત્યેક દોષ માટે સમજવું

દોષવિનાશ માટે આ જ ક્રમિક ઉપાય છે કે પ્રથમ દોષ જોવા દોષની અંતરથી કબૂલાત કરવી તેના નાશની ભાવનાથી ભાવિત થવું અને નિર્દોષને ભાવભર્યા નમસ્કાર કરતા રહેવા અને હુ પણ દોષમુક્ત થાઉં એવી ભાવનાથી ભાવિત થવું

બીજો ઉપાય છે દોષના નિમિત્તથી દૂર રહેવાનો શરીર પજવતો હોય તો શરીરથી જ દૂર રહેવું જીભ જનો રાગ ત્રાસ દેતો હોય તો જીભ નો જ ત્યાગ કરી દેવો.

બાળસાધકને માટે આરાધનાનો આ શરૂઆતમાં સરળ ઉપાય છે કે તેણે સનરોષના દોષના જ મહતા નિમિત્તનો જ ત્યાગ કરી દેવો નિમિત્તના સાન્નિધ્યમાં જ પ્રાય દોષ ઉત્તેજના પામે છે નિમિત્તના અભાવે દોષ શક્ત્તિ હીન નિર્બળ બની મૃત્યુ પામે છે છોડ નાનકડો હોય તો બકરા ખાવી ખાય. એને મોટો કરી દેવો હોય તો વાડ બાંધવી જ જોઈએ.

પછી વાડ વિનાય એ ટકી શકે છે મજાલ મટી નથી મોટા બકરાની કે કાંઈ કરી શકે!

ત્યાગ એ વાડ છે! વાડનો ઈન્કાર એ વાડના અસ્તિત્વમા સફળતાનો સદેહ છે એ દુસાહસ છે જીવલેણ ભ્રમ છે અને તેથી જ થતો વાડનો ત્યાગ એ જીવનનો આપઘાત છે

મારી તો આ સ્પષ્ટ સમજ છે અનુભવે વધુ સ્વચ્છ બની છે દોષના સર્જક નિમિત્તોની સાથે રહેવુ, બેપરવા જીવવુ અને લાજવાબ વર્તવુ અને પછી ગમે તે પળે જીવનને કોઈ મોટા પાપથી કલકિત કરી નાખવુ અવો આત્મા જરાય દયાપાત્ર ન ગણાય

અશુભ નિમિત્તોથી નાસો! શુભ નિમિત્તોને ઝડપો! દોષવિનાશ બહુ જ ઝડપી બનશે અનત દોષોનો વિનાશ –સર્વનાશ સર્જવાનુ લક્ષ્ય કા ભૂલીએ? પળની પણ અસાવધાનીમા થનાગ કારમા ભૂકપ આચકા કેમ વીસરીએ?

નિમિત્તોથી નાસભાગ કરવા માત્રથી દોષના ઝેર ડખનાભાગ સુધી આવી જાય છે, પછી તો ગુરુકૃપાથી પ્રાપ્ય સ્વાધ્યાયાદિના બળે પળ માત્રમા એ ઝેર બહાર ખેચી નખાય, દોષવિનાશ એ જ જીવનનુ લક્ષ્ય છે, તો હવે આઘુ પાછુ જોયા વિના, આઘુ પાછુ કર્યા વિના, આઘા પાછા થયા વિના એ લક્ષ્યને જ વીધવા સજ્જ બનીએ, એકાગ્ર બનીએ એકલક્ષ્ય બનીએ અને દેવગુરુની અસીમ કૃપાથી એ લક્ષ્યને અવશ્યમેવ વીધી નાખી બેડો પાર કરીએ

સાધનાનું લક્ષ્યબિંદુ : ચિત્તશુદ્ધિ

જેનું યૌવન ફાટ ફાટ થઈ રહ્યું છે એના ચિત્તમાં કામ ક્યારે જાગી ઊઠશે એ કોણ કહી શકે તેમ છે ? જેના પુરુષની વણઝાર રોમરોમ કરતી ચાલી જાય છે એને તપસી ૫ તા કેટલી ક્યાં લાગશે તે કોણ જાણી શકે તેમ છે ? જેનું નાવ માનપાનના સાગરમાં જ આગળ ધપ્યું જાય છે એને ડૂબવાનો ભય ક્યારે હોય એ કહી શકાય તેવી બાબત તો નથી જ

જીવનમાં વિકાસ અવશ્ય સાધવો છે પણ વિનાશને નોતરનાર સામગ્રીઓને જો ડામવામાં ન આવે તો વિકાસની વાતો હવામાં બાચકાં ભરવા જેવી બની જાય છે વિનાશની સામગ્રી છે ચિત્તની અંદર પેસતી ધીરે ધીરે ઘર કરતી જ જાતી —ખદબદી ઊઠેલી અશુદ્ધિઓ ગંદકીઓ—ચિત્તનો મેલ.

અમે કેટકેટલા તપ કરવા દિલ થાય પણ તેની પાછળ ચિત્તશુદ્ધિનું લક્ષ્ય રહ્યું ન હોય તો તપનો અગ્નિ કર્મોને બાળી દેવાને બદલે આત્માના ગુણોને જ બાળી જશે.

પદાર્થોને આત્મસાત્ કરવાની દૃષ્ટિએ જે ઉપદેશ અપાતો ન હોય તે ઉપદેશનુ શાસ્ત્ર આત્માના માટે શસ્ત્ર જ બની જશે

જે આંખોથી જોવાઈ ગયેલા રૂપ એની વિનશ્વરતાને દેખાડતા ન હોય તે આંખો આતમને આંધળો જ કરી દેશે આવા તપમાંથી ક્રોધ જન્મ પામશે, આવા ઉપદેશમાંથી ‘ અહં ’ નો અનાહત નાદ ચાલશે, આવી આંખો વિકારોથી ઊભરાઈ જશે અને એ બધોય કચરો જઈને ભરાશે ચિત્તમા જ્યા ચિત્ત મલિન છે ત્યા આરાધના નિષ્ફળ છે મારા જીવનના અનુભવોમાથી મે આ તારણ કાઢ્યુ છે મને મારા દૈનિક જીવનમા જણાઈ રહ્યુ છે કે મોટી મોટી ગુલબાંગો ફૂંકવા છતા હુ કાયાની સાથે ચેડા કરવામા તદ્દન કાયર બની જઉ છુ શાસનના પ્રશ્નો વિચારતા તપી જવા છતા ચિત્તમા સ્વાર્થ સિવાય કોઈનો વસવાટ દેખાતો નથી રામ-રમા વચ્ચેના અતરને આંબવા જતા ક્યારેક મારા જ આબાદ ભોગ લેવાઈ જાય છે શિષ્યોને યોગ્ય રીતે તૈયાર કરવાની વાતો-યોજનાઓ-ઝૂબેશો ઉપાડવા છતા હુ જ એ શિષ્યોના ભારદાર વિચારોથી દબાઈને વળી ગયો છુ

‘ સાહૂ ’ બનવાની ઉમેદ છતા ચિત્તમા અસહિષ્ણુતા વ્યાપી ગઈ છે એક બાજુ છે આત્મા અને ગામન બીજી બાજુ છે સ્વાર્થના સસ્કાર ઘણુ ખરુ તો સસ્કારોનુ બળ વધી જતુ જણાય છે એની નીચે આવી ગયા બાદ બધી વાતો નિષ્પ્રાણ બની જાય છે સિંહની ગર્જના કરતો એક જ ક્ષણમા બકરીનો બે બે અવાજ કરવા માટે પણ અસમર્થ થઈ જાય છે

[૨]

સાધનાનું લક્ષ્યબિંદુ ચિત્તશુદ્ધિ

જેનું યૌવન ફાટ ફાટ થઈ રહ્યું છે એના ચિત્તમાં કામ ક્યારે જાગી ઊઠશે એ કોણ કહી શકે તેમ છે? જેના પુણ્યની વણઝાર રોમરોમ કરતી ચાલી જાય છે એને લપસી પડતાં કેટલી ક્ષણો લાગશે તે કોણ જાણી શકે તેમ છે? જેનું નાવ માનપાનના સાગરમાં જ આગળ ધપ્યું જાય છે એને ડૂબવાનો ભય ક્યારે હોય એ કહી શકાય તેવી બાબત તો નથી જ.

જીવનમાં વિકાસ અવશ્ય સાધવો છે પણ વિનાશને નોતરનાર સામગ્રીઓને જો સમજવામાં ન આવે તો વિકાસની વાતો હવામાં બાચકાં ભરવા જેવી બની જાય છે. વિનાશની સામગ્રી છે ચિત્તની અંદર પેસતી ધીરે ધીરે ઘર કરતી જતી —પાછળથી ઊભી થતી અશુદ્ધિઓ ગંદકીઓ—ચિત્તનો મેલ.

ગમે તેટલો તપ કરવા દિલ થાય પણ તેની પાછળ ચિત્તશુદ્ધિનું લક્ષ રાખ્યું ન હોય તો તપનો અગ્નિ કર્મોને બાળી દેવાને બદલે આત્માના ગુણોને જ બાળી જશે.

પદાર્થોને આત્મસાત્ કરવાની દૃષ્ટિએ જે ઉપદેશ અપાતો ન હોય તે ઉપદેશનુ શાસ્ત્ર આત્માના માટે શસ્ત્ર જ બની જશે

જે આંખોથી જોવાઇ ગયેલા રૂપ એની વિનશ્વરતાને દેખાડતા ન હોય તે આંખો આતમને આંધળો જ કરી દેશે આવા તપમાથી ક્રોધ જન્મ પામશે, આવા ઉપદેશમાથી ' અહં ' નો અનાહત નાદ ચાલશે, આની આંખો વિકારોથી ઊભરાઈ જશે અને એ બધોય કચરો જઈને ભરાશે ચિત્તમા જ્યા ચિત્ત મલિન છે ત્યા આરાધના નિષ્ફળ છે મારા જીવનના અનુભવોમાથી મે આ તારણ કાઢયુ છે મને મારા દૈનિક જીવનમા જણાઈ રહ્યુ છે કે મોટી મોટી ગુલબાગો ફૂંકવા છતા હુ કાયાની સાથે ચેડા કરવામા તદ્દન કાયર બની જઉ છુ શાસનના પ્રશ્નો વિચારતા તપી જવા છતા ચિત્તમા સ્વાર્થ સિવાય કોઈનો વસવાટ દેખાતો નથી રામ–રમા વચ્ચેના અંતરને આંબવા જતા કયારેક મારા જ આબાદ ભોગ લેવાઈ જાય છે શિષ્યોને યોગ્ય રીતે તૈયાર કરવાની વાતો–યોજનાઓ–ઝૂંબેશો ઉપાડવા છતા હુ જ એ શિષ્યોના ભારદાર વિચારોથી દબાઈને વળી ગયો છુ

' સાહૂ ' બનવાની ઉમેદ છતા ચિત્તમા અસહિષ્ણુતા વ્યાપી ગઇ છે એક બાજુ છે આત્મા અને શાસન બીજી બાજુ છે સ્વાર્થના સંસ્કાર ઘણુ ખરુ તો સંસ્કારોનુ બળ વધી જતુ જણાય છે એની નીચે આવી ગયા બાદ બધી વાતો નિષ્પ્રાણ બની જાય છે સિંહની ગર્જના કરતો એક જ ક્ષણમા બકરીનો બેં બેં અવાજ કરવા માટે પણ અસમર્થ થઇ જાય છે

કારણ ? એક જ છે ચિત્ત શુદ્ધ નથી સ્વચ્છ નથી, સાત્ત્વિક નથી, ઓજસ્વી અને તેજસ્વી નથી ત્યાં છે ખળભળાટ. તેમાં છે નર્યો ગડબડાટ, અને ક્લેશ અને કોલાહલ સિવાય તોફાનો અને હુમલા સિવાય દેખાવો અને દગા સિવાય એમાં કશું ય દેખાતું નથી

ચિત્ત શુદ્ધ નથી બનતું માટે જીવન સાત્ત્વિક બનતું નથી સત્ત્વહીન જીવન ચિકણી ઇચ્છાઓને પાળ્યો જ કરી જાણે એની વાતોનું ફળ કદી ન આવે. આકાશમાં મેઘ વરસે નહિ એ શાસન અને સ્વાત્મા માટે મારે કંઈ પણ કરી છૂટવું જ હોય તો તે માટે જરૂરનું જોર એકલું નહિ ચાલે, પુણ્યની અનુકૂળતાથી કામ નહિ થઈ જાય કલમના કસબથી લોકોના દિલો ઉપર ચમત્કારિક અસરો નહિ સર્જાય કે અભિનયો અને વાક્ચાતુરીથી વશીકરણ નહિ કરી શકાય તે બધાની સાથે સૌથી અગત્યનું જરૂરી બનશે ચિત્તનું શુદ્ધિકરણ, એટલે કુસંસ્કારોનું વિસર્જીકરણ, વિકારોનું વિલીનીકરણ,

એક પણ મલિન વિચાર ભિખારી જેવો છે એને મનના મૂલ્યવાન મંદિરમાં પ્રવેશ આપી શકાય જ નહિ. એક પણ સ્વાર્થનો ભાવ શત્રુ સમાન છે એને જીવનના કોઈ પણ સમયમાં સ્થાન આપી શકાય જ નહિ ત્યાગ અને તપથી ચિત્તનો કામ દબાશે પણ મરશે નહિ પુણ્યના યોગથી દુઃખો દબાશે પણ વિનાશ નહિ પામે, વિઘ્નો વારંવાર ભલે જશે પણ નાસી નહિ જાય. માનના શિખરે સ્થાન મળશે પણ લાંબો સમય એ ટકશે નહિ, જ્ઞાનના બળે પાપો છુપાશે પણ ટળશે તો નહિ જ

એ અનિષ્ટ તત્ત્વોની ચિત્તમાથી નાબૂદી કર્યા સિવાય તો ચાલે જ નહિ કામચલાઉ ઓક્સીજન સુઘાડીને દર્દથી નિર્ભય કેમ બનાય? ચિત્તની સાથે સદૈવ વિમર્શ કરવાની ખૂબ જરૂર છે કામ કેમ ખરાબ? રામ કેમ સારો? ભોગ કેમ ભયકર? યોગ કેમ ક્ષેમકર? લક્ષ્મી કેમ ગૃદ્ધિનુ કારણ? અને લક્ષ્મીપતિ (ભગવાન) કેમ સમૃદ્ધિનુ કારણ? અનુકૂળતામા વિનાશ કેમ? અને પ્રતિકૂળતાની પૂજામા વિકાસ કેમ? આ બધાય વિકલ્પોને મનના મદિરમા ચર્ચવા જોઈએ દિવસોના દિવસો સુધી એકેક વિકલ્પ ઉપર ગભીર બની વિચારો કરવા જોઈએ અને આપ્તસમત નિર્ણય લાવવો જોઇએ ચિત્તશુદ્ધિનો આ રાજમાર્ગ છે, બીજી બધી પગદડીઓ છે કદાચ ઉન્માર્ગે ચડાવી દે તોય નવાઇ નહિ

એક વાર આ લક્ષ્ય આવી જાય કે ચિત્તની શુદ્ધિ, સ્વચ્છતા, પ્રસન્નતા એ સાધના-ક્ષેત્રે અનિવાર્ય જરૂરિયાત છે તો ચિત્તશુદ્ધિના વિષયમા વિકાસ થતો જ જાય મળો દેખાતા જાય અને મળોને સાફ કરવાના ઉપાયો પણ આપોઆપ હાથ થતા જાય

ત્યાગ અને તપ ભલે ચાલુ રહે, જ્ઞાન અને ધ્યાનમા ભલે રત રહીએ, શક્તિની પૂજામા અને ભક્તિની ઉપાસનમા ભલે તત્પર રહીએ પણ તેમાના કોઇનુ અજીર્ણ ન થઈ જાય તે સારુ ચિત્તશુદ્ધિનુ લક્ષ્ય પ્રધાન તો બનાવવુ જ પડે તે બધાય ચિત્તશુદ્ધિને માટે જ છે તેમનાથી જો શુદ્ધિ ન થાય તો સમજવુ કે તેમનુ અજીર્ણ થયુ.

જ્ઞાન ફૂટી નીકળ્યું ધ્યાન ઊઠી નીકળ્યું ભક્તિ ભળી પડી અને શક્તિ ખોખડી થઈ!

જ્ઞાન, ધ્યાન, ભક્તિ વગેરે તો ચિત્તને શાન્ત જ બનાવે, તેને શુદ્ધ જ કરે અને પુષ્ટ પણ કરે જો તેમ ન થાય તો તેમનામાં કાંઈ ક્ષતિ ન આવતાં તેઓ જ્ઞાન ધ્યાન કે ભક્તિ જ ન કહેવાય. ચિત્ત શુદ્ધ બનાવવું એટલે ચિત્તમાં નવો મળ ભેગો થવા ન દેવો, જૂનો મળ બહાર કાઢવો. જ્યાં પરાર્થના વિચારોના રંગ લાગ્યા પછી તો સ્વાર્થના મળને નીકળે જ છૂટકો છે ચિત્તમાં ખળભળાટ કરીએ અને ત્યાગ, તપ કે જ્ઞાનના યોગમાં દોડધામ કરીએ તો તે બધી દોડધામ નિષ્ફળ જશે. ચિત્તનો ખળભળાટ સત્વર શમાવવો પડશે, પછી જ બધું લેખે લાગશે.

[૩]

સાધનાનુ લક્ષ્યબિન્દુ ચિત્તશુદ્ધિ [૨]

ત્રાજવાના એક પલ્લામા તપ, જ્ઞાન, ધ્યાનના બધા બાહ્ય યોગો મૂકીએ અને બીજા પલ્લામા પ્રશાન્ત, પ્રસન્ન અને શુદ્ધ ચિત્ત મૂકીએ બેશક, ચિત્તનુ પલ્લુ નમી જાય. આત્માની અનતશક્તિઓનુ ઝળહળતુ ઉત્થાન શુદ્ધચિત્તથી થાય છે, શાસનના મહાનમા મહાન કાર્યોના સર્જન પણ વિશુદ્ધચિત્તાત્મા જ કરી શકે

જેના દિલ ડહોળાયેલા છે, જેના ચિત્તમા વિકૃતિઓનો ખળભળાટ છે એ ચિત્તનો સ્વામી દેહથી ગમે તેવો તપ કરતો હોય, જડબાના જોરથી ગમે તેટલી ઉપદેશની વાતો કરતો હોય, દેશભરમા ચોમેર ભલે ઘૂમતો હોય પણ એને સફળતાની કલગી પ્રાપ્ત નહિ થાય વિકૃત ચિત્તની બધી દૈહિક પ્રવૃત્તિઓ ચિત્તગળોને વધારવા માટે જ બને છે

પેટ બગડેલુ હોય તેમા ગમે તેટલુ સારુ પૌષ્ટિક તત્ત્વ નાખીએ તો મળની જમાત જ વધવાની ને? પ્રત્યેક

સાધકે આ વિચાર લક્ષ્યમાં લઈ લેવો જોઈએ કે એક પણ ક્ષણ ચિત્તના ખળભળાટવાળી ન જાય તેની સતત તકેદારી રાખવી જોઈએ. ચિત્તનો ખળભળાટ એટલે ચિત્તમાં કામક્રોધનું અહંભાવનું વિષયવિકારોનું ઈર્ષ્યા–અસૂયાનું નજીવું પણ તોફાન. સહેજ પણ ખળભળાટ થાય અને સાધક ચોંકી જાય અરે! આ મેં શું કર્યું? મેં શા માટે આવો વિચાર કરી નાખ્યો? મારા આત્માનું હું જ આ રીતે અધઃપતન કરી નાખીશ. મહા મહેનતે કારમા કષ્ટો વેઠીને, કાંઈક નિર્જરા પણ કરીને વળી અનલ્પ પુણ્ય ભેગું કરીને એના બદલામાં તો માનવનો અવતાર મળ્યો છે હવે એને નિષ્ફળ બનાવીશ?

બીજું બધું પાલવશે. શરીરમાં રોગો ખદબદી ઊઠે તોય પાલવશે અને વાણીથી તદ્દન મૂક થઈ જાઉં તોય પાલવશે કિંતુ એક ક્ષણભર પણ ચિત્તમાં ખળભળાટ જરાય ચલાવી લેવાય નહિ. ચિત્તમાં અશાન્તિ ઊભી થાય, ત્યાં જો કોલાહલ મચી જાય તો આત્માના અનુપમ તત્ત્વનો એના ચમત્કારની યોજનાઓને મૂર્ત બનાવવાનો વિચાર બીજા ક્યા મંદિરે જઈને કરવો? મનોમંદિર સિવાય આ વિચાર ક્યાંય થઈ શકે તેમ નથી. સર્વત્ર મોહનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી ગયેલું છે અને વસ્તુતઃ તો ચિત્તમાં ખળભળાટ થવો જ ન જોઈએ. સાધક હંમેશ અનિત્યાદિ બાર ભાવનાઓથી સ્વને ભાવિત કરતો હોય. ક્રોધના પ્રસંગે ક્ષમાભાવથી રંગાઈ જાય, કામના પ્રસંગે અશુચિભાવથી બરાબર લેપાઈ જાય. વ્યાધિનાં પ્રસંગે અનિત્ય ભાવનાથી ભાવિત થવા લાગી જાય અને સર્વત્ર ભવિતવ્યતા કાળ પરિપાક–જીવની યોગ્યતા વગેરેનો વિચાર તો સ્ફુરેલો જ હોય.

પછી ક્રોધ ક્યા થાય? કામ શુ કરવા ઉત્પન્ન થાય? વ્યાધિ ચિત્તને શી રીતે કનડે?

સાધકદશા, સાધુવેશ, મુનિભાવ તે આ જ વસ્તુ છે સાધના એટલે ચિત્તની શાન્તિની સિદ્ધિ કાજેના યત્નો આજે તો આ એવી સિદ્ધિને વરેલા મહામુનિઓનુ કાર્ય આપણે લઇ બેઠા છીએ આપણે જ શાસનનુ નાવડુ ચલાવવા સુકાની બની ગયા છીએ, ચિત્તમા ભારે ખળભળાટ છતા વિશ્વના ખળભળાટ ટાળવા નિષ્ફળ યત્ન કરી રહ્યા છીએ, ચિત્તમા શાન્તિનુ નામ નથી અને વિશ્વશાન્તિના યજ્ઞોમા સ્વાહા અને સમર્પણની ધૂનો મચાવીએ છીએ

ચિત્તમા વિકારો છતા નિર્વિકાર બનવાની સાધનાનુ તત્ત્વ સ્ત્રીઓને સમજાવવા હિંમત કરીએ છીએ વાઘના મોમા હાથ નાખવા જવા જેવુ છે કે બીજુ કાઇ? મને તો લાગે છે કે આપણે મુમુક્ષુ-જીવનના પ્રથમ દસવર્ષમા ચિત્તશાન્તિ માટે વધુ સજાગ બનીને યત્ન કરવો જોઈએ અલબત્ત, તેના ઉપાયો તરીકે જ દશવિધ ચક્રવાલ સામાચારીમા આવી જતા સઘળા અનુષ્ઠાનો છે પણ તે અનુષ્ઠાનોને આચરતી વખતે અંતરમા ચિત્તશુદ્ધિ' નુ લક્ષ્ય રાખીએ તો જ તે અનુષ્ઠાનોથી ચિત્તશુદ્ધિ સધાય અનુષ્ઠાનો એ લગભગ કાયાનો વિષય છે એનાથી કાયા ઉપર કાબૂ આવી જાય પણ ચિત્ત ઉપર કાબૂ લાવવા માટે ધ્યેય નક્કી કરવુ જોઈએ અનુષ્ઠાનોના સ્વરૂપ સમજી લેવા જોઈએ એ બધાય ચિત્તશુદ્ધિ અને ચિત્તપુષ્ટિ માટે જ છે આ વાત પણ સારી રીતે હૃદયગમ કરી લેવી

એટલે કે, ચિત્તશુદ્ધિ એ જ આપણું જીવન છે. એના વિનાના અનુષ્ઠાનોના આડંબરો પ્રાણ વિનાના મડદા ઉપર સજવા માટે બને છે.

આ વાત લક્ષમાં આવશે તો જ ચિત્તના ખળભળાટ શમવા લાગશે. લાખો કલાક સુધી અનુષ્ઠાનો કરીએ અને દસ મિનિટ સુધી ચિત્તને આત્મસન્મુખ બનાવી રાખીએ તો અનુષ્ઠાનોથી નીપજેલી તાકાત કરતાં લાખો ગણી તાકાત દસ મિનિટની ચિત્તશાન્તિમાંથી આત્મામાં ઉત્પન્ન થઈ જાય. પૂર્વના મહર્ષિઓ ઘોર ઉપસર્ગોને પણ ઝીલી શકતા. એની પાછળ એમના જીવનની ચિત્તશુદ્ધિની ગજબ સાધના જ કારણ હતી. એમણે પ્રાપ્ત કરેલી નિર્વિકારતાએ અને નિશ્ચલતાએ જ એમને આમરણ કષ્ટોમાં પણ અમર બનાવ્યા હતા.

આર્ય સ્થૂલિભદ્રજી પાસે પણ યુવાનવયથી જ ચિત્તશુદ્ધિ સિદ્ધ થઈ ચૂકી હતી. એમના અનુપમ યૌવન-દીપમાં કોઈ પતંગિયા પડવા આવતા પણ બહુને તે ઠારતા અને ધર્મનો શરદ પીવતા. પોતે તરતા અને બીજાને તારતા. ગણિકાઓને પણ તેમણે શ્રાવિકા બનાવી, વિષકન્યાઓને પણ તેમણે ધર્મકન્યા બનાવી એટલું જ નહિ પણ ચિત્તશુદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલા અમાપ આત્મબળના ધસમસતા વેગે આતતાયી મદનને પરાસ્ત કર્યો અને ધર્મધ્વજ લહેરાવ્યો.

જીવનમાં આવી સિદ્ધિ તો ગમે તે મેળવી શકે પણ

એ બાહ્યસિદ્ધિઓને પચાવનાર તો વિશુદ્ધચિત્ત મહાત્મા જ હોય જેના તેનાથી સિદ્ધિના ચશ પચે નહિ, અને જો ન પચે તો જીવન બરબાદ થયા વિના રહે નહિ મહામુનિ નદિષેણજી પાસે બાહ્યસિદ્ધિઓ બેશુમાર હતી યૌવન ફાટફાટ થતુ હતુ પણ ચિત્તમા ખળભળાટ મચ્યો હતો ભારે યત્નો કરવા છતા એ શમ્યો ન હતો માટે એ સિદ્ધિઓ પચી નહિ વેશ્યાના એક જ વચને સિદ્ધિના પારખા કર્યા અને મહામૂલા જીવનના લીલામ કરી નાખ્યા

આપણુ પૂર્વપુણ્ય આપણને ઊચે લઈ જશે પુણ્યનુ કામ ભૌતિક રીતે ઊચે લઇ જવાનુ છે આધ્યાત્મિક રીતે ઊચે લઈ જનાર તો સવર અને નિર્જરા જ છે પુણ્ય જો એનુ કામ કરે જાય અને ભૌતિક રીતે આપણને ઊચે ને ઊચે આસમાનમા ઉડાવતુ જાય તે વખતે જો ચિત્તશુદ્ધિનો સવર નહિ સાધ્યો હોય તો ગમે ત્યારે જીવન બરબાદ થઈ જશે આપણુ જ ઉપાર્જેલુ પુણ્ય આપણુ જ અહિત કરશે

શામનને ઊચે લાવતા ભૌતિક રીતે આપણે આપોઆપ ઊચે આવીએ પણ આધ્યાત્મિક માર્ગે ઊચે જવા માટે તો અતરમા શુદ્ધિ જાળવી રાખવી જોઈએ ગમે તેટલા મહાન કાર્યો આપણા હાથે થઇ જાય પણ અતરથી ન્યારા જ રહેવુ જોઇએ માનપાન જો નડી જાય તો આવતી કાલે ખાનપાન નડશે અને પરમદિવસે કામ આવીને અતરમા વસેલા રામને ઉખેડી નાખશે વિનાશનો આ વ્યવસ્થિત ક્રમ છે વિકાસ કરવાની ઈચ્છાવાળાએ આ ક્રમને સમજી લઈને માનપાનથી જ

બચી રહેવાનુ શીખી લેવુ જોઈએ. ચિત્તને જરા ય ખળભળવા દેવુ ન જોઈએ જેનુ ચિત્ત શાન્ત હોય એનુ વદન પ્રસન્ન હોય એની કાયા તેજસ્વી હોય, અની વાણી સાકરથી પણ ગળી હોય.

ચિત્તશુદ્ધિની સાધના એટલે ચિત્તની પ્રશાન્તવાહિતા. ખળખળ વહી જતા સરિતાના નીરની જેમ એ વહ્યુ જાય ક્યાંક આવીને રડે તો સતત એનો નિકાલ કરે પણ એ કદી મલિન ન થય વહેતા પાણી નિમળ રહે પ્રશાન્ત વહ્યુ જતુ ચિત્ત સદૈવ નિમળ રહે. એના બે જ કામ એક વહી જવાનુ અને બીજુ અચાનક આવી પડતા કચરાને ઉલેચવાનુ વહ્યુ જય એટલે પ્રશાન્ત રહે, કચરો ઉલેચતુ જાય માટે નિમળ રહે. ચિત્તના કચરા ઉલેચવા માટેના બે રસ્તા છે કાયાને અનુષ્ઠાનોની કસરત આપવી અને ચિત્તને શુદ્ધ ધમની સમજ આપ્યા કરવી

કાયા સાથે વ્યવહારધમ બધાએલો જ હોય અને ચિત્ત સાથે આત્મરૂપ નિશ્ચયધર્મ જડી રાખેલો જ હોય. આ બેયને તેમના સ્થાને જ રખાય. ચિત્તમા વ્યવહારધમ અને કાયામાં નિશ્ચયધમ પ્રધાન બનીને આવી જાય તો વિકાસની આખી પાટા ઉપરથી ઊથલી પડે. જેટલો વ્યવહારધમ વિશુદ્ધ હોય એટલી ચિત્તના નિશ્ચયધમની શીઘ્ર સફળતા. આપણી સાધના તો વ્યવહારધમની હદમા રહી નિશ્ચયધમ રમ્યા કરે પણ આચારમા તો તે નિશ્ચયધમ ન હોય. કુભારના હદમા ભલે પાસે ઘડો હોય પણ ક્રિયા તો કાચા ઘડામાં જ

હોય એના હાથ કાચા ઘટની તૈયારી માટે જ માટી ઉપર ફરી રહ્યા હોય કાચા ઘટને પાકા ઘટમા ફેરવી દેનાર કુભાર નથી, કાળ છે

અનુષ્ઠાનોના શુદ્ધવ્યવહારને જ આપણે આચરવાનો એને નિશ્ચયની ભૂમિકા સુધી લઈ જનાર, નિશ્ચયમા એનુ રૂપાતર કરી દેનાર તો કાળ છે અર્થાત્ તથાભવ્યત્વનો પરિપાક છે પણ તેથી શુદ્ધનિશ્ચય લક્ષ્યથી બહાર ફેકાઈ જવો ન જ જોઈએ અને તે જ રીતે એકલા નિશ્ચયની વાતોને પ્રધાન બનાવીને વ્યવહારને ખોઈ નાખવો ન જોઈએ

વ્યવહાર અને નિશ્ચયના બે મોટા પાષાણ છે બેય તદ્દન જુદા છે છતા એક બીજાને એકમેક થઈને એવા અડી રહ્યા છે કે એમની વચ્ચે રહેલી ભેદરેખાને શોધી કાઢવાનુ કાર્ય અતિમુશ્કેલ બને છે ધર્મને—સદ્ધર્મને પામવા આ ભેદરેખાના અજ્ઞાનથી કે વિપરીતજ્ઞાનથી જીવન મુક્તિપથે કૂચ કદમ માડી શકતુ નથી

મને તો એમ લાગે છે કે શ્રીવીતરાગદેવનો ધર્મ એટલે ઘણોખરો વ્યવહાર ધર્મ નિશ્ચયધર્મની સાધના તો બહુ જ થોડા કાળ માટેની રહે છે આમ હોનાથી જ પ્રભુની દેશનામા વધુ પડતો ઝોક વ્યવહારધર્મ પ્રતિ જ રહેવો જોઈએ આચાર એ આપણા પ્રાણ છે એ હશે તો જ ધર્મ ટકશે, એને ગૌણ બનાવ્યે પણ નહિ ચાલી શકે કહેવાતા નિશ્ચયની ભૂમિકાએ ગયેલો ઘણુ ખરુ વ્યવહારથી અલિપ્ત હોય છે એવુ અનુભવો કહી જાય છે

સુખસ્ય કથા રમણીયા એ ઉક્તિની જેમ નિશ્ચયની કથા ખૂબ રમણીય હોય છે પણ નિશ્ચયની સાધના તો અતિશય કપરી છે અકાળે અને અનધિકારે નિશ્ચય આપવામા ભારે જોખમ રહેલુ છે અત્યારે આ સ્થાને આ વિષયનુ સ્પષ્ટીકરણ કરવાનુ મને એટલા માટે જરૂરી લાગ્યુ છે કે ચિત્તશુદ્ધિ ને જીવનમા અપનાવવાનુ કહેવા સાથે વ્યવહાર ને કોઈ ગૌણ બનાવી ન દે ચિત્તશુદ્ધિને લક્ષમા જ લેવાની જરૂર છે બાકીની તો બધી સાધના વ્યવહારધર્મ કે જે દશવિધ ચક્રવાલસામાચારીમાં અતર્ગત થઈ જાય છે તેની જ હોય એનાથી જ કાળનો પરિપાક થવાનો આત્મયોગ્યતા નો વિકાસ થવાનો અને આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશમા નિશ્ચયધર્મ રસ સરો ઉતરી જવાનો. એટલે ચિત્તશુદ્ધિ ની માળાઓ જ જપવાની મારી વાત નથી એ હકીકત હવે સહુ કોઈ સમજી લે

હુ તો માનુ છુ ચિત્તશુદ્ધિ માટે ચિત્તને કષ્ટોના અગ્નિમા તપાવવાનુ પ્રભુએ બતાવેલા પરિષહો અને ઉપસર્ગોના માર્ગે વળાવવાનુ સાધુતા એ તો ખમી ખાવાની વસ્તુ, ખાઉ ખાઉ કરવાની રમત અહીં બધુ વાતોમા નહિ લક્ષમા કે અમલમા જ હોય. નિશ્ચય રહે લક્ષમા, વ્યવહાર સઘળો અમલમા અમલમાં જોખમ નથી, તો એ દીન બન્યા વિના રહેતો નથી. મુનિ તો અદીનમના હોય કેમકે મનને દીન બનાવનાર કષાયની નિષ્ક્રિયતા એના જીવનના ખૂણે ખાંચરે પણ શોધી ન જડે

હવે મૂળ વાત ઉપર આવીએ ચિત્તને શુદ્ધ બનાવવુ

એટલે પ્રશાન્ત અને પ્રસન્ન બનાવવુ દોષોના વારણથી ચિત્ત ખળભળતુ અટકે, પ્રશાન્ત થાય અને ગુણોની ખીલવટથી ચિત્ત પ્રસન્ન થાય પ્રશાન્તિ એ શુદ્ધિ છે જ્યારે પ્રસન્નતામા શુદ્ધિની સાથે પુષ્ટિનુ તત્ત્વ પણ ભળેલુ છે ચિત્તશુદ્ધિને લક્ષ્યમા ન લેવાથી કેટલાય મુનિઓના અહિત થયા તેમણે તપત્યાગ સાધવામા કમીના રાખી ન હતી પણ કષાયના કચરા ઉલેચવા પ્રતિ દુર્લક્ષ્ય કર્યું હતુ, દેશના દેવાનો જુસ્સો જરાય પાછો પાડ્યો ન હતો પણ 'અહ' ના નાદને શમાવવાની ઉપેક્ષા કરી હતી આખો નમેલી રાખતા પણ મન તો આખોની સહાય વિના ય વિકૃત થઈ જતુ હતુ

આ બાબતો તરફની તેમની ઉપેક્ષાએ તેમનુ અધ પતન સર્જ્યું આપણે આ નબળી કડીને લક્ષ્યમા રાખીએ અને જીવનમા તે નબળાઇ પેસી ન જાય તેની પ્રતિપળ જાગ્રતિ રાખીએ, નહિ તો એમના પગલે આપણા પગલા દબાશે દુર્ગતિના ખાડે એમના હાડકા તો ખોખરા થઈ ગયા આપણા ય એવા જ હાલહવાલ થશે આજે ચોમેર પ્રશ્ન પુછાય છે કે જીવનમા ક્રિયાકાડ-વ્યવહારધર્મ વધી જવા છતા એ ધર્મની સિદ્ધિ કેમ જણાતી નથી ? આ પ્રશ્નના ઉત્તરરૂપે એમ સૂચન થયુ છે કે આપણી આગધના પરોપકાર-વૃત્તિ વિહીન છે બધા ધર્મ પોતાને માટે જ કરવામા આવે છે, જીવ પ્રત્યેનો ભાવ ચાલી ગયો છે વગેરે

પણ મને તો વળી બીજુ જ સ્ફુરણ થાય છે આચારમા ઘણી અવિધિઓ પેઠી છે અને આચારની પાછળ જે ઉદ્દેશ છે

ચિત્તશુદ્ધિનો તેને દેખાવામાં વધુ મહત્વ અપાતું નથી. જો અવિધિઓ ટળે અને ચિત્તશુદ્ધિ માટે આ આચારને જોર આપવામાં આવે તો આચાર શુદ્ધ થાય અને એનાં મીઠાં ફળ જરૂર આવે.

સ્વ નો વિચાર પ્રારંભમાં પ્રશસ્ત તો ખરો જ સ્વ એટલે દેહ—તેના વિચારને મારવા માટે સ્વ એટલે આત્મા—પોતાનો આત્મા ત્યાં જ આવવું જોઈએ. એ આત્મા ખાતર પરલોકદૃષ્ટિ, પાપનો ડર વિપાકનાં ચિંતન વગેરે જરૂરી છે અને હું તત્ત્વતઃ પણ આર્તધ્યાન માનતો નથી આ કક્ષામાંથી જે પસાર થયા હોય તેમને માટે સ્વ ના સ્થાને અવશ્ય પર આવે. પર નો વિચાર એ લાવવાની ચીજ નથી એ સ્વતઃ આવનારી વસ્તુ છે એ ત્યારે જ આવે છે જ્યારે સ્વ દેહના સ્થાને સ્વ(આત્મા)ને સ્થાપીને તેની ઉપર ચિત્તને સ્થિર કરી દેવામાં આવે, કષાયને કચડી નાખવામાં આવે પછી સ્વના સ્થાને પરને સ્થાન લેતાં વાર લાગતી નથી એવી મારી સમજ છે

સાધનાને આ ક્રમે સાધશું તો અવશ્ય વશીભૂત ચિત્ત શુદ્ધિ આમથી બની જશે.

[૪]

પ્રતિકૂળતામાં પણ પ્રસન્નતા

ગત રાત્રિએ ચાર કાલગ્રહણુની ક્રિયા કરી ત્રણુ કાલગ્રહણુ આવ્યા કાળ પવેવાની ક્રિયામા મે ભૂલ કરી અને ત્રણેય ગયા ઓળીની અસજ્ઝાય પહેલા કલ્પસૂત્રના કાલગ્રહણુ પૂરા કરી લેવા હતા દિવસો કટોકટીના હતા. ફરી કમર કસી

ફરી ચાર કાલગ્રહણુની ક્રિયા કરી આખી રાત ઉજાગરા જેવુ કરીને ચારેય કાલગ્રહણુ લીધા બહુ જ સાવધાની સાથે કાળ પવેવાની ક્રિયા મે જ શરૂ કરી અને ફરી ભૂલ થઈ ચારેય કાલગ્રહણુ ગયા મારા સ્વભાવ મુજબ તો હુ ગઈ કાલે અત્યત અકળાયો હતો પણુ આજે વધુ શાન્ત થઈ ગયો

એકાએક નવુ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ કષ્ટોની સામે હિંમત ધરતા શીખવાનુ, મનમા જરા પણુ અસમાધિ ન થવા દેવાનુ

મોં પર તેમની એક પણ કરચલી ન પડવા દેવાનું. મુનિજીવન કષ્ટોથી તો ભરપૂર હોય જ. કષ્ટ વિનાનું જીવન લૂખું-સૂકું અને નીરસ લાગે. કષ્ટ આવે ત્યારે જ આંતરબળ વધે. કષ્ટ આવે અને હિંમત હારી જઈએ તો જીવનભરની સાધનામાંથી મેળવેલું બધુંય બળ એક ક્ષણમાં ઓસરી જવાનું.

અલબત્ત આપત્તિ એક અસહ્ય બાબત છે. સંપત્તિ સુખની પ્રાપ્તિ—એ જ સ્વીકાર્ય તત્ત્વ છે. પરંતુ આ વસ્તુસ્થિતિ સંસારી જીવને માટે ભલે સંભવે, પરંતુ મુનિ માટે તો એથી તદ્દન ઊલટું જ છે. મુનિના ભાવપ્રાણ આપત્તિમાં જ સુખેથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લેતા હોય તો એ મુનિવર અમર બની રહે છે. સંપત્તિમાં તો એ પ્રાણ પડું પડું અને મરું મરું થઈ રહ્યા હોય. સંપત્તિથી એ સદૈવ ભાગતા ફરતા હોય. મુનિનું કર્તવ્ય ચિત્તસમાધિને પ્રાપ્ત કરીને જાળવી રાખવાનું છે. આ કર્તવ્યને અદા કર્યા વિના કરાતી સઘળી પ્રવૃત્તિ શૂન્યમાં પરિણમવાની છે. લાખ લાખ ઝેરીલા સાપ વસતીમાં ભમે, ફરતા રહે, પણ ચિત્તમાં અસમાધિનું તણખલું પણ ન હોવું જોઈએ. તીક્ષ્ણ ભાલાના હજાર હજાર ઘાથી શરીર ચાળણી જેવું થઈ જાય તો પણ ચિત્તમાં રાગ કે દ્વેષનો એક કણિયો પણ આવીને ન પડે.

ગમે તેવા સંકટો આવે કે ગમે તેવી સુખસામગ્રી આવે પણ ચિત્તને સમાધિસ્થ રાખવું એવો અફર નિર્ણય આપણે કરી લેવો જોઈએ. જીવનને જીવી જાણ્યું હોય, મેળવેલા જ્ઞાનને પરિણમાવી જાણ્યું હોય, શુદ્ધ જીવન

ઉપાસનાને સફળ બનાવવી હોય તો આ એક જ મ ત્રસૂત્ર ગળે બાધી લેવુ જોઈએ સ કટમા કે સુખમા ચિત્તસમાધિ ખોવી નહિ બીજી બે બાબત ઓછી થશે તો ચલાવી લેવાશે પણ અસમાધિનુ અક્ષન્તવ્ય પાપ કદાપિ નહિ ચલાવાય.

મુનિના જીવન ઉપર, મુનિની સાધના ઉપર, મુનિના વચન ઉપર હજારો-લાખો જીવોના સમ્યકત્વો, દેશવિરતિ કે સર્વવિરતિ ધર્મો વગેરે રહેલા છે મુનિ ચલાયમાન થાય તો હજારોના સમ્યકત્વ વમાઈ જાય, સેકડોના વિરતિસ્તભ ડગમગી જાય મુનિની નજીકમા જ વાસ કરતા મુનિવૃ દના જીવન કાજે પણ મુનિ પોતાના ચિત્તને અસમાધિમા જવા દઈ શકે નહિ

પાત્ર પડી ગયુ, કપડાને ડાઘ લાગી ગયો, ઊઘમા ખલેલ પડી, ગોચરીમા અનુકૂળ પદાર્થ ન આવ્યો ઈત્યાદિ બાબતોમા મુનિચિત્ત ચલિત થઈ જાય તો મુનિ અને મુનિનિશ્રિત સાધુ-બેય ડૂબે અન તકાળના વિરાટચક્રના ધમધમતા વેગમા પોતે જ અન તી ભૂલો કરીને આકરી સજાઓ કયા નથી ભોગવી? કરોડો અપરાધો કરીને કેટલાય નિર્દોષ જીવોના પ્રાણ રેસી નાખવા સુધીના કાળા પાપ કયા નથી કર્યા ? પુણ્ય રૂઠયા ત્યારે સુખની આકરુઠ ઇચ્છાઓ પણ કેટલી કરુણ રીતે નિષ્ફળ ગઈ છે? ધાર્યું કરવાની એક માત્ર ભાવના અન ત ભવોથી ચાલી આવવા છતા કેટલા ભવમા કેટલી વાર પૂર્ણ થઈ છે?

કાગના આનંદ પર ઉપર થઈ ચૂકેલી, ભજવાઈ ગયેલી, અપમાનિત થયેલી ગુણસ્થાનકોમાં ઊંચાઈ ઊંચાઈ ગયેલી આત્મદશાનુ ભાન કરવુ જરૂરી છે આ આત્મદશાની સામે શિષ્યે ઊભા થયા ખરેખર પાડી એ તો તદ્દન નાચીજ બાબત છે શિક્ષામાં પ્રતિકૂળ વસ્તુ આવી એ બાબતની કોઈ કિંમત નથી પાત્ર હોવી જોઈએ એ બાબત પણ ભરોસા ઊંચે સુધી ક્રમ ફરવા આત્માને તદ્દન તુચ્છ છે

લાખો ભૂલો સ્વયં કર્યા પછી કોઈની એકાદ પણ ભૂલને માફ ન કરવાનો અધિકાર આપણને હોઈ શકે જ નહિ. સ્વયં કુપથ્ય કરીને રોગિષ્ઠ થવા પછી બીજાના રોગ સામે ફરિયાદ કરવા માટેનો હક આપણી પાસે રહેતો જ નથી આપણા ઘરમાં ધૂળ હોય ત્યા સુધી તો બીજાના ઘરની ધૂળને આપણે નિંદી શકીએ નહિ. ઘરની આગ પહેલી બુઝાવીએ પછી પરની આગ માટે કોઈ પણ અભિપ્રાય આપીએ તો ઠીક આજની ગણાય.

મુનિ જીવન સફળ બનાવી જાણ્યુ હોય, મળેલા માનવજીવનના પથારમાંથી બેનમૂન કલાકૃતિનુ સર્જન કરી જવુ હોય ભવોભવનુ ભાતુ બાંધી લેવુ હોય તો આવી વિચારસરણીઓ અપનાવીને ચિત્તને અસમાધિમાં લાવી મૂકનારા બને તેવા સંજોગોમાં પણ સમાધિસ્થ રહેવાનો અભ્યાસ સિદ્ધ કરી લેવો પડશે. જેમ કષ્ટ આવે, કષ્ટ વધે

કષ્ટની આગ ભડકે બળે તેમ મુખ ઉપર પ્રસન્નતાની સુરખી વધતી રહે એ જ આપણી શ્રેષ્ઠ સિદ્ધિ છે

આપણુ અતિ મહત્ત્વનુ કાર્ય કોઈ ચૂથી નાખે, ભરસભામા આપણે અપમાનિત થઈએ, આપણો શિષ્ય જ આપણી તર્જનાહીલના કરે છતા પણ એક હરફ પણ ઉચ્ચાર્યા વિના, મો ઉપર જરા પણ અશુભભાવ લાવ્યા વિના સમાધિરગામા ચિત્તને ઝબોળ ઝબોળ કરતા રહીએ એ જ આપણુ કર્તવ્ય

એડિસન પાસે ટેબલ ઉપર અત્યત અગત્યના કાગળો હતા, જેની ઉપર એ વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરવાના હતા ડાયમડ નામના વહાલા કૂતરાએ દોડતા આવીને ટેબલને ધક્કો માર્યો બધાય કાગળો બાજુમા પડેલા દીવામા બળીને ખાખ થઈ ગયા છતા જરા પણ ઉશ્કેરાટ વિના એ વૈજ્ઞાનિક બોલ્યો, "ડાયમડ ડાયમડ તને ક્યાથી ખબર હોય કે આ કાગળો કેટલા મહત્વના હતા !" છે આપણી પાસે આ તાકાત ? એના સ્થાને આજે દસ-દસ વર્ષના વહાણા વાઈ ગયા તોય તુચ્છતા-ક્ષુદ્રતા-ક્રોધાધતા-સ્વાર્થાન્ધતા વગેરે પાગર્યા છે એશઆરામને સ્થાન આપીને જીવનને ખતરામા મૂક્યુ છે

ચિત્તસમાધિ માટે કદાપિ કશોય યત્ન કર્યો નથી અસ્તુ ગઈ ગુજરી ભૂલી જઈએ હવેથી નવા જીવનમા નવી વાત ઉમેરીએ વિહિતકર્મ કરતા જ રહીએ, ત્યા પણ પરિણામની

આસ્થા ન રાખીએ, સોદામાં ન ઊતરીએ. નિરાશ ભાવે જ કર્મ કરીએ. વિઘ્નો આવે તો હસતે મોઢે વધાવી લઈએ. પુણ્યપાપના ઉદયે આકરી થપ્પડો લાગે તો તે સહેવા માટે સાવધાન રહીએ અને સ્વાધ્યાયમાં ગુરુસેવામાં સર્વ સાવધ રહીએ.

આ જ આપણું જીવન બની રહે તો આત્મામાં પ્રચંડ તાકાત ઉત્પન્ન થઈ જાય જેના બળથી વિશ્વના દોષોને નાથી શકીએ ગુણોના છોડને ખીલવી જાણીએ.

આપ તરે, બીજાને તારે.

ગૃહસ્થ એટલે મરતો અને મારતો હેવાન સાધુ એટલે જીવતો અને જીવાડતો ઈન્સાન વિષયવાસનાઓ બેફામ રીતે વધી ગઈ છે કેમકે એ વાસનાના ઉત્તેજક સાધનો વધી ગયા છે વાસનાઓના જ બનેલા આ વાતાવરણમા રાત ને દિવસ રહેનો ગૃહસ્થ વાસનાનો ભોગ બની જ જાય માટે જ કહ્યુ કે એ બિચારો દયાપાત્ર જીવ મરતો રહે

પણ આ વાસના એને બાઝી પડેલી ચીજ નથી એણે જ એના ભોગ બનવુ પસદ કર્યું છે નીતરતા સ્વાર્થભાવે જ એની વાસનાઓને વધારી મૂકી છે સ્વાર્થ પૂરા કરવા આ જીવાત્માને અસખ્યજીવોનો કચ્ચરઘાણ બોલાવવો પડે છે સ્વાર્થને સાધવા પરાર્થ સામે એની નજર પહોચી શકતી નથી પોતાનુ જ્યા મમત્વ સ્થિર થયુ છે ત્યા જ તેનુ સુખ છે તેટલાને જ ઉગારવા તે તૈયાર છે પણ તેમની ખાતર આખાય વિશ્વને મારવા પણ તે તૈયાર જ છે એના સુખનદ સર્જક સ્વાર્થી સ્વજનોની બહારના બધાય પરજન છે એ મરે

કે જીવે એની સાથે એને કશી નિસ્બત નથી. એને તો, એમને મારીને પણ જાતનું સુખ જીવાડવાનું છે સ્વજન પણ વાડો જાય તો એય એની આંખે ચઢી જાય પછી એના જીવનની પણ એ દયા ન ખાય.

આવો ગૃહસ્થ ધર્મ સાધના કરે તોય તે શી રીતે સફળ થાય? જેનામાં જીવાત્મા સાથે પણ પ્રેમ નથી તેનામાં પરમાત્મા પ્રતિ ભાવ તો શી રીતે જાગે? ભલે એ બે પાંચ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ કરી લેતો હોય. પરંતુ અંદર બેઠેલો પેલો ભય કર ભાવ આ ક્રિયામાં લેશમાત્ર પણ ભલીવાર ન જ આવવા દે. પેટના બજારની સાફસૂફી વિના શરીર ઉપર ગમે તેટલા આભરણો પહેરાવો પણ જીવને એમાં આનંદ ન જ થાય, કેમકે અંદર જંપ નથી. લાખો મનુષ્યો આ ભયંકર ભાવરોગથી રિબાઈને હલાક થઈ રહ્યા છે.

વિજ્ઞાને વિભૂતિઓ બેહદ વધારી મૂકી છે એને લીધે વિશ્વના સરળાય વ્યવહારો ખોરવાઈ ગયા છે લોકોના માનસમાં બેહદ અવ્યવસ્થા ઊભી થઈ છે. હવે તો એક જ વાત કે બધું ચાલીને, ધર્મ કે અધર્મને જોયા વિના જ લૂંટ ચલાવવી. જે તે ખાઈ લેવું ભોગવી લેવું અને હાથ આવે તે લઈને ઘર ભેગા થઈ જવું. જીવને જીવનો વિચાર કરવાનો સમય પણ મળતો નથી. આમ થતાં એનું મન ઉદરપૂર્તિમાં જ કેન્દ્રિત થઈને રહે છે પછી એ ઉદરપૂર્તિ નીતિથી કે અનીતિથી થાય છે ન્યાયથી કે અન્યાયથી થાય છે એવું સૂક્ષ્મ વિવેચન કરવા એ જરાય તૈયાર નથી

સ્વાર્થવૃત્તિને ગૌણ ન બનાવે ત્યા સુધી આ સઘળી દોટમા ક્યાય બ્રેક મારી શકવાનુ શક્ય નથી 'તારા જેવા જ દુ ખાર્ત જીવો આ જ જગતમા છે એમનેય તારી જેમ જ સુખ પ્રિય છે અને દુ ખ અપ્રિય છે એમના જીવનના ભોગે તુ ક્યા તગડો થવા જાય? અરે! એમની હાયમા તો તુ જ આ ધ-તી ઉપરથી વહેલો વિદાય થઈ જઈશ'

સહુ દુ ખી છે તો દુ ખના ભાગીદાર બની જઈને દુ ખ હળવુ કરો અને એમા જ તમારુ સુખ માનો આ વાત જગતમા ઘેર ઘેર પહોચતી કરવી પડશે મરતા અને મારતા ગૃહસ્થને આ તત્ત્વજ્ઞાન આપીને જ શાન્તિ આપી શકાય પણ આવો શાન્તિનો દૂત કોણ બને? જે જીવતો હોય અને જાતે જિવાડતો હોય, વાસનાઓનો જે શિકાર ન બન્યો હોય અને પોતાના આધ્યાત્મિક સત્ત્વને જેણે સુરક્ષિત રાખીને ખૂબ પુષ્ટ બનાવ્યુ હોય અને તેની સાથે વિશ્વના દુ ખાર્ત જીવોથી પોતે દુ ખીજન થઈ જતો હોય, પોતાના સુખને જેણે નહિ-વત ગણી નાખ્યુ હોય, પોતાની જરૂરિયાતો પૂરી પાડતા એક પણ જીવનો ભોગ જે ન લેતો હોય એવો જ કોઈ મહાત્મા શાન્તિનો દૂત, પેલા સદેશાનો વાહક બની શકે અને ઘેર ઘેર ફરીને આ સદેશ પહોચાડી શકે

વાતોથી માત્ર નહિ ચાલે એ વાતોને જીવનના વર્તનમા ઉતારી દેવી પડશે એક લાખ વચન અને એક જ વર્તન બેય તુલ્યબળવાળા છે શાન્તિના દૂતથી વિકાર વાસનાનો ભોગ ન બનાય તેનાથી સુરક્ષિત રહેવા માટે પણ

શાસ્ત્રીય પ્રક્રિયાના અનુસારે જ તેણે એ કામ કરવું જોઈએ. સ્વચ્છંદમતિકલ્પના ત્યાં ન ચાલી શકે નિર્વિકારસ્વરૂપ દેવાધિદેવને હૃદયમંદિરમાં સ્થાપી દેવા જોઈએ. એ પરમાત્માની આજ્ઞા શિરસાવંદ્ય કરવી જોઈએ એ દીનદયાળના નામનો જપ અહર્નિશ કરવો જોઈએ જે એના સઘળા પાપને બાળીને ભસ્મ કરી નાખે.

આ બધું કરતા એને આપોઆપ જીવમાત્રને અભયદાન દેવું જ પડે પણ એવું અભયવચન દઈને બેસી ન રહેવાય જીવમાત્રની યાતનાઓને ખતમ કરવા અવળી મતિઓને ઠેકાણે લાવવા એનું મન ઉત્સુક થવું જોઈએ. જીવોના ઉન્માર્ગ પ્રયાણ જોઈને એણે દોડવું જ જોઈએ. કેમ?

કેમ શું? સારુંય જીવ-જગત એનું મિત્ર છે એમના શુભચિન્તનથી તો આ જીવ ઊંચે આવ્યો છે માટે ઋણી પણ છે એમના જ અનુભવોને જોઈને આ જીવ નક્કર જ્ઞાન મેળવી શક્યો છે માટે ગુરુસ્થાને પણ છે પછી એ દુઃખાર્ત જીવોને જોઈને કારુણ્ય કેમ ન જાગે? એમને બચાવવા એ કેમ દોડી ન જાય? કુશળ તરવૈયો કોકને પણ પોતાની આંખ સામે કેમ ડૂબવા દે?

મુનિ તો એને કહેવાય જે જીવતો હોય અને જીવાડતો હોય. મરતા અને મારતા જગતને જોઈને જેનું દિલ કકળી ઊઠતું હોય જેના પગ તેને બચાવવા દોડી જતા હોય જેમને જીવન આપ્યા પછી જેની આંખો હર્ષથી નાચી ઊઠતી હોય. કોકની પણ ઉપેક્ષા કરવા એનું મન લાચાર હોય.

[૬]

અપ્રમત્તભાવ

પ્રવ્રજ્યા અપ્રમત્તતારૂપ છે જે કાંઇ પ્રમાદમાર્ગે જવું પડે તે પણ અપ્રમત્તભાવના વર્ધનની દૃષ્ટિએ જ હોઈને વસ્તુતઃ પ્રમાદ પણ અપ્રમાદરૂપ બને છે લાંબો પંથ કાપવા રસ્તે વિશ્રાન્તિ લેવી પડે તે વસ્તુત વિશ્રાન્તિ નથી

નિશ્ચયની સાધનાના એક માત્ર લક્ષવાળા સાધુના જીવનનો વ્યવહાર વિશુદ્ધતમ વ્યવહાર બની રહે છે નિશ્ચયનું લક્ષ મોળું પડે ત્યા વ્યવહાર પણ જીવનના ભગાર જેવો બની જાય છે વર્તમાનકાળના સાધુ જીવનમા નિશ્ચયના લક્ષ વિહોણો વ્યવહાર ક્યાક વધુ દેખાય છે હવે તો આ ભગારનેય કાટ ચડવા લાગ્યો છે કોણ એનો ઉદ્ધાર કરશે એ જ જોવાનુ રહે છે.

આજના સાધુજીવનની સૌથી મોટી સ્ખલના હોય તો તે શરીર તરફની વધુ પડતી સુખશીલતા છે સુખશીલતાને સંપૂર્ણ રીતે જેર કરવાના એક માત્ર શુભધ્યેયથી સાધુ થનાર પણ કેટલુંક વિચિત્રજ્ઞાન મેળવીને ક્યાક અટવાઈ જાય છે,

ક્યારેક રોગ થાય છે કે માંદા પડે છે તે વખતે તેને વટ કવાના આગ્રહ નીચે મૂકી દેવામાં આવે છે. એક દવા આવી એટલે બધું કામ થઈ ગયું. એની પાછળ અનુપાનોની જમાત ખડી થઈ જાય. અભક્ષ્યાદિ દોષોનું સેવન પણ થઈ જાય. રિપેર ત્રણ પણ માય ડૉક્ટરને બોલાવવા મોટરોની દોડાદોડી થાય. દવામાંય આયુર્વેદથી ન ચાલ્યું તો એલોપથીમાંય જવાય.

અપવાદ આપવાના સેવનની પાછળ હેતુ એક જ છે, ભવિષ્યમાં આરાધના કરવાનો. અલબત્ત ભાવશુદ્ધિ રહે તો જ અપવાદ એ પણ શાસ્ત્રસંમત માર્ગ બને જ. પરંતુ જયણા ધર્મ વિનાનો આ અપવાદમાર્ગ એ શાસ્ત્રસંમત બની શકે ખરો? પરિસ્થિતિના વિચાર વિનાનો રોગનાશનો ઉપાય અહિંસાધર્મનો બાધક બની શકે ખરો? માત્ર લોહી વગેરે તપાસવામાં અસંખ્ય જીવોનો ઘાણ નીકળી જાય. ડૉક્ટરોને આપણી મોટરે બોલાવવામાં અગણિત ત્રસ જીવોનું પણ બલિદાન દેવાઈ જાય. વાર-દવાઓની તો સીમા જ ન હોય.

જ્યાં જયણા નથી, પરિસ્થિતિનું જતન નથી ત્યાં અપવાદ માર્ગ પણ નથી. જયણા એ સ્વયં શુભપરિણામરૂપ છે. અપવાદ માર્ગના પાયા ઉપર જયણાની સહી હોય તો જ તે દીર્ઘકાળવ્યવસ્થા-ઉચિત સનાતનશાસન એ કદી મંજૂર થાય છે? શેની અપેક્ષા સાધુને તો કશી ખબર ન હોય. એમાંય વળી દીક્ષા આપવાના આ કાળમાં ઊંચી પરિસ્થિતિ તો ભેગી ક્યાંથી મળે? છેવટે અપવાદ માર્ગ ઉન્માર્ગ બને. અપવાદનો પરિણામ પુષ્ટ બને. કામ

દ્રવ્યરોગ જાય ? ! વસ્તુત તો તે પણ ગયો ન જ હોય આજના જલદ ઔષધો, અમર્યાદિત અનુપાનો રોગને દબાવે છે વધુ જોરથી ઉદ્રેકમા લાવવાની તૈયારી મૂકી જાય છે અને ભાવરોગ તો ત્યા ને ત્યા જ તગડો થઇ જાય છે

નિશ્ચયની શુદ્ધિ મરવા માડી ત્યા સાધુ જીવન જ ક્યા રહે ? અસ્તુ રોગીનુ શરીર એક વાર પણ દવાનુ ઘર બન્યુ એટલે અનેક ઉપશાન્ત રોગોનુ પણ આશ્રયસ્થાન બની જ ગયુ રોગોથી દવા લેવી પડે અને દવાથી નવા રોગો ઊભા થતા જાય આ વિષચક્રનો અત ક્યા આવે ? હવે અતરની વિચારણા નિષ્પ્રાણ બને શરીરની આળપપાળ જીવન બને એ ભાવમા સ્વાર્થ સિવાય કશુય ન મળે પરના દુખોને વિચારવા માટે એને એક મિનિટની ય ફુરસદ ન મળે જેમ જેમ રોગ અને દવાનુ ઘર શરીર બને તેમ તેમ બુદ્ધિ ઉપર જડતાનુ આવરણ ગાઢ બનતુ જાય

કાયાની વિચારણામા ગળાડૂબ રહેનારનુ બધુય ચિતન સ્વદેહને લગતુ જ બની જાય વિરાટ વિશ્વના ચિતનને માટે મળેલી પ્રજ્ઞા હવે સાડાત્રણ હાથની કાયામા જ અટવાઇ જાય બુદ્ધિ સ્વચ્છ ન બની તેનુ જીવન બરબાદ ગયુ એ ન રહી શકે સાધુતામા અને ન રહી શકે ગૃહસ્થતામા કાયાની સુખાકારી માટે દ્રવ્યઔષધનો આશ્રય લેનારને જો ભાવીની શુભ આરાધના એ જ હેતુ હોય તો તેને પૂછવુ જોઈએ કે આ રોગોને દ્રવ્યઔષધ વિનષ્ટ કરી નાખશે કે બહુ બહુ તો ઉપશાન્ત જ કરી દેશે ? જો ઉપશાન્ત જ કરે તો ભાવીમા

તેના ઉદ્રેકનો ભય તો ઊભો જ થયો ને ! અને આ ભય સામે રહેશે તો તું ભાવીમાં કોઈ પણ ધર્મારાધન કરવા કઠોર બની શકીશ ?

અને જો દ્રવ્યઔષધ પણ શરીરમાં જઈને આત્મા ઉપર લાગેલા કર્મને ઉપશાન્ત કરવા સમર્થ છે તો પછી ભાવ ઔષધના સામર્થ્યનો તે વિચાર કર્યો ? તે તો આત્મામાં જ ઉતરી જનારું અને આત્મામાં જ રહેલા કર્મો છે તેનું નિકટ સમાનાધિકરણ થયું ! કર્મો ઉપર સીધો જ ભાવઔષધનો કટકો પડે તો શેનો ઉપશાન્ત થાય કે નષ્ટવિનષ્ટ જ થઈ જાય ! જીવનમાં કદીય એ દર્દ ઊભું ન થાય અને કદાચ જાગે તો તોય હવે આત્માના પ્રશમસુખને તો કાંઈ જ ન કરી શકે. ચિત્તની સમાધિ એ જ તો સાચી જીવનની ખુમારી છે એ જળવાતી હોય અને આખી દુનિયા રૂઠી જતી હોય તોય તેનેય પાછી ઊંચે લાવવાની તાકાત સ્ફુરતી નથી.

આ વિચારને પ્રધાન કરીને રોગોના નિવારણ માટે આપણે ભાવઔષધના સેવન તરફ જ કદમ બઢાવવો જોઈએ. દ્રવ્ય ઔષધો કાયાને વધુ રોગી બનાવી દઈને એની આળપંપાળમાં મનને પણ ઘસડી જઈને આત્માનું કારમું પતન કરનારા છે વસ્તુતઃ તો પોતાની પીડાઓના નિવારણ માટે તો પરની પીડાના જ નિવારણ માટે યત્ન કરવો જોઈએ. ઉપદેશરહસ્ય ગ્રન્થના અંતમાં આ વાત સ્પષ્ટ જણાવી છે.

परपीडापरिहारस्यैव स्वपीडापरिहारफलकत्वात् ।

પરદુ ખ ભ જનને કદી સ્વદુ ખ જોવા ન મળે પણ આપણી એકક્ષપેટાવૃત્તિએ આપણને આ દ્રાવિડ પ્રાણાયામ જેવુ લગાડી દીધુ છે આપણે કોઈને પીડા ન કરવી એ જ આપણુ કર્તવ્ય અરે ! આવુ તે હોય ! સમસ્ત વિશ્વને અભયદાન આપનારો વિશ્વથી દૂર ભાગે એટલે અભયદાન દઈ દે છે ? કે વિશ્વને નિર્ભય બનાવે ત્યારે અભયદાન દે છે ? વાસનાઓથી પીડાતા ભયભીત બનેલા વિશ્વને અભયનુ વચન આપવુ, એને નિર્ભય બનાવવા ઉદ્યત બનવુ તે જ અભયદાન છે ને ?

હા, બીજો આપણુ હિત ન કરે તો કાઈ નહિ, પણ આપણુ અહિત ન જ કરે એ અપેક્ષા જરૂર રાખી શકીએ પણ આપણેય તેનુ અહિત ન કરી શકીએ તેવી ભાવના કેમ રાખી શકીએ ? જેને અમલમા અહિત પ્રવૃત્તિ નથી તે નિગોદીઆ જીવો હજુ કેમ ઊ ચે આવ્યા નથી જીવનના ઉદાત્ત ભાવોને વરેલા આપણે તો જગતને એ ઉદાત્ત ભાવોની લહાણ કરવાની અ તરમા જ્યારે દુ ખનાશક વિશુદ્ધ પ્રક્રિયાઓ પરિણામ પામી જાય છે પછી તો સહુને એ આપી દેવા હૈયુ ઝાલ્યુ રહી શકતુ નથી કોઈ સાભળવા ન માગે તોયે બૂમો પાડીને કહેવાનુ મન થઈ જાય કે, ‘ઓ મિત્રો, તમે સુખના ખોટા માર્ગે ચાલ્યા જાઓ છો ત્યા તો દુ ખોની ભય કર ખાણો છે અને અજ્ઞાનનો ગાઢ અ ધકાર છે એ ના જશો ના જશો.’ આટલુ કહીને બેસી પણ ન રહેવાય વળી યાદ આવે એમના જીવનના ભય કર રકાસની અને એ દોડે, એમનુ બાવડુ ઝાલે એમને કરગરીને વીનવે અને કહે, ‘તમે પાછા ચાલો આમ જાઓ ’

આ ભાવ આપણામાં ન હોય! પ્રભુના શાસનને પામેલા આ ભાવ ન પામે તો તેણે પ્રભુના શાસનનું ઐદંપર્ય મેળવ્યું જ નથી એમ ન કહેવાય? જેના જીવનમાં પરપીડા પરિહારનો આ ભાવ હિલોળે ચઢ્યો છે એને પોતાને ક્યાંય પીડા હોતી જ નથી, હોય તો એક જ પીડા છે દુઃખાર્ત જગતને ન જોઈ શકવાની; એ જગતનો ઉદ્ધાર કરી દેવા માટે જરૂરી સામર્થ્ય અને પુણ્યના અભાવની. બાકી તો એ તદ્દન નિરોગી જ હોય. રોગ આવે તોય એ નિરોગી હોય કેમકે એના ચિત્તમાં રોગ આવી ન શકવાથી એ રોગની પીડા અનુભવતો નથી.

આટલું લંબાણ વિવેચન કરવાની જરૂર એટલા માટે છે કે આપણે આપણા આરોગ્યના સાચા સુખો ખ્યાલમાં લઈ લઈએ. જો આ ચિંતન જીવનમાં ચાલુ રહે તો જગતમાં દવાના બાટલા કે વૈદ્યના પડીકા તરફ નજર ન દોડાવીએ. આમ કરવાથી બે લાભ થાય: આપણું જીવન અભક્ષ્ય દ્રવ્યોના સેવનથી કલુષિત થતું અટકે અને તેથી સર્વ જીવોના દુઃખપીડનો ભાવ જાજ્વલ્યમાન બને.

એક વાર જો આ ભાવે આરોગ્ય કમર કસી તો એનાથી થયેલા લાભને જાણ્યા પછી આપણે કદી પણ રોગી નહિ થઈએ. રોગી થશું તોય દવાઓના પનારે નહિ પડીએ. મને તો દીર્ઘ સમયના અનુભવથી સમજાયું છે કે મેં મારા જીવનમાં રોગ અને દવાના વિષચક્રને ચલાવીને બહુ સત્ત્વનું નૂર રોળી નાખ્યું છે. બુદ્ધિ એટલી જડ થઈ ગઈ ના, કરી નાખી. સાત્ત્વિકતા મરી પરવારી—ના, મારી નાખી.

આમ થવાથી શાસ્ત્રો વાચ્યા પણ અર્થ ન ખુલ્યા કદાચ અર્થ ખુલ્યા તોય ઐદમ્પર્યાર્થ તો હાથ ન જ આવ્યા હમેશા નિગશાનો થર મન ઉપર જામેલો જ રહે વાતાવરણ અપ્રસન્ન લાગે ધીરે ધીરે તો સ્વાધ્યાયથી પણ લાચાર થયો. શરીરે પોતાની પ્રતિકારશક્તિ ગુમાવી

સાધુ જીવનની સાધના ગઈ અને શરીરની માવજતનું જીવન થઈ ગયુ ન મળે આત્મચિંતા હવે આ સ્થિતિમા વિશ્વપ્રેમની ભાવના કયી બુદ્ધિએ કરવાની? વધુ પરતા પ્રમાદથી ઉત્પન્ન થયેલી તામસવૃત્તિ કદાચ કરશે તો ક્લેશ, કકાસ અને ભાગફોડ અને પછી ભગાર જ કરશે કયય સારુ સર્જન તો નહિ કરે પણ નવા સર્જનોનાય વિસર્જન કરશે માતેલા સાઢની જેમ આ બુદ્ધિ બધાની જોડે ટકરાશે કેટલાયને મારશે.

હૈયામા જ્યારે વિશુદ્ધભાવનુ સરવરિયુ છલકાય છે ત્યારે તેની શીતળ લહરીઓથી, ઉપર રહેલી બુદ્ધિની તામસભાવની ગરમીઓ શાન્ત થાય છે બુદ્ધિ નિર્મળ પણ થાય છે અને પછી તો આખ, પગ, જીભ અને હાથ પોતાપોતાના કામ કરવા તલપાપડ થઇ જાય છે જ્યા સુધી હૈયામા અપ્રમત્તભાવ જામતો નથી ત્યા સુધી બુદ્ધિ વગેરે પણ શાન્ત બેસી રહેતા નથી જગતના જીવોનુ સાક્ષાત અહિત કરીને પોતાની જાતનુ પણ અહિત કરવાનુ એ છોડતા નથી પ્રજ્ઞા અતિ સૂક્ષ્મ બનશે તો જ આ વિચાર ઝીલાશે સૂક્ષ્મ વિચારને ઝીલવા પ્રજ્ઞાએ પણ સૂક્ષ્મ બનવુ પડશે.

આ ઉપરથી સમજાશે કે મુનિને અપ્રમત્તભાવની સાધના બતાવી છે એ બરાબર જ છે. હવે બીજા સાધના યોગો ઉપર ભારે દબાણ ન કર્યું કેમકે અપ્રમત્તભાવ સધાતા આપોઆપ મૈત્ર્યાદિ ભાવોની સાધના સક્રિય બની જ જાય છે.

એન્જિન તો એક જ ડબ્બાને ખેંચવાનું હોય બધાને નહિ. એક ડબ્બાને ઉત્તરોત્તર જોડાયેલા બધાય ડબ્બા તો પછી આપોઆપ ખેંચાઈ જ આવવાના છે ને?

[૭]

મુનિ અને પરાર્થકરણ

ગત પત્રમા આપણે એ વાત વિચારી ગયા કે મુનિજીવનનુ સક્રિય કોઈ લક્ષ હોય તો તે સ્વદોષ વિનાશનુ જ છે એની સમગ્રતા દોષવિનાશના જીવનમા એકરસ થઇ ગયેલી હોય એવી જિજ્ઞાસા થઈ શકે છે કે 'તો પછી મુનિને પરાર્થ કરવાનો જ નથી ? સામાન્યત તો મુનિ પરાર્થરસિક જ ન હોય ? સ્વદોષવિનાશ એ તો માત્ર સ્વાર્થની જ આરાધના થઈ ને ?' આ જિજ્ઞાસાને આ પત્રમા સતોષવા હુ યત્ન કરીશ

મારી વિનમ્ર સમજ તો એવી છે કે મુનિની પ્રવૃત્તિમા તો સામાન્યત નક્કર સ્વહિતકરણ જ હોય અને વૃત્તિમા પરહિતકરણ રમતુ હોય, એટલે કે ભલે તે સક્રિય રીતે પરાર્થકારી ન હોય પરતુ જ્યારે જ્યારે તે અગે ચિતન કરતો હોય ત્યારે તેના ચિતનમા એ વૃત્તિ તો કદાપિ ન હોય કે, "મારે અને પરને શુ સબધ ? પરનુ થવુ હોય તે થાય હુ તો મારુ જ કરીશ મારુ જ હિત ઇચ્છીશ " આવી તેની વૃત્તિ ન હોય, તેના ઉદ્‌ગારો પણ આવા ન હોય,

અકે જ્યારે ક્યારે પણ એ આત્મા વિશ્વના જીવોની કર્મ પરાધીનતાએ સર્જેલી કરુણતાનો વિચાર કરે ત્યારે તેને એમ પણ થાય કે આ પરાધીનતામાંથી મુક્ત થવા માટેનો તત્ત્વ માત્ર પ્રાપ્ય હોવા છતા આ જીવો કેવી કરુણતા અનુભવી રહ્યા છે! મારું ચાલે તો એમને બધાયને આ સર્વ ક્ષેમંકર માર્ગે ચલાવી દઈ બધાયને સંસારના બંધનથી મુક્ત કરી દઉં

વિશ્વમાં પણ સારા માણસોના માનસિક વલણ આવા જ જોવા મળશે. કોઈ સજ્જન માંદો પડે ઘણી માંદગી ભોગવ્યા પછી કોઈ રામબાણ ઔષધ મળી જાય અને તે નીરોગી બને તો અવશ્યમેવ વિચારશે" મારા જેવા બધાય દર્દીઓને આ ઔષધિ મળી જાય તો કેવું સુંદર! બધાય રોગ મુક્ત થઈ જાય!" એટલું જ નહિ પણ જ્યારે એને મોકો મળે, એવો જ કોઈ દર્દી ભેટી જાય ત્યારે તરત જ એ ઔષધિની ભલામણ કરે જ બને તો લાવીને પણ આપે.

સદૈવ સંતપ્ત સદૈવ દુઃખિત સતત દીનહીન વિશ્વ જોઈને વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમશાળી મુનિનું અંતર કકળી ઊઠે આંખો રડી જાય, એનું હૃદય બોલી ઊઠે મને મળેલા સુખની સરિતાના નીરની આખીય સરિતા વહી જાય છે છતાંય આ જીવો દુઃખથી મુક્ત થતા નથી!"

વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ વગેરેનું બળ હોય તો આથી પણ વિશિષ્ટ ચિંતા સર્વ જીવોની કરે. એમને દુઃખમુક્ત–પાપમુક્ત કરવાના સંકલ્પ પણ કરે એવું બને. એવો વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ ન

હોય તો આવું નિવેદન ન કરે એ અને યથાર્થ, ' આજે શી ગરમી છે!' ઇત્યાદિ વિચારો તો જેઓ ગણે મુનિ કદાપિ ન કરે

આવા યથાર્થકથનની પાછળ તો અપ્રમત્ત ભાવ મુનિના આચરણમાં આવી જ રહેલ હોય એના જીવનમાં આત્મસાત અહિંસાવિજ્ઞાનની પણ આરાધના જ નહિ ને આત્મસાત થતાં નથી

તેથી જ અહિંસા અહિંસાવિજ્ઞાન વિના હોય છતાં યથાર્થ પાંચેય ભાવની આરાધના એ વિજ્ઞાનમાનવ જીવન સફળ છે. પ્રતિક્રમણ આત્મ અહિંસાવિજ્ઞાન વિના યથાર્થ ભાવની આરાધનાનું આચરણ ઉચિત સાધન નથી એટલું અહીંયાં હોય મુનિ કરવા હોય તેનું પાળે તો અહિંસામય હોય મુનિ બનવા જ જોઈએ. વાંચન મનનપૂર્વક આમ યથાર્થ મુનિની વાણી પ્રભુના વિચારોના છે એનું જ અવની યથાર્થ વાણી થઈ શકતી નથી

મુનિઓને આ સત્યમાં ગણેલા હોય છે અને આચરણમાં સાચે જ મુનિ કથનની ભાવના આવતા હોય છે ખરેખર એ જીવના સંયોગમાંથી અહિંસાવિજ્ઞાનની અને આરાધનાના જીવન જાય છે એ સ્વહિંસાવિજ્ઞાન વિના યથાર્થકથન વાસ્તવિક બની જ ન શકે હોય તો પ્રથમ શું ? સ્વહિંસાત્યાગ જ ને ?

યથાર્થકથન એ બંને આરાધના સાથે છે તો અહિંસાત્યાગ એ સાધન છે સાધન વિના સાધ્યની સિદ્ધિ શક્ય નથી એટલું જ નહિ પણ સાધનને સાથે રાખ્યા વિના સાધ્યને ઓળખવા જતાં અપનાવવા સાધનના પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી.

જેટલુ પ્રિય સાધ્ય હોય તેટલુ જ પ્રિય સાધન બની જવુ જોઈએ. સાધ્યપ્રાપ્તિ એ બીજુ કાઈ નથી પણ સાધનાની અનુપમ આરાધનાની એ દેન માત્ર છે એટલે પરાર્થકરણ માટે સ્વદોષનાશની જ આરાધના કરવી રહી.

બીજી વાત એ પણ છે કે અપ્રામાણિકતા સ્વદોષનાશ માત્રથી પરાર્થકરણ કરવા ઉચિત બની જવુ તે વસ્તુત ઉચિતના અભ્યાસ.

જો કે શાસનપતિ મહાવીરદેવે તો ઘાતીકર્મનો સર્વનાશ કરીને જ સહજ પરાર્થકરણ સિદ્ધ કર્યું હતુ તથાપિ તેમના શ્રમણો પણ તેમ કરી ન શકે અન્યથા તીર્થનો જ વિચ્છેદ થઈ જાય કેમકે આ જ ભવમા સર્વજ્ઞત્વ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ નથી એટલે દરેક શ્રમણશ્રમણીએ આજીવન મૌન જ રહેવુ પડે.

પરંતુ એ વાત ચોક્કસ છે કે આજે જે રીતે સ્વદોષનાશની આરાધનાની ઉપેક્ષા થાય છે અને જે રીતે દેખાતા પરાર્થકરણની ચેષ્ટા ચેપીરોગની જેમ વ્યાપેલી દેખાય છે તે તો બિલકુલ ઉચિત નથી આમા પણ અતત. તીર્થવિચ્છેદનુ જ પાપ લાગે છે એટલે પરાર્થકરણ માટે સુવિહિત ગીતાર્થ ગુરુવર્યોની દૃષ્ટિમાં વર્તમાનકાલાપેક્ષયા ઉચિત એટલુ સ્વદોષનાશનુ લક્ષ તો અવશ્ય આવવુ જોઈએ.

પ્રણિધાનાદિ પાંચ આશયોમા પણ સિદ્ધિ પછી વિનિયોગ (પરાર્થકરણ) કહ્યો છે એ પણ આ જ વાત સૂચવે છે કે પોતાને ગુણની સિદ્ધિ થયા પછી તે ગુણનો વિનિયોગ કરવો જોઈએ.

જેટલો વધુ સ્વદોષનાશ એટલુ વધુ નક્કર પરાર્થકરણ અધૂરા દોષનાશમા અધૂરુ અને અલ્પકાલસ્થાયી પરાર્થકરણ થાય જયા શ્રમનો પાર નહિ અને ફળ ઘણુ જ અલ્પ હોય

હજારોને દેશના આપો અને બે જ આત્માના હૈયા ભૂણા થાય એ પણ થોડા કાળ માટે જ ટકી રહે જ્યારે સ્વદોષનાશની નક્કર સિદ્ધિવાળા મુનિ માત્ર સ્મિત વેરે અને અનેકો પામી જાય બે શબ્દ બોલે અને હજારો આખો અશ્રુ વહાવવા લાગે, કેટલાયના અતરમા ભૂકપના આચકા લાગે એ કપનમા આત્મપ્રદેશોથી અનત કર્મરાશિ દૂર ફેકાઈ જાય

પરાર્થકરણની વૃત્તિવાળા મુનિ આ સઘળી વાતોથી જ્ઞાત હોય એટલે એ અવશ્ય વિચારે કે સ્વદોષનાશની આરાધના તો તૈયાર કરવી જ જોઈશે તે પણ અધૂરી તો નહિ જ ચાલે નક્કર આરાધના વિના જબ્બર કે પરિપૂર્ણ પરાર્થકરણ શકય નથી

જેને આટલુ સમજાઈ જાય એ મુનિનુ અતર પરાર્થકરણની વૃત્તિથી છલોછલ ઉભરાયેલુ હોય અથવા વિરુદ્ધ વૃત્તિથી કદાપિ ખરડાયેલુ ન જ હોય છતા એની પ્રવૃત્તિ દોષનાશની નક્કર આરાધનાથી જ સદા મઘમઘતી હોય

દોષનાશ વિનાનુ પરાર્થકરણ એ કૃત્રિમ પરાર્થકરણ છે. બહુ આયાસે અલ્પતમ ફળસ્વરૂપ છે જ્યારે સ્વદોષનાશની નક્કર આરાધનાપૂર્વકનુ પરાર્થકરણ એ સહજ પરાર્થકરણ છે અને અલ્પાયાસે અમેય ફળની નીપજ કરનારુ છે

જેટલી પ્રબળ સ્વદોષનાશની આરાધના એટલુ નક્કર અને સહજ પરાર્થકરણ. જુઓ ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ ઘાતીકર્મના દોષોનો સર્વનાશ કર્યો પણ જ્યા સુધી અઘાતીકર્મના દોષનો નાશ ન થયો ત્યા સુધી તેમના આલંબનથી કેટલા આત્મા ભવનિસ્તારને પામ્યા? પાંચપચાસ હજાર કે પાંચપચાસ લાખ જ ને? તે પણ પ્રાય. ભરતક્ષેત્રના જ ને? તેય બેતાલીસથી બોત્તેર વર્ષના ત્રીસવર્ષના જ આયુકાળમાં ને? કરતુ જ્યારે એ અઘાતી કર્મદોષનો નાશ થયો અને એ પરમાત્માએ સિદ્ધિપદ મેળવ્યુ ત્યારે!

કોઈ પણ ક્ષેત્રનો કોઈ પણ આત્મા કોઈ પણ કાળે જ્યારે જ્યારે એ સિદ્ધ પરમાત્માને નમશે ત્યારે તે તરશે. એટલે સર્વક્ષેત્રના સર્વકાળના અનંતાનંત આત્માઓ સિદ્ધ પરમાત્મા સ્વરૂપ મહાવીરદેવના આલંબનથી તરશે.

સર્વકર્મના સર્વનાશે એવુ એક સહજસ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરી આપ્યુ કે હવે અનંતકાળમા અનંત આત્માઓ સર્વક્ષેત્રથી એમનુ આલંબન લઈને મુક્તિપદ પામ્યા જ કરશે.

શ્રીજિનશાસનમા સાચુ પરાર્થકરણ એને કહેવાય છે કે જે સાહજિકતાથી ભરપૂર હોય અને સ્વભાવસ્વરૂપ હોય, જ્યાં પરાર્થની ઇચ્છા કરવી પણ ન પડે, કર્તાપ સ્વરૂપ જ એવુ બની ગયુ હોય કે એના અવલંબન માત્રથી અનંતાનંત આત્માઓ સ્વરૂપમાં લીન થતા જ જાય.

સૂર્યનુ સ્વરૂપ જ એવુ બની ગયુ છે જે પ્રકાશ આપવાની ઇચ્છા ન કરે તોય સહજ રીતે સર્વત્ર પ્રકાશ પથરાયા કરે.

સિદ્ધપરમાત્મા સૂર્યશા' છે જિનશાસનનુ વાસ્તવિક પરાર્થ-કરણ સૂર્યના પરાર્થકરણ જેવુ છે

નદી ઇચ્છા નથી કરતી કે પાણી માગે તેને પાણી આપુ છતા તે પાણી આપ્યે જ જાય છે કેમકે તેનુ સ્વરૂપ જ તેવુ છે

એ જ રીતે શુ વૃક્ષ કે શુ પર્વત? શુ અગ્નિ કે શુ પાણી નિસર્ગના બધાય તત્ત્વો પોતપોતાના સ્વરૂપથી જ સહજ પરાર્થકારી બનેલા છે મુનિ પણ આવુ જ એક નૈસર્ગિક તત્ત્વ છે ત્યા કૃત્રિમતા બધ બેસતી આવે જ નહિ

એવા નિરીહભાવના ભવ્યપરાર્થકરણની સિદ્ધિ માટે તો સ્વદોષનાશસ્વરૂપ સ્વાર્થકરણમા ઓતપ્રોત બનવુ જોઇશે ને ? વસ્તુત એ સ્વાર્થકરણ જ નથી કિન્તુ પરાર્થ-કરણ જ છે છતા વ્યવહાર ભાષામા તેને આપણે સ્વાર્થ કરણ કહી શકીએ

ભલે ત્યારે, અનેક બુઝાએલા દીપકોને જલાવવા છે? તો આપણો બુઝાયેલો દીપ જલાવી દઈએ સ્વરૂપમા લીન બનીએ પછી આપણા સ્પર્શમાત્રથી લાખોકરોડો દીપો પ્રજ્વળી ઊઠશે વિશ્વમા સર્વત્ર પ્રકાશ પ્રકાશ પથરાઈ જશે

[૮]

અભિગ્રહોની નાકાબંધી

મુનિપણું અનાસક્તિની આરાધનામાં જ હોઈ શકે, ટકી શકે, સફળ બની શકે. મુનિ અનાસક્ત હોવો ઘટે. વૈષયિક પદાર્થોમાં, માનપાનાદિમાં આસક્ત બને તે મુનિ કેમ કહેવાય? જ્ઞાનસારમાં કહ્યું છે ને કે પુદ્ગલમાં અપ્રવૃત્તિ એ જ મુનિનું મુનિપણું છે.

અહીં પુદ્ગલમાં અપ્રવૃત્તિ એટલે પુદ્ગલના સંગનો સંપૂર્ણ ત્યાગ અભિપ્રેત નથી, કેમકે તે શક્ય જ નથી. દેહાદિ પુદ્ગલના ત્યાગમાં જો મુનિપણું હોત તો પ્રવ્રજ્યા લેવાની સાથે જ અનશન કરી લેવાનું અનિવાર્ય બની જાય. એટલે શક્ય એવા તમામ પુદ્ગલના સંગનો ત્યાગ અથવા તો પુદ્ગલભોગમાં પણ અનાસક્તિભાવ એ પુદ્ગલમાં અપ્રવૃત્તિ છે.

આપણે એવા શક્ય ત્યાગનો વિચાર કરીએ તો ઘરબાર, પૈસો, કુટુંબકબીલો વગેરેના શક્ય ત્યાગને સાધી શક્યા એમ દેખાય છે. પણ દેહ અને તેનો ટકાવ કરતા આહારપાણીનો ત્યાગ અશક્ય બન્યો હોવાથી બધું મૂકવા છતાં આ

એને ત્યાગી શકયા નથી હવે અહી જ મોટી આફત ઊભી થાય છે જે દેહાદિ ત્યાગી શકાય એમ નથી તેમા પણ આસકત તો ન જ થઈ શકાય જેનો ત્યાગ અશકય છે ત્યા અનાસકિત હોવી એ વસ્તુત એનો ત્યાગ જ છે

એક દેહનો ત્યાગ અશકય બને છે એટલે અન્નપાનનો ત્યાગ અશકય બને છે, વસ્ત્રાદિનો ત્યાગ અશકય બને છે, વસતિનો ત્યાગ અશકય બને છે એ જ રીતે શાસનની અવિચ્છિન્ન પરપરા અને પ્રભાવના માટે આવશ્યક શિષ્યો અને વફાદાર ધર્મી ગૃહસ્થોનો ત્યાગ પણ અશકય બને છે

આમ દેહના સગે અનેકોનો સગ ઊભો થઈ જાય છે આવા અપરિહાર્ય સગની વચ્ચે રહીને અસગની આરાધના આરાધવી એ જ મુનિપણુ છે સગમા અસગનો અનારાધક મુનિ ન હોઈ શકે

જલમા નાવ રહે એ સારી વાત છે પણ નાવમા જલ પેસી જાય એ તો મોટી હોનારત છે સગમા રહીને અસગની આરાધના કરવાની વાતનો અર્થ એ નથી કે આહાર પાણી વગેરેના સગમા તો કોઈ વાધો જ નથી ના, આહારાદિના સગમા પણ જેટલુ છોડી શકાય તેવુ હોય તેટલુ તો ત્યાગી જ દેવુ જોઇએ એક વાત તમે નિશ્ચિત સમજી રાખજો કે જે જે વિષયના વર્તુળમા જેટલો ત્યાગ શકય બની શકે તેવો હોય છે તેનો પણ ત્યાગ ન કરનાર, અશકય ત્યાગવાળી વસ્તુના સગમા રહીને અનાસકત રહી શકતો જ

નથી. શા. ૯ દેહના ટકાવ માટે આહારનો ત્યાગ શક્ય નથી છતા તેમા પણ મિષ્ટાન્નાદિનો ત્યાગ તો શક્ય જ છે હવે જે એનો પણ ત્યાગ જે આત્મા ન જ કરે તે આત્મા આહારાદિના તમામ ભોગોમા અનાસક્ત નહિ જ રહી શકે એવા આત્માઓ સંયમા અસંગની કે પ્રવૃત્તિમા નિષ્કામવૃત્તિની આરાધનાની વાતો કરે તો ત્યા નર્યો દંભ જ કહેવો જોઈએ. એ મીઠી વાતો નીચે આસક્તિના ભરપૂર પોષણની લીલાઓ જ ચાલતી હોય છે

આથી જ શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ મુનિજીવનની સુરક્ષા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવથી વિવિધ અભિગ્રહો કરવામાં કહી છે આહાર ઉપધિ આદિના વિવિધ અભિગ્રહોની નાકાબંધી જીવનની ચોમેર કરી જ હોવી ઘટે જ્યા આવી નાકાબંધી નથી, એના પ્રત્યે નારાજી કે લાચારી છે ત્યા પ્રાય અંતર અશુભવૃત્તિના પોષણ પ્રત્યેનો પ્રચ્છન્ન પક્ષપાત છે.

નાનામા નાની વસ્તુ શક્ય વાતો કે જેને જીવનમા અનાયાસે ઉતારી શકાય ત્યા પણ જો તેના અભિગ્રહ પ્રત્યે કાયરતા દાખવવામા આવે તો એ પ્રમાદભાવ ધીરે ધીરે મોટી મોટી કાળજીઓ તરફ પણ બેદરકારી દાખવવાનુ દુસ્સાહસ કરાવશે મુનિજીવનની આરાધના અને એના અનેકાનેક ક્ષેત્રામાં એ બેદરકારી ફૂટી ને ભૂસકે વ્યાપતી જશે જેના પરિણામરૂપે અબ્રહ્મની વાસનાઓ વૈષયિક ઉત્તેજનાઓ, લૌકિકતા અને લૌકિક વ્યવહારો તરફના પક્ષપાતપૂર્વક લોકોત્તર ધર્મોની અવગણનાઓ કરવાનુ પાપ છડે ચોક થવા લાગશે.

દૂધના ત્યાગનો અભિગ્રહ શકય છતા તેના પ્રત્યેની સૂગ એક દિવસ વિજાતીયનો હાથ પકડવાની અધમ પ્રવૃત્તિ માટેનુ તામસી બળ ઉત્પન્ન કરીને જ પશે, ખાનપાનના ત્યાગના શકય અભિગ્રહો પ્રત્યેની અરુચિ જીવનને અત્યત સુખશીલ બનાવી મૂકીને પળે પળે અનત પાપકર્મોનુ સર્જન કરશે છાપાછૂપીના પ્રલોભનો શુ, વિકથાઓના છૂપા રસ શુ કે અગભૂષા શુ-એમાનુ દરેક પાપ-નાની સાઈઝનુ કે મોટી સાઈઝનુ-છેવટે અબ્રહ્મના ઘોર પાતકનુ ઉગમ બનનાર છે આ વાત બહુ ગભીર છે, આપણે તેની ઉપેક્ષા કરીએ તે બિલકુલ ઉચિત નથી

શકય હોવા છતા જો શકિતનુ ગોપન કરીએ, ત્યા અભિગ્રહની નાકાબધી ન કરી લઈએ તો ભયાનક મોહનીય કર્મના બધ થાય મોહના કારમા ઉદયો જાગે, જે ઝાલ્યા હાથમા ન રહે, સમજાવ્યે પણ શાન્ત ન થાય એવી સ્થિતિમા આવીને આપણા સયમધર્મનો સર્વનાશ નોતરે અગણિત આત્માઓ અધર્મ પામીને પોતાના જીવનને દુર્ગતિની ખીણોમા પટકી દે સર્વના શ્રેયનો ચાહક, અશ્રેયની લહાણી કરે તે કરતા તો પોતે રાખ બનીને મિટ્ટીમા મળી જવુ બહેતર છે

એટલે મો વાતની એક વાત જીવનને સુરક્ષિત રાખવુ હોય તો અનેકવિધ અભિગ્રહોની નાકાબધી સત્વર કરી લેવી જોઈએ માથે રહેલી ભારે જવાબદારીનુ ભાન હશે તો કોઇને પણ એ સોપારીના ટુકડા ચાવવાથી જરાય વધુ ભારે નહિ પડે.

લાપરવાને માટે તો શું કહેવું ! એને તો રૂના પૂમડા જેટલો અભિગ્રહ મેરુ જેટલો ભારે લાગશે.

ર ! એવા ભાગ્યવંતોથી જ આજે શાસન રસાતાળ જતું બચ્યું હોય તો તેમાં શી નવાઈ છે !

મોટા અભિગ્રહો ન થાય તો જવા દો એ વાત. તે સિવાયના નાના નાના ટૂંકી મુદતના પણ અભિગ્રહ તો અવશ્ય કરો. એક વાર ત્યાગનો રસાસ્વાદ માણ્યો પછી સ્વયં પ્રેરણા થશે. ઉપદેશપદમાં કહ્યું છે કે નાનામાં નાનું પણ (સતત સેવિત) અનુષ્ઠાન બીજના ચંદ્ર જેવું છે એક વાર એ અવશ્ય પૂર્ણિમાનો ચાંદ બનશે, સંપૂર્ણ બનશે.

ઉદ્ધાર થાઓ. જીવનનું મૂલ્ય સમજો. સ્વ અને સર્વના શ્રેયના સામર્થ્યવાળા ત્યાગધર્મનો મહિમા સદૈવ ગાતા રહો. પછી મને નથી લાગતું કે આપણા માટે અશક્ય કે અસાધ્ય કશું ય હોઈ શકે

આપણે સંગમાં અસંગની પ્રવૃત્તિમાં નિવૃત્તિની સાધના આરાધીએ. પળેપળે અજબ કુશલાનુબંધી પુણ્યનું સંપાદન કરીએ કે જે વર્તમાનકાળે શાસન ઉપર આવેલી અચાનક આપત્તિઓના વાદળોને વિખેરી નાખવા સમર્થ બને. સમજવું હોય તો સાનમાં સમજાય તેવી જીવન રક્ષાની સરસ મજાની આ વાત છે ન સમજવું હોય તેને માટે કોઈ ઉપાય નથી.

[૯]

देहदु खं महाफलं

રાજનગરના માણેકચોકમા ભયકર આગ લાગી ચોમેર જ્વાળાઓ વ્યાપી ગઈ નગરપાલિકાના બબાઓ ગેરેજમાથી એકદમ નાસી છૂટયા! 'દૂર હટો'ની જાણ કરતી ભયઘટા રણઝણી ઊઠી લોકો નાસભાગ કરવા લાગ્યા સહુના શ્વાસ અદ્ધર થઈ ગયા છે ત્યા જ એક ગમખ્વાર બનાવ બની ગયો માના હાથમાથી છૂટી ગયેલુ આઠ વર્ષનુ માસૂમ બાળક ધસમસતા એક બબાના ટાયર નીચે કચડાઈ ગયુ પ્રાણુપખેરુ ત્યા ને ત્યાજ ઊડી ગયુ, પણ એ બબો સૌથી પ્રથમ માણેકચોકમા પ્રવેશી ગયો ભારે જળવર્ષા કરી નાખી આગ શાત થઈ

રાજ્યસત્તાએ એ બબાવાળાને ૫૦૦ રૂપિયાનુ ઇનામ આપ્યુ લોકોમા કોલાહલ મચી ગયો રે! ૫૦૦નુ ઇનામ! અને રૂા ૫૦૦નો દડ નહિ? પેલા બાળકની ક્રૂર હત્યાનુ શુ?

રાજ્યસત્તા કહે છે 'ફરજે ચડેલા, ભયઘટા બજાવતા માનવની એ ભૂલ નથી અપરાધ તો એ બાળકનો છે, જે દૂર

ન બન્યુ ! એ માતાનો છે જે ઓલવવા રહી ! બાળકની કલા ખિલવીને ઊભો રહી જનાર તે બબાવાઓ જ શિક્ષાપાત્ર હોઈ શકે જેની નજરમા આગમા બળવુ થઈ જતાં સેંકડોના જીવનો તરવસ્તા નથી !

વિષયકષાયોની વાસનાઓ પ્રદેશે પ્રદેશમા ભભૂકી ઊઠી છે એ અગ્નિજ્વાળાઓએ પોતાની લાંબી જિહ્વાઓ બાહિર ફેલાવી છે દૃશ્ય ભયંકર બન્યુ છે આતમરામને એની ઝાળ લાગે છે શમસંવેગના નીર ભરી લઈને, ભયભીત બનવતો ઠરે ? ચડે છે । તેમા ભયંકર વેગ છે આંખોમાં અપૂર્વ તેજ છે ધસમસતો જાય છે આતમરામનો એ બબો ! ત્યાં.... કાયા આડી આવી છે વીરની હાક કાનમા ફૂંકી જાય છે શું જોઈ રહ્યો છે ! ફગાવી નાખ. ખસી જા આ આવરણ, પણ પળ ખોયા વિના

અને કમઠની નાગણી કોમળ કાયા ફગાવાઈ જાય છે શમસંવેગનાં નીરની વર્ષા થાય છે ઝપાટો બોલાવે છે વિષયકષાયની આગ શાન્ત થઈ જાય છે

ધર્મસત્તા આતમરામને બિરદાવે છે કર્મસત્તા આ અજોડ પુરુષ રત્નની ભેટ ધરે છે

'દેહદુઃખં મહાફલં' સર્વ વિશુદ્ધ આચારોમાં શિરોમણિ આચાર શરીરને દુઃખ દેવુ તે. એના વિનાના આચારોમાં જુસ્સો તાકાત આવતી નથી દેહના દમન વિના ચિત્તશાન્તિનાં ફળ આરોગવાનુ શક્ય નથી તારક ભગવાનનુ આ વિધાન છે સૂત્રમાં

ગસૂત્રમા કહ્યુ છે કે સસારમા ભમતા તમામ જીવોના તમામ દુખનુ જો કોઈ મૂળ કારણ હોય તો તે જીવોનો દેહ પ્રત્યેનો મમત્વભાવ જ છે દેહની મમતાએ જ કાળી કર્મરાશિને જન્મ આપ્યો કર્મે જ જીવોને બહુરૂપે દુખી કર્યાં ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પોકરાવી સસાર ઊભો થયો દેહની મમતાએ સ્તો સસારનો નાશ થઈ શકે દેહને કચડવાથી, ત્રાસ દેવાથી, પીડવાથી અને કનડવાથી જ દેહનુ મમત્વ બાળીને, એનુ પાલન પોષણુ આનદથી કરીને જે કોઈ ધર્મ થાય એ ધર્મ ચિત્તશાતિના મીઠાફળને પણ ન આપી શકે ત્યા મુક્તિના મીઠાફળની તો વાત જ કયા રહી ?

શરીરની મમતાથી જ શરીરના સબધી વસ્ત્રપાત્ર વસતિ વગેરે ઉપર મમત્વ જાગે, શરીરનુ મમત્વ ચોવીસેય કલાક પજવ્યા કરે, ઊંઘમાય એને ફાકરી ખૂચે, એ મમત્વ જ અનેક પ્રકારના રસરાગમા જીવને તાણી જાય, કામરાગમા રગડી જાય, અનિષ્ટ મળતા જ કષાયોથી ખરડી જાય, એની મૂર્છા ધર્મથી વિમુખ રખાવે, કારમા પાપ સેવતા પણ આચકો ન લાગવા દે

દેહ ઉપર કરડી નજર થયા વિના કોઈ ધર્મ આરાધી શકાય નહિ ધર્મારાધના વિના ચિત્તશાન્તિ શક્ય જ નથી, મુક્તિ સાધ્ય જ નથી પણ પ્રશ્ન થાય છે કે દેહ તો મુક્તિનુ સાધન છે કહ્યુ છે, 'शरीरमाद्य खलु धर्मसाधनम्', તો મુક્તિના સાધનને કચડી નાખ્યા પછી મુક્તિ શેનાથી મળે ? સાધન વિના સાધ્ય શી રીતે ?

રે કેવી વાત! ભોજન પકાવવાનું સાધન કોલસા છે તો શું તેને સળગાવી ન દેવાય! સળગાવવાથી કોલસા નષ્ટ થઈ જાય એટલે શું ભોજન તૈયાર નથી થતું? તમારે ત્યાં કોલસાને પોષ્યા કરવાથી, પંપાળ્યા કરવાથી અને એને બચાવી રાખવાથી જ રસોઈ થઈ જતી હશે કેમ!

જેમ કોલસો રસોઈનું સાધન છે. છતાં બાળી નાંખવા દ્વારા જ એ રસોઈનું સાધન છે નહિ કે એનું જતન કરવાથી. તેમ શરીર પણ કસી નાખવા દ્વારા જ મુક્તિનું સાધન છે નહિ કે એને પાળવા–પોષવાથી. મમત્વ શરીર ઉપર કર્યું માટે સંસાર ઊભો થયો તો હવે કચડવાનું પણ શરીરને જ તો જ સંસાર કપાય. બીજાને કચડવાથી સંસાર ન કપાય. સંસારીઓએ માટે શરીરને જ કચડવાનું છે. કચડવા માટે શરીર તો જોઈએ જ ને! એટલે સંસારીઓનું શરીર સાધન બની ગયું આ વિચારને નહિ અપનાવવાથી પરિણામ એ આવે છે કે સાધન જ સાધ્ય બની જાય છે મુક્તિનું સાધ્ય તો ક્યાંય વીસરાઈ જાય છે યુવાનીમાં મુક્તિનું સાધન દેહને માનીને પાળ્યાપંપાળ્યા કર્યા, વૃદ્ધાવસ્થામાં દેહાતીત તો નથી જ થતો કિન્તુ જરજરિત દેહયુક્ત બને છે એટલે તે વખતે એ આળપંપાળ તો વધતી જ જવાની ને! જીવનના અંત સમય સુધી દેહ છે તો અંત સમય સુધી એનું પાલનપોષણ પણ રહી જશે. તો પછી સાધ્યની સામે ક્યારે નજર નાખવાની! એના માટે સાધનનો સાધન તરીકે શો ઉપયોગ કર્યો?

આ જીવલેણ ભ્રમ છે, ભોગી જગતની આ શીખવણી તો ચાલબાજી છે એમા કદી ન અજાશો 'શરીરમાદ્ય ખલુ ધર્મસાધન ' એ જેમ શાસ્ત્ર વાક્ય છે તેમ देहदुखं महाफलं' એ પણ શાસ્ત્ર વચન છે બેયને પરસ્પર વિરોધ ન આવે એ રીતનો જ અર્થ નિષ્પન્ન થવો જોઈએ.

વળી ઉપાધ્યાયજી મહારાજની ૨૮ મી બત્રીસીમા એક શ્લોક છે

शरीरेणैव युद्धयन्ते, दीक्षापरिणतौ बुधा ।
दुर्लभ वैरिण प्राप्य, व्यावृत्ता बाह्ययुद्धत ॥

આ શ્લોક ગોખી જ લેજો આત્મસાત્ કરજો એનો પાઠ રોજ ૧૦૮ વાર કરજો મુનિજીવનમા અપૂર્વ પ્રકાશ પાડનાર મર્ચલાઈટનુ કામ કરશે, જીવનના રગ બદલી નાખશે, જીવલેણ ભ્રમોનો ભૂકો બોલાવી દેશે આ શ્લોકનો અર્થ આવો છે " સયમ પરિણામ ઉત્પન્ન થતા (દીક્ષા સમયે) જ મુમુક્ષુ આત્મા શરીર સાથે જ યુદ્ધ કરવા લાગી જાય છે આજ સુધી તુચ્છ સ્વાર્થ ખાતર વૈરી બનતા (સસારમા) વેપારી જોડે, પત્ની સાથે, ભાઈ કે ભગિની સાથે લડતો હતો પણ હવે એની સામે કટ્ટર શત્રુ આવ્યો એટલે બધાયને એણે પડતા મૂક્યા વાઘ સાથે લડતો સિહ, બદૂકનુ નાળચુ સામુ ધરીને ઊભેલા શિકારીને જોઈને વાઘને પડતો જ મૂકે અને શિકારી માનવ સામે ધસી જાય

જેમ જેમ સયમનો પરિણામ વૃદ્ધિ પામતો જાય તેમ તેમ શરીર સાથેનુ યુદ્ધ ખુનખાર બનતુ જાય ભગવાન

ધન્ના અણગારને આંખ સામે લાવો. ચરમ તીર્થંપતિ મહાવીરદેવને પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો. ચૌદ હજાર મુનિવરમાં નિર્જરાને પરિણામે કોણ? પરમાત્મા બોલ્યા, ધન્ના અણગાર! નિત્ય વૃદ્ધિ પામતા સંયમના પરિણામ! અને ફક્ત નિત્ય એ દેહ સાથે ખૂનખાર જંગ! શરીર ક્ષીણ થતું જાય છે પણ સંયમનો પરિણામ બળવાન બનતો જાય છે. ધન્નાજીનો એ મરણિયો જંગ નથી. કેસરિયા એમણે કર્યાં નથી. એ તો વિજયશ્રીને આંખેઆંખ નિહાળતા સદૈવ ભીષણપુરુષાર્થના સ્વામી બન્યા છે. માનવોના તો મસ્તક નમી ગયાં દેવો અને દેવેન્દ્રો પણ નમ્યા! અરે! મહાવીરદેવના શ્રીમુખે પહેલો નંબર લઈ ગયા! નિત્ય છઠ્ઠને પારણે આયંબિલ! આહાર પણ કેવો? જેને માખી પણ ન ખાય તેવો સૂકો-લુખ્ખો, તદ્દન નીરસ! કાયા તો જાણે કોલસો જ જોઈ લો! આંખો તો ક્યાંય ઊંડે ઊતરી ગઈ! બે બિહામણી બખોલો જ દેખાય છે! બગલાના પગ જેવા પાતળા એમના પગ લાગે! અને હાથની આંગળીઓ? માટીના ખરબચડા ઢેફાં જ હતા! માથું! ઉનાળાના ધોમધખતા બપોરે તપીને સાવ સૂકું થઈ ગયેલું તૂંબડું! ગળા ઉપર તદ્દન ઢીલી પડેલું હતું! જાણે હમણાં જ પડી જશે! ચામડી તો બધી જાણે છૂટી પડી ગયેલી! ન હતું ક્યાંય માંસ! ન રહ્યું હતું લોહીનું બુંદ! ચાલતી વખતે કિચૂડ કિચૂડ બોલતો એ કાયાનો રથ મુનિના હાર્દ જાણી નિર્વિઘ્ને પ્રયાણ કરી રહ્યો હતો. શું જાણ્યું હશે? શું જાણી લીધું હશે? શું સમજી રાખ્યું હશે? ક્યો ભીષ્મ સંકલ્પ કરી રાખ્યો હશે!

જયા સમગ્ર જગત લપસી ગયુ ત્યા આ આત્મા સડસડાટ દોડી ગયો ! જરાય લપસ્યા વિના ! ગુરુ હતા મહાત્મા મહાવીર શુ બતાવી દીધુ હશે આ શિષ્યને ? એવી કયી ધન્ય પળ હશે જેમા આ ભીષ્મપુરુષાર્થની ગીતા લખવાની મગલમય આશિષ આપતા દેવાધિદેવે ધન્નાજીના મસ્તકે કમલ-કોમળ કર મૂક્યો હશે ?

અ તરમા ઉત્પન્ન થતા સયમના પરિણામનુ બાહ્ય લિગ (કાર્યલિગ) આ જ શરીર સાથેનુ યુદ્ધ વૃદ્ધિ પ મતો એ પરિણામ યુદ્ધને બહેકાવે ખૂનખાર જ ગ ખેલાવે વિજયની વ દનમાળા ક ઠે આરોપે ગૌતમબુદ્ધને આ વાત ન સમજાણી કે દેહની મમતાએ જ સ સાર વધાર્યો માટે મુક્તિ પણ એના ઉપરની કરડી નજરે જ સિદ્ધ થાય એટલે જ એમણે દુ ખ-રૂપ માની લીધા ત્યાગ તપને, ત્યાગી દીધા એ દેહદુ ખને !

પણ પરમાત્મા મહાવીરદેવ તો અનુભવી ચૂક્યા હતા એ સાધનાબળે પાગરતી અપૂર્વ ચિત્તશાન્તિને ! સર્વજ્ઞ બન્યા ત્યારે એ જ વાત બરોબર જાણી ગયા

બેય રાહ જુદા થયા એક મધ્યમમાર્ગી બન્યા ના, ના, ધર્મના ફેલાવાના પ્રલોભને અટવાયા બીજા સત્પથના પ્રણેતા બન્યા કયાય ન અટવાયા કેમકે એ સાચે જ વીતરાગ હતા

બધી વાતનો સાર એટલો જ છે કે દેહની સામે જોઈ જોઇને ધર્મ કરવાની વૃત્તિને આપણે ત્યાગવી જોઇએ કેમકે

દેહનું કથન ન સમજ પ્રમાદીપણાનો ખાટલો ઢાળી દીધો. બહુ ઉત્કટ તપશ્ચર્યા ન કરી શકીએ એટલા માત્રથી એ યોગની સદંતર ઉપેક્ષા કરી ન જ શકાય. ભલે આપ સિદ્ધ ન થાય પણ તેથી ચોખ્ખી નવરાશીમાં જ ન બેસી જવાય. એકાસન કે છેવટમાં છેવટ પોરસી તો કરવી જ જોઈએ. એ રીતે પણ શરીરને થોડું થોડું કષ્ટ આપવાનું ચાલુ રાખવું જ જોઈએ. જ્યારે ને ત્યારે દેહને કષ્ટ આપવાની બાબતમાં એકદમ પગ ઢીલા જ વાળી દેવા એ તો આપઘાતી પગલું કહેવાય. પુણ્યાઈથી કદાચ માંગ્યો તે મળી જશે. પરંતુ ભાવીની ઉપેક્ષા કરશો મા! અનંત દુઃખોથી ખદબદતી ઉભરાનારી તમારી જ ભવિષ્યકથાનું તમે જ નિર્માણ કરશો? અને તે પણ માત્ર અહીં મળના માંસના ભોગના સુખ ખાતર!

આપણે સાવધાન બનીએ. દેહ અને આત્માનું ભેદજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીએ. અને શક્તિ મુજબ શક્તિથી થોડું વધારે હંમેશ વેઠીએ. દેહને કષ્ટ આપીએ. યાદ રાખો આરાધના કષ્ટજીવનમાં છે. સુખશીલ જીવન તો વિરાધનાઓની અને દુઃખોની સર્જીકા છે. સાચી? બતાવશો નહિ કેમકે આપણા જ અનંત જીવનોનો આ અનુભવ છે. શા માટે તુચ્છ સુખ ખાતર અનંત સુખની શક્યતાનો હોમ કરવો? એમાં કઈ બુદ્ધિમત્તા છે?

[૧૦]

શ્વાન-બગાઈ યુદ્ધ

આજના અણુયુગમા ગેરિલાયુદ્ધ પદ્ધતિ ભલે તરંગી યોજના જેવી લાગતી હોય પરતુ એ યુદ્ધનીતિએ દુન્યવી દૃષ્ટિએ ભારે સફળતા મેળવી છે એ નિ શક હકીકત છે

ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે, વિજ્ઞાન ક્ષેત્રે અને ટેકનોલોજીના ક્ષેત્રે આજે વિશ્વની સઘળી મહાસત્તાઓએ સ્પર્ધા આરભી છે દરેક મહાસત્તાએ શસ્ત્રોની સર્વોપરિતા હલ કરવા માટે આધળી દોટ મૂકી છે

અણુબોમ્બના ખડકલા થયા છે, હાઇડ્રોજન બોમ્બના ભડારો ભરાયા છે, અવકાશમા સ્પુટનિકોએ દોડાદોડ કરી મૂકી છે, સાગરના પેટાળોમા સ્વય સચાલિત સબમરીનોએ ઊતરવા માડયુ છે ! દક્ષિણધ્રુવના રાક્ષસી હિમખડો હવે કણુ કણુમા વેરાતા જાય છે ! ચદ્રલોક ‘ વહેલો તે પહેલો ’ની ખુમરાણના અવાજ પહોચ્યા છે ! આની પશ્ચાદ્ ભૂમિકામા ખુલ્લે પગે, જરીપુરાણી ડબ્બલ બારની બદૂક લઈને, લૂખુ સૂકુ ભાથુ લઈ, પર્વતો અને ઘાસના બીડાની ઓથ લઈ ને પોતાના

દેશની આઝાદી અને સાર્વભૌમત્વને ટકાવવા માટે ઝઝૂમતા ગેરિલા દળો, લેટિન અમેરિકા કોંગો એંગોલા, કુવેત વિયેટનામ વગેરે સ્થળે નાની લડાઈઓ લડી રહ્યાં છે સાયપ્રસ અલ્જિરિયા, ઉત્તર વિયેટનામ અને ચીનના ગેરિલા દળોની સફળતાએ તેમને યુદ્ધ જારી રાખવાની પ્રેરણા આપી છે

નિત્ય નવા શસ્ત્રોના ગંજાવર ખર્ચને પહોંચવાનું તો મહાસત્તાઓને જ પોષાય. નાના નવોદિત પછાત રાષ્ટ્રોને એ ખર્ચ પાલવે જ નહિ. લશ્કરવાદ, ભૂમિભૂખ અને પ્રચ્છન્ન-શાહીવાદ સામે ટક્કર લઈને ટકી રહેવા માટે આજે ઠેરઠેર ગેરિલાજૂથોની સ્થાપના થઈ છે આમ ગેરિલાદળો આઝાદી અને સાર્વભૌમત્વના રક્ષણની ઢાલ બન્યા છે

વિકસિત રાષ્ટ્રોનાં લશ્કરોને જે ટેકનોલોજીનો લાભ મળ્યો છે તે બેશક પછાત રાષ્ટ્રોને નથી તે છતાં તે પછાત રાષ્ટ્રો મહાસત્તાઓને માથું નમાવવા માટે ધરાર ઇન્કાર છે એથી જ એ ટેકનોલોજીને મહાત કરવાનો રસ્તો ગેરિલાયુદ્ધ પદ્ધતિ દ્વારા તેમણે મેળવી લીધો છે ગાઢ જંગલો હિમાચ્છાદિત રિજિયનો ખડક, રણના મેદાનો, ગેરિલા યુદ્ધ માટે અનુકૂળ ભૂમિ છે મલાયાના જંગલમાં ફ્રેંચ ટેંક ફસડાઈ પડી હતી, કોરિયાના બરફમાં અમેરિકન મશીનગનો જામી ગઈ હતી, લાઓસ, ઇન્ડોનેશિયા અમેરિકા અને અન્ય રાષ્ટ્રનાં દળો ગેરિલા હુમલાઓ સામે ટકી શક્યા ન હતા એમ ઇતિહાસનાં પાન બોલે છે.

ચાઉ-માઓ ચળવળને દબાવવા, સમસ્ત પ્રજાનુ નિકંદન કાઢવા બ્રિટને યત્ન કરી જોયો હતો, કાસ્ટ્રોના ગેરિલાદળો-ને અમેરિકન પૂતળા સરકાર ક્યૂબામા રોકી શકી ન હતી, ઉત્તર વિયેટનામમા અમેરિકા ગળાબૂડ પાણીમા ઊતર્યું છે, તેમાથી નીકળવા હવાતિયા માર્યા જ કરે છે પણ તે મહાસત્તા-ને હજી સફળતા મળી નથી

આમ ગેરિલાયુદ્ધપદ્ધતિ ગરીબ પછાત રાષ્ટ્રો માટે દુન્યવી દષ્ટિએ આશીર્વાદરૂપ થઈ પડી છે

કેનેડી જેવા મહારથી છક્કડ ખાઈ ને વીલે મોએ પાછા ફર્યા જહોનસન વિયેટનામમા સજ્જડ માર ખાઈ રહ્યા છે. મહાસત્તાઓના માધાતાઓ, ભયાનક શસ્ત્રોના સ્વામીઓ પણ પછાત દેશોની ગેરિલાયુદ્ધપદ્ધતિથી હાફી ગયા છે ! એમના મોએ ફીણ ભરાયા છે !

ગેરિલાદળને બગાઈની ઉપમા આપીએ અને તેની સામે લડતી મહાસત્તાને શ્વાસની ઉપમા આપીએ તો ગેરિલા-યુદ્ધ એ શ્વાન સામેનુ બગાઈ યુદ્ધ કહી શકાય બગા ઈઓ વળગેલા કૂતરાને તમે જોયો હશે, બગાઈ પામર છે, કૂતરો બળવાન છે છતા પૂછડે, ગળે, પીઠ ઉપર કે અન્યત્ર વળગેલી બગાઈને નહોર મારવા, બચકા ભરવા કૂતરુ જે નૃત્ય કરે છે તેવી ધમપછાડાવાળી દશા ગેરિલાઓ સામે લડતી મહાસત્તાઓની થાય છે

જ્યા શ્વાનના દાત કે નહોર પહોચે ત્યા બગાઈઓ ન બેસે. અને શ્વાનને ગુસ્સામા લાવી દેવાય એ રીતે ધમપછાડા

કરાવીને એની શક્તિઓને ક્ષીણ કરે છે જરૂર પાંચ પચાસ બગાઈ એ નહોરમાં ઝડપાઈ જાય કે પૂંછડાંની થપાટમાં મરી જાય પણ પછી તરત જ એક મોટો હલ્લો શ્વાનની આંખો ઉપર કે એવી કોઈક જગાએ આવે છે જ્યાં નથી તો પૂંછડું પહોંચતું કે નથી તો દાંત મારી શકાતા. આ સતામણીમાં શ્વાનની શક્તિ ક્ષીણ થતી જાય છે અને બગાઈ બળવાન બનતી જાય છે

ચીની નેતા માઓ-ત્સે-તુંગે ગેરિલા યુદ્ધના સૂત્રોમાં સમય પ્રદેશ અને મનોબળ આ ત્રણ વાત ઉપર ખૂબ ભાર મૂક્યો છે! પ્રદેશ જાણવો શીખવાનું અશક્ય બને ત્યારે ત્યાંથી પીછેહઠ કરી સમય મેળવવો! અને તેનો ઉપયોગ મનોબળ દૃઢ કરવામાં કરવો. દુશ્મન આગળ ધસે તો આપણે પાછા હટવું! દુશ્મન પીછેહઠ કરે તો તેને પરેશાન કરવો! દુશ્મનના મનોબળને તોડવાનો ઉપયોગ કરવો. પ્રદેશની પસંદગીમાં અપારગામી જંગલો અને ખીણો પસંદ કરો. આગળ જવા પાછા હટો! જમણે જવું હોય તો ડાબે જવાનો ડોળ કરો. ઘેરો ઘાલો પણ હુમલો ન કરો; હુમલો જ કરો પણ ઘેરો ન ઘાલો; દુશ્મનને અંદર ઊંડે સુધી આવવા દો પછી તૂટી પડો ઇત્યાદિ સૂત્રો સમય પ્રદેશ અને મનોબળને લક્ષમાં રાખીને ગેરિલા યુદ્ધ માટે ઘડવામાં આવ્યાં છે

ટૂંકમાં શ્વાનને સખત રીતે થકવો, સમય જતાં તે લશ્કરી દૃષ્ટિએ નબળો, રાજકીય રીતે મૂંઝવાએલો, આર્થિક

રીતે ખર્ચાળ, અને પોતાનુ રક્ષણ કરવાને અશક્ત બનશે તે વખતે ચોમેગ્થી ઘેરી વળી તે મહાશ્વાનનો રોટલો કરી શકાશે !

ફ્રેચ વિયેટનામમા ગેરિલા નેતાએ આ તરકીબ અજમાવી સાયપ્રસમા બ્રિટન સામે ગેરિલા નેતા જનરલ ગ્રીવાસે બ્રિટિશ લશ્કરની નાની મોટી સખ્યાને થકવવા નાની ટુકડીઓથી યુદ્ધ આપ્યુ પરિણામે ઉદર પકડવા ટેક દોડાવવી પડે તેવો ઘાટ થયો ! ક્યુબામા ફક્ત પાસઠ ગેરિલાઓએ બે ભાગમા વહેચાઈ જઈને ગોળીબારોની રમઝટ બોલાવીને દુશ્મનનુ મનોબળ તોડી નાખ્યુ

આ છે ગેરિલાપદ્ધતિનુ શ્વાનબગાઈનુ યુદ્ધ !

આટલા વિસ્તારથી આ યુદ્ધનુ વર્ણન કર્યું તે સહેતુક છે મારે લોકોત્તર શ્વાનબગાઇના યુદ્ધની જે વાત કરવી છે તે હવે બહુ સારી રીતે સમજાઇ જશે તમે જાણ્યુ ને કે શ્વાન ભલે ગમે તેટલો બળવાન હોય પરતુ તે નાનકડી બગાઈઓથી મહાત થઈ જાય છે

આપણા લોકોત્તર વિશ્વમા આત્મા એ શ્વાન છે, જ્યારે કર્મ એ બગાઇ છે અનાદિકાળથી પ્રત્યેક સસારી આત્માના શ્વાન સાથે કર્મની બગાઇઓનુ એકધારુ યુદ્ધ ચાલતુ રહ્યુ છે અને આજે આપણી જાતનુ સૂક્ષ્મ આતરદર્શન કરીએ તો ભારે લાચારીની સાથે સ્પષ્ટ શબ્દોમા એકરાર કરવો પડે છે કે

શ્વાન હવે થાકી થાકીને મહાત થયો છે બગાઈ વધુ ને વધુ બળવાન બની છે

જ્યારે ત્યાગતપના ક્ષેત્રમાં શ્વાન પ્રવેશે છે ત્યારે બગાઈઓ શાન્તિથી દૂર રહે છે જ। ઉપદ્રવ કરીને શ્વાનને ચમકાવે છે વધુ ત્યાગતપના ધમપછાડા કરવા માટે! પણ જ્યાં તે શાંત થાય છે નિશ્ચિંત બન્યાની ભ્રામક કલ્પના કરી લે છે ત્યાં જ પેલી બગાઈઓ એની ઉપર તૂટી પડે છે પારણાના દિવસો એ બગાઈના એવા ભયંકર હુમલા છે જ્યાં શ્વાનના નહોરમહોરા કે પૂછડાના પછડાટ જરાય કારગત બની શકતા નથી, ભગવાન નંદિષેણના ભયંકર ધમપછાડા બારબાર વર્ષ સુધી ચાલ્યા! પણ બગાઈઓએ એમને અંતે થકવ્યા અને એક પળમાં એમના ગુણોના બળવાન આક્રમણો ઉપર પાણી ફેરવી નાખ્યું! યુગપ્રધાન ભગવાન મંગુ આચાર્યે જબરદસ્ત શાસનપ્રભાવનાના પ્રદેશમાં ભીષણ આક્રમણ કરી બગાઈઓએ એમને ઠેઠ ઊંડા પ્રદેશમાં ઉતાર્યા, ત્યાં લઈ જઈને ખાનપાનના આસ્વાદના ભીષણ હુમલાઓ કરી એમના ભુક્કા બોલાવી દીધા! ઉપશમશ્રેણિના ધ્યાને ચડેલા અનંત-આત્માઓની ભીષણપરાક્રમગાથા સામે બગાઈઓએ સમગ્ર સૂત્ર પોકાર્યું, કાલક્ષેપ કર્યો! જ્યાં તક મળી કે હુમલો કર્યો અને એ મહામુનિવરોને હતપ્રહત કરી નાખ્યા! આજે પણ આધુનિકતાના બળથી મજબૂત બનતા શ્વાનોને એ બગાઈઓ નિત્ય નવીનતાની આકાંક્ષાનો નૂસખો ઉત્પન્ન કરાવીને એમના મનોબળને તોડીફોડીને એમનો ખાત્મો ક્યાં નથી બોલાવી રહી!

શ્વાનબગાઈના આ યુદ્ધને આપણે હવે સમજી લેવુ પડશે અનાદિકાળનુ આ યુદ્ધ આપણને પરેશાન કરીને વધુ ને વધુ થકવી રહ્યુ છે એ વાત સ્વીકાર્યે જ છૂટકો છે હવે તો એ વાત વિચારીએ કે આ યુદ્ધમા વિજેતા બનવાનો ઉપાય શો? ઘોર અને ઉગ્ર ત્યાગનુ બળ હુ ઊભુ કરુ તોય નિષ્ફળ જાઉ? અપૂર્વ જ્ઞાનનો હુ સ્વામી બનુ તોય પરાજય પામુ? એકચિત્તે ધ્યાન ધરુ તોય મારો કરુણ રકાસ! જો મારાં ત્યાગ, તપ અને જપ તથા મારા શાસનપ્રભાવકકાર્યો પણ મને યુદ્ધ વિજેતા ન બનાવે તો મુક્તિનો ઉપાય શો? બગાઇઓના વિનાશનુ શાસ્ત્ર કયુ? મારા બળ વિના બગાઈઓ જબ્બે થાય શી રીતે?

આ ગૂ ગળામણું જો આપણને થાય, આપણી સાધનાની નિષ્ફળતાનુ ભાન જો આપણને થાય તો પરાજયના કારણો તુરત નજરે આવી જાય પછી વિજય તો હાથવેતમા જ દેખાય

શ્વાનબગાઈઓ સામે જે ધમપછાડા કરે છે, એનો નાશ કરવા હુકાર કરે છે એ કદી વિજય મેળવતો નથી, બલ્કે પ્રતિપળ શક્તિહીન બનીને વિનાશના પથે જાય છે પણ જો એવો કોક ત્રાસેલો, થાકેલો, હારેલો શ્વાન પોતાનો હુ-કાર મૂકી દે અને કોઈ દયાળુના શરણે ચાલ્યો જાય, નતમસ્તકે ત્યા ઊભો રહી જાય અને જો એ દયાળુ પુરુષ તેના શરીર ઉપર એક વસ્ત્ર નાખી દે તો શુ થાય? એક પણ બગાઇ તેને અડી શકે ખરી? યુગોનુ યુદ્ધ પળમા જ પૂર્ણ

ધ્યાન હવે થાકી થાકીને મહાત થયો છે બલાઈ વધુ ને વધુ બળવાન બની છે

જ્યારે ત્યાગતપના ક્ષેત્રમાં ધ્યાન પ્રવેશે છે, ત્યારે બલાઈઓ શાન્તિથી દૂર બેઠે છે જરા ઉપદ્રવ કરીને ધ્યાનને સમજાવે છે વધુ ત્યાગતપના [illegible] કરવા માટે। પણ જ્યાં તે થાકે [illegible] છે નિશ્ચિત બન્યાની આખરી કલ્પના કરી લે છે ત્યાં જ પછી બલાઈઓ એની ઉપર તૂટી પડે છે [illegible] શિષ્યો એ બલાઈના એવા બળકર હુમલા છે ક્યાં ધ્યાનના 'નંદીષેણ' કે [illegible] પછી જરા [illegible] અંત બની શકતો નથી, ભગવાન ને [illegible] બળકર ધર્મ[illegible] બારમાર વર્ષ સુધી આવ્યા। પણ બલાઈઓએ એમને અડે આવ્યા અને એક પળમાં એમના ગુણોના, બળવાન, આક્રમણો ઉપર પાણી ફેરવી નાખ્યું। ગુણપ્રધાન ભગવાન મહાવીર [illegible] જ્યારે [illegible] શાસનપ્રભાવકતાના પ્રદેશમાં જીવન [illegible] કરી, બલાઈઓએ એમને, [illegible] પ્રદેશમાં ઉતાર્યા, ત્યાં વળી બીજાને, ખાનપાનના આસ્વાદના [illegible] હુમલાઓ કરી એમના [illegible] બોલાવી દીધા। ઉપશમશ્રેણિના ધ્યાને ચડેલા અનંત-આત્માઓની જીવનપરાક્રમગાથા સામે બલાઈઓએ સમ[illegible] પોકાર્યું, [illegible] કર્યો। જ્યાં તક મળી કે હુમલો કર્યો અને એ મહામુનિવરોને હતપ્રહત કરી નાખ્યા। આજે પણ આધુનિકતાના [illegible] સજ્જ બનતા ધ્યાનોને એ બલાઈઓ નિત્ય નવીનતાની [illegible] જુસ્સો [illegible] કરાવીને એમના મનોરથોને તોડીફોડીને એમનો ખાત્મો કર્યા વગર નથી મૂકાતી રહી!

શ્વાનબગાઈના આ યુદ્ધને આપણે હવે સમજી લેવુ પડશે અનાદિકાળનુ આ યુદ્ધ આપણને પરેશાન કરીને વધુ ને વધુ થકવી રહ્યુ છે એ વાત સ્વીકાર્યે જ છૂટકો છે હવે તો એ વાત વિચારીએ કે આ યુદ્ધમા વિજેતા બનવાનો ઉપાય શો? ઘોર અને ઉગ્ર ત્યાગનુ બળ હુ ઊભુ કરુ તોય નિષ્ફળ જાઉ? અપૂર્વ જ્ઞાનનો હુ સ્વામી બનુ તોય પરાજય પામુ? એકચિત્તે ધ્યાન ધરુ તોય મારો કરુણ રકાસ! જો મારાં ત્યાગ, તપ અને જપ તથા મારા શાસનપ્રભાવકકાર્યો પણ મને યુદ્ધ વિજેતા ન બનાવે તો મુક્તિનો ઉપાય શો? બગાઇઓના વિનાશનુ શાસ્ત્ર કયુ? મારા બળ વિના બગાઈઓ જખ્મે થાય શી રીતે?

આ ગૂ ગળામણું જો આપણને થાય, આપણી સાધનાની નિષ્ફળતાનુ ભાન જો આપણને થાય તો પરાજયના કારણો તુરત નજરે આવી જાય પછી વિજય તો હાથવેતમા જ દેખાય

શ્વાનબગાઈઓ સામે જે ધમપછાડા કરે છે, એનો નાશ કરવા હુકાર કરે છે એ કદી વિજય મેળવતો નથી, બલ્કે પ્રતિપળ શક્તિહીન બનીને વિનાશના પથે જાય છે પણ જો એવો કોક ત્રાસેલો, થાકેલો, હારેલો શ્વાન પોતાનો હુ-કાર મૂકી દે અને કોઈ દયાળુના શરણે ચાલ્યો જાય, નતમ-સ્તકે ત્યા ઊભો રહી જાય અને જો એ દયાળુ પુરુષ તેના શરીર ઉપર એક વસ્ત્ર નાખી દે તો શુ થાય? એક પણ બગાઇ તેને અડી શકે ખરી? યુગોનુ યુદ્ધ પળમા જ પૂર્ણ

થાય! થાકીને લોથ થયેલો શ્વાન થોડા જ સમયમાં અપૂર્વ શાન્તિ મેળવી ગાઢ નિદ્રાના અપૂર્વ આનંદમાં ગુલતાન બની જાય ને! આપણે પણ કુમાર્ગો જે ત્યાગતાં કરીએ છીએ તેને દૂર કરીએ. શરણે જઈએ શરણ્યના! નતમસ્તકે ઊભા રહીએ એમના સાન્નિધ્યમાં! અને જ્યાં એમના અનુપમ અનુગ્રહનું વજ્ર આપણા ઉપર ઓઢાડાઈ જશે ત્યાં તે જ પળે શ્વાનમાર્ગનું એ અનંત યુદ્ધ અંતને પામશે. અપૂર્વ આનંદની અનોખી મસ્તી, અપૂર્વ શાન્તિ, અપૂર્વ સમાધિ જીવનની પ્રત્યેક પળમાં ખીચોખીચ ભરેલી માણવા મળશે.

કુમાર્ગના ભાગનો ત્યાગ કરો, અનુગ્રહની કૃપાનો સ્વીકાર કરો. પછી યુદ્ધનો અંત હાથવેંતમાં છે નહિ તો અનાદિ યુદ્ધ અનંત બનશે. લલાટે લાચાર પરાજયના કાળા કલંક સિવાય કશું જ જોવા નહિ મળે.

[૧૧]

સૌજન્ય

મુનિજન ! અને તે સુજન ન હોય ! કેમ બને ? કેટલીક વાર એવા કેટલાક દૃશ્યો જોવા મળે છે જેમા સૌજન્યનો નરદમ અભાવ હોય.

સૌજન્ય એટલે ઔચિત્યસેવન મુનિ ઔચિત્યસેવી ન હોય ?

માર્ગાનુસારી જીવો જે ગુણુના અવશ્ય સ્વામી બને છે, તે ઔચિત્યસેવનરૂપસૌજન્ય મુનિમા ન મળે એ તો મહદાશ્ચર્યની બીના કહેવાય ને? ગમે તેમ હોય, પણ આ ગુણુની ખોણુપ ઘણી જોવામા આવે છે

વધુ વકરેલો સ્વાર્થ અને તુચ્છતા એ બેય દોષો સૌજન્યના શત્રુ છે ષોડશકગ્રથમા ધર્મસિદ્ધિના બાહ્ય ચિહ્નોમા પાચમા ચિહ્ન તરીકે 'જનપ્રિયત્વ' ગુણુ કહ્યો છે જેને ધર્મ સિદ્ધ થયો હોય તે પ્રાય જનપ્રિય હોય

ધર્મપ્રિય આત્મા પ્રાય જનપ્રિય બને મુનિ તો ઉત્કૃષ્ટ ધર્મના પ્રેમી છે એ કેમ જનપ્રિય ન બને ?

ધર્મપ્રિય આત્મા અવશ્ય સૌજન્યશાળી હોય અને સૌજન્ય દ્વારા એ પ્રાય જનપ્રિય બને. આમ ધર્મપ્રિયતા અને જનપ્રિયતાની વચ્ચે સૌજન્ય એ સેતુનું કામ કરે છે

જેના વિના જ ન ચાલી શકે એવા અત્યંત આવશ્યક સૌજન્યના કેટલાક ભાવો માટે અહીં બતાવવા છે આ સૌજન્ય વ્યવહારશુદ્ધિનું સાધક બને છે અને એ પછી નિશ્ચયશુદ્ધિ સુલભ બની શકે છે

સુજનની આ ભૂમિકાને મુનિજન અવશ્ય પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યા હોય, જે સુજન ન હોય તે મુનિજન તો હોઈ શકે જ નહિ એ વાત લક્ષમાં લઈને સુજનત્વની સાધના પણ અધૂરી રહી હોય તો આપણે પૂર્ણ કરી લેવા જેવી તો ખરી જ

સૌજન્ય મનનું વાણીનું અને દેહનું એમ ત્રણેય યોગનું હોય છે

મનનું સૌજન્ય એટલે મનની નિર્મળતા. (પવિત્રતા)

વાણીનું સૌજન્ય એટલે પરગુણ પ્રેમ સહ. (કોમળતા)

દેહનું સૌજન્ય એ છે સેવા. (વૈયાવૃત્ય)

હવે ક્રમશ: વિવિધ સૌજન્યને વિચારીએ.

(૧) ધારો કે કોઈ મુનિવર બીમાર પડ્યા છે તમને તેની ખબર પડી. તરત જ તમારે તેમની પાસે જવું જોઈએ તેમની શાતા પૂછવી જોઈએ. શું થયું? શાથી થયું? ઔષધ લેવું છે ને? વૈદ્યને બોલાવું? વગેરે વગેરે પ્રશ્નો પૂછી તેની

બાહ્ય કાળજી કરવી જોઈએ પછી કર્મસત્તાને અનુલક્ષીને કોઈ વાત કરવી સમાધિ આપવી ચિન્તા ન કરવાનુ કહેવુ અરિહતનો જપ કરવાનુ જણાવવુ તમે પર્યાયલઘુ હો તો તમારે તમારો અધિકાર સમજીને વાત કરવી કાઇ લાવવુ છે? હમણા જ લઈ આવુ વગેરે કહીને શકય સેવા કરવી

માદગી જાણ્યા પછી તે મુનિ પ્રત્યે ઉપેક્ષા કરવી એ મહાપાપ છે જિનેશ્વરદેવની અવજ્ઞા છે ગ્લાનઅવસ્થા અનેક વિકલ્પોનુ કારણ બની જવા સભવે છે માટે ગ્લાનની બધી જાતની કાળજી કરવી જ જોઇએ પરમાત્મા મહાવીરદેવે તો કહ્યુ છે કે જે ગ્લાનની સેવા કરે છે તે મારી સેવા કરે છે! 'जो गिलाण पडिसेवइ, सो मा पडिसेवइ!' માદાની માવજતનુ આ સૌજન્ય અત્યત હિતકર બને છે અત્યત લાભદાઈ બને છે

(૨) વદના કરતા મુનિરાજ સામે સ્મિત કરો રોજ ન બને તો બે ચાર દિવસે એક વાર પણ સ્મિત વેરો, બે વાત કરો અને પછી જ વિદાય થવા દો દિવેલિયુ મો અથવા તો ભારે પ્રવૃત્તિના બોજ નીચે દબાઈ ગયેલા બદનની અભિવ્યક્તિનુ દૃશ્ય રજૂ કરવુ એ બિલકુલ ઉચિત નથી બે સગાવહાલા આવશે ત્યારે બાબા બે કલાક નીકળશે અને મુનિને એક મિનિટ પણ પ્રેમથી ન આવકારાય તે તુચ્છમનોવૃત્તિનુ અગ કહી શકાય

(૩ કોઈને પણ કશીક મુશ્કેલી જણાતી હોય તો

તરત જ તમે તેના નિવારણ માટે ઉત્સુક બની જાઓ. જેમકે એક મુનિ જપ કરે છે દોરી બાંધવી છે કે કોઈના પાણીનું વિસર્જન કરવું છે તમે ત્યાંથી પસાર થઈ રહ્યા છો. એમનો મનોગત ભાવ જાણીને તુરત જ દોરી બાંધી આપો કે પાણીની ઠાલ પરઠવી આપો.

આવી ઉપેક્ષા કરો એ તમારા માટે શોભાસ્પદ તો ન જ ગણાય. મોટા થયા એટલે નાનાનું કોઈ કામ થાય જ નહિ એવી અહંગ્રસ્ત મનોવૃત્તિને નામશેષ કરી નાખો. પ્રેમ આગળ નાનમ કે મોટાઈ જેવું કંઈ જ રહેતું નથી.

(૪) (i) તમારી વાતો કરવાનું બંધ કરો સામે ઉપસ્થિત થયેલી વ્યક્તિની વાત કરો. બીજાની વાતો કરો.

(ii) તમે તમારું ડહાપણ ડહોળવાનું બંધ કરી બીજાને સાંભળવા માટે તત્પર રહો. આ બે વાતો અત્યંત મહત્ત્વની છે. સૌજન્યની ટોચ અભિવ્યક્તિ આમાં જણાશે.

બીજાને સાંભળવાથી, બીજાનું જાણવાથી, બીજાની વાત કરવાથી એ વ્યક્તિને એક પ્રકારનો આત્મસંતોષ અને આનંદ થાય છે સ્વની વાતોથી, સ્વના ડહાપણથી કાલાંતરે નુકસાન જ થાય છે વળી હંમેશનું પોતાનું જ ડહાપણ ડહોળવું એમાં સૌજન્યનું નામ પણ ક્યાં છે? જે પ્રવૃત્તિ બીજાને આનંદ ન આપે, ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરે એ પ્રવૃત્તિ સુજનતાભરી ન જ કહેવાય થોડું બોલો, વધુ સાંભળો તો જાણવા–સમજવાનું પણ ઘણું મળે.

(૫) પરગામમા કોઈ સુવિહિત મુનિ છે ત્યાથી તમારી પાસે આવેલ શ્રાવકને એ મુનિના ક્ષેમકુશળ અવશ્ય પૂછો એમને વદનાદિ વિદિત કરવાનુ ભારપૂર્વક જણાવો

(૬) ક્યાક પત્ર લખો તો ભાષા ખૂબ જ શિષ્ટ વાપરો 'જી' કારનો પ્રયોગ વાર વાર કરો અ તમા 'કામકાજ ફરમાવશો, હિતશિક્ષા પાઠવશો' ઇત્યાદિ ઉચિત અવશ્ય વિદિત કરો

(૭) રસ્તે મળતા મુનિને માથુ નમાવીને 'મત્થએણ વદામિ' કહેવાનુ કદાપિ વીસરો નહિ

(૮) કોઈ પણ સારી વાતનુ અનુમોદન કરો એ વાત સ ભળીને મુખ ઉપર આન દ પ્રદર્શિત કરો

ફરી ફરી આન દ–અનુમોદન વ્યક્ત કરો

(૯) સદૈવ સૌમ્યમુદ્રા રાખો સદૈવ સ્મિત વેરો

(૧૦) તપસ્વીના તપની, જ્ઞાનીના સ્વાધ્યાયની, ત્યાગીના ત્યાગની, ટૂ કમા ગુણિયલના ગુણની અનુમોદના કરવાનુ કદી ચૂકશો નહિ શ્રીજિનશાસનમા દુષ્કૃતની–પાપની નિ દા કરવાનુ પણ વિધાન છે જ તમે જો ગુણીજનના ગુણાનુવાદની ઉપેક્ષા કરો, એમા તમારી નાનમ સમજો, કોઇની પ્રશ સામા લાચાર બનો તો તેનાથી તે ગુણિયલ વ્યક્તિને કોઈ નુકસાન નહિ થાય પણ તમે તો ઘણુ ઘણુ ખોઈ નાખશો એવી કુટેવોના ફળ તુરત નથી જણાતા પણ એના ફળોનો મોટો સરવાળો થાય છે ત્યારે અવશ્ય જણાય છે કે આ દોષે જ બધાથી અલગતાની એક પામર સ્થિતિ ઊભી કરી દીધી છે

ત્રસ્ત જ તમે તેના નિવારણ માટે ઉત્સુક બની જાઓ. જેમકે એક મુનિ જપ કરે છે દોરી બાંધવી છે કે ડોલના પાણીનું વિસર્જન કરવું છે, તમે ત્યાંથી પસાર થઈ રહ્યા છો. એમનો મનોગત ભાવ જાણીને તુરત જ દોરી બાંધી આપો કે પાણીની ડોલ પકડી આપો.

અહીં ઉપેક્ષા કરો એ તમારા માટે શોભાસ્પદ તો ન જ ગણાય. મોટા થયા એટલે નાનાનું કોઈ કામ થાય જ નહિ એવી અહંગ્રસ્ત મનોવૃત્તિને નામશેષ કરી નાખો. પ્રેમ આગળ નાનમ કે મોટાઈ જેવું કંઈ જ હોતું નથી.

(૪) (i) તમારી વાતો કરવાનું બંધ કરો સામે ઉપસ્થિત થયેલી વ્યક્તિની વાત કરો, બીજાની વાતો કરો.

(ii) તમે તમારું ડહાપણ ડહોળવાનું બંધ કરી બીજાને સાંભળવા સદા તત્પર રહો. આ બે વાતો અત્યંત મહત્ત્વની છે. સૌજન્યની ટોચ અભિવ્યક્તિ આમાં જણાશે.

બીજાને સાંભળવાથી, બીજાનું જાણવાથી, બીજાની વાત કરવાથી એ વ્યક્તિને એક પ્રકારનો આત્મતોષ અને આનંદ થાય છે સ્વની વાતોથી, સ્વના ડહાપણથી કાલાંતરે નુકસાન જ થાય છે વળી હંમેશનું પોતાનું જ ડહાપણ ડહોળવું એમાં સૌજન્યનું નામ પણ ક્યાં છે? જે પ્રવૃત્તિ બીજાને આનંદ ન આપે, ક્લેશ ઉત્પન્ન કરે એ પ્રવૃત્તિ સુજનતાભરી ન જ કહેવાય. થોડું બોલો, વધુ સાંભળો તો જાણવા—સમજવાનું પણ વધુ મળે.

(૫) પરગામમા કોઈ સુવિહિત મુનિ છે ત્યાથી તમારી પાસે આવેલ શ્રાવકને એ મુનિના ક્ષેમકુશળ અવશ્ય પૂછો એમને વદનાદિ વિદિત કરવાનુ ભારપૂર્વક જણાવો

(૬) ક્યાક પત્ર લખો તો ભાષા ખૂબ જ શિષ્ટ વાપરો 'જી' કારનો પ્રયોગ વાર વાર કરો અ તમા 'કામકાજ ફરમાવશો, હિતશિક્ષા પાઠવશો' ઇત્યાદિ ઉચિત અવશ્ય વિદિત કરો

(૭) રસ્તે મળતા મુનિને માથુ નમાવીને 'મત્થએણ વદામિ' કહેવાનુ કદાપિ વીસરો નહિ

(૮) કોઈ પણ સારી વાતનુ અનુમોદન કરો એ વાત સભળીને મુખ ઉપર આનદ પ્રદર્શિત કરો

ફરી ફરી આનદ–અનુમોદન વ્યક્ત કરો

(૯) સદૈવ સૌમ્યમુદ્રા રાખો સદૈવ સ્મિત વેરો

(૧૦) તપસ્વીના તપની, જ્ઞાનીના સ્વાધ્યાયની, ત્યાગીના ત્યાગની, ટૂકમા ગુણિયલના ગુણની અનુમોદના કરવાનુ કદી ચૂકશો નહિ શ્રીજિનશાસનમા દુષ્કૃતની–પાપની નિદા કરવાનુ પણ વિધાન છે જ તમે જો ગુણીજનના ગુણાનુવાદની ઉપેક્ષા કરો, એમા તમારી નાનમ સમજો, કોઇની પ્રશસામા લાચાર બનો તો તેનાથી તે ગુણિયલ વ્યક્તિને કોઈ નુકસાન નહિ થાય પણ તમે તો ઘણુ ઘણુ ખોઈ નાખશો એવી કુટેવોના ફળ તુરત નથી જણાતા પણ એના ફળોનો મોટો સરવાળો થાય છે ત્યારે અવશ્ય જણાય છે કે આ દોષે જ બધાથી અલગતાની એક પામર સ્થિતિ ઊભી કરી દીધી છે

પરગુણપ્રશંસા એ ઉપયોગી કેળવણી છે સદાચાર છે એની ઉપેક્ષા ઘણી થતી જણાય છે જે બિલકુલ સારી બાબત નથી.

અમેરિકાનો પ્રમુખ અબ્રાહમ લિંકન શત્રુના પણ ગુણની પ્રશંસા કરતો એક વાર એના મિત્રે એવી પ્રશંસા કરતા એમને વારતા કહ્યું કે " એ રીતે તો દુશ્મનો વધશે ! દુશ્મનોનો તો નાશ જ કરવો." લિંકને તરત કહ્યું "દુશ્મનના સાચા ગુણોની પ્રશંસા કરવાથી દુશ્મનોની દુશ્મનાવટ મારીને હું દુશ્મનોનો નાશ જ કરી રહ્યો છું શત્રુનાશનો શ્રેષ્ઠ પ્રકાર આ જ છે"

આ વાત આપણે ખૂબ વિચારવી જોઈએ. અને પરગુણ સ્તવના પ્રત્યેની આપણી ઉદાસીનતાને સપૂર્ણ દેશવટો આપવો જોઈએ. આ તો ઉપકારીના ઉપકારનુ પણ અનુમોદન કરાતુ નથી સકોચ થાય છે પરોપકારમાં સ્વાપકર્ષ ની ભાવના આડી આવે છે કેટલી તુચ્છતા ! ઉપકારીના ગુણનુ અનુમોદન પણ અશક્ય

આટલુ સૌજન્ય નહિ હોય તો મુનિપણાની સલામતી હોય કલ્પવાનુ છે ? અસ્તુ

(૧૧) તમારી પાસે જે કંઈ સારુ હોય તે પ્રસંગે પ્રસંગે બીજાને આપો. સારી વસ્તુની મૂર્છા એ સૌજન્ય નથી. સૌજન્ય ભોગમાં નથી, ત્યાગમાં છે સ્નેહમાં છે

(૧૨) યજમાનને કોઈ ભેદભાવ વિના સત્કારવા માટે અવશ્ય આમંત્રણ [illegible]

સૌજન્યની આવી તો ઢગલાબંધ વાતો છે અત્યારે તો આવા સૌજન્યની સર્વત્ર પ્રભાવના કરવાની ખૂબ જરૂર છે આવા સૌજન્યના અભાવે તો સઘમા તડા પડયા, ફાટ પડી અને મોટી ચીરાડો ઊભી થઇ એક નાનકડી ભૂલ વ્યવહારોચિત કર્તવ્યની ખામી, બીજાની આખમા (જીવનભર) કણિયાની જેમ ખૂચતી રહે છે એનુ પરિણામ એ જ આવે છે કે શાસનના કોઈ પણ કાર્યમા એ વ્યક્તિ ભેગી મળીને કામ કરી શકતી જ નથી

તમારા અતરમા જો વીતરાગદેવનુ શાસન વસ્યુ હોય, તમે એની ખાતર કુરબાન થઈ જવાનુ દિલથી ચાહતા હો તો તે માત્ર વિદ્વત્તા, તપોબળ કે વિશિષ્ટ પુણ્યશકિતથી કદાપિ નહી બની શકે

સૌજન્યની પણ ત્યા અનિવાર્ય જરૂરિયાત રહેશે જ મોટ મોટી શકિતઓ આ સૌજન્યના અભાવે નાકામિયાબ બની છે ઇતિહાસ એની સાખ પૂરે છે તમે એ વાતનો ઈન્કાર કરી શકો તેમ નથી

આજથી જ સૌજન્યની સર્વત્ર પ્રભાવના કરો ગુલાબનુ પુષ્પ જ્યા જાય ત્યા ચોમેર સુગધ વેરે તેમ તમો જ્યા જાઓ ત્યા સૌજન્યની સુવાસ પ્રસરાવો

ભાવીમા સભવિત મહાન કાર્યોની સિદ્ધિના પાયામા સૌજન્યનો જ સિમેન્ટ ભરવાનો છે આજથી જ એવુ પ્રેમનુ, સ્વાર્પણનુ, સ્નેહનુ વાતાવરણ તમારી ચોમેર જમાવવા લાગો.

પછી એનો ઉત્તર માંગવો નહિ પડે. ભાવી જ આપશે. ભવ્ય ભાવીનું આજનું સોણું આવતી કાલનું સત્ય બનશે.

સૌજન્યનો અનાદર એટલે વ્યવહાર માર્ગનો અનાદર, શિષ્ટાચારનો અનાદર, સંયમનો અનાદર, જિનેશ્વર દેવના માર્ગનો અનાદર !

અનુભવ કરો સર્વને તમારા શુભસૌજન્યથી વશ કરી. ચોમેરથી એટલો બધો પ્રેમ મળશે કે તમે સ્વર્ગનેય ભૂલી જશો. અસૌજન્ય દાખવીને, અપ્રિય બનીને કર્મને શીદ દોષ દેશો ભા !

અને પછી તો એ પ્રેમનો ધાર્યો લાભ ઉઠાવવાનું તમારા હાથમાં જ છે. સૌજન્યના બળથી પ્રેમમય વાતાવરણ ઊભું કરો, આવતી કાલ એના મધુર ફળો તમને આપોઆપ જ આપશે.

[૧૨]

અય ! રાગ, તારા જ પાપે ને !

જ્યા નજર નાખુ છુ ત્યા સર્વત્ર દુખ જ દેખાય છે. બધુય દુખથી ખીચોખીચ ભર્યું છે

કોઈ દેશ નથી જે જરાય દુખી ન હોય, કોઈ ગામ નથી જ્યા જરાય દુખ જોવા ન મળે. કોઈ કુટુબ નથી જે દુખને સ્પર્શ્યું ન હોય, કોઈ માનવી નથી જેણે દુખના આસુ કદી વહાવ્યા ન હોય

માનવીનો કોઈ દી એવો ગયો જોવા મળતો નથી, કોઈ એક રાત વીતી સાભળી નથી જેમા એને દુખની એકાદ ધ્રુજારી પણ ન વછૂટી હોય નારકો દુખી, તિર્યંચો દુખી, માનવો દુખી અરે ! દેવો અને દેવેન્દ્રો પણ દુખી !

સમગ્રલોક દુખથી ખદબદે ! શુ દુખ વિનાનુ, દુખના એકાદ પણ લપકારા વિનાનુ, સર્વદા સુખમય કોઈ સ્થાન નહિ હોય ચૌદેય રાજલોકમા ! હા યાદ આવ્યુ, છે એક માત્ર સિદ્ધિનુ સ્થાન. જ્યા દુખ નથી, દીનતા નથી કશુય નથી.

સર્વના દુઃખોનો જ્યાં સર્વથા અભાવ છે માટે જ એ આપણું સાધ્ય છે માટે જ એ આપણું આરાધ્ય છે ઉપાસ્ય છે, માટે જ સર્વ દુઃખમુક્ત એ સિદ્ધ ભગવંતો આપણા પરમાત્મા છે

દુઃખનો પણ સાચો ડર લાગી જાય તો દુઃખનું કારણ પાપ શોધી કાઢે પછી બુદ્ધિમાન આત્મા દુઃખમુક્તિ માટે પાપમુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી જાય

સાચો દુઃખભીરુ બને તે અવશ્ય પાપભીરુ બને અવશ્ય મહાત્મા બનીને પરમાત્મા બની શકે

સાચા ધર્મભીરુ બનવું એ આ દુઃષમ જગતમાં તો આસાન નથી જ ભલેને વૈતરણીના લોહિયાળ નીર ન દેખાતાં હોય, ભલેને શામળીમાં ખોડી કાયમ ઊંડે ઉતરી જઈને ચોમેર લોહીની છોળ ઉછાળતા ભીષણ પરમાધામીના હાથે વધિ તીક્ષ્ણ ભાલાઓ ન દેખાતા હોય ભલે ધગધગતી લોહ-પુતળીને આલિંગન દેવા, કારમી કિકિયારીઓ દેતા નારકો ન દેખાતા હોય કંઠ પાણી માટે કરુણ આક્રંદ કરતા, ધમ ધગતા સીસાનો રસ પીવાનો ઈન્કાર કરતા, નાસભાગ કરવા મથતા છતાં પરાણે એ રસ પીતા પોતાની હોજરીઓને પણ ચીરી નાખે એવી ભયાનક ચીસો પાડતા કર્મના અપરાધીઓ ભલે આ ચામડાની આંખે નજરે ન આવતા હોય, ૨! બીજી તો શી વાત કરીએ ! કેટલાક હજારો વર્ષ પછી જેમનો આત્મા આ જ ભારતમાં પ્રથમ તીર્થપતિ તરીકે જન્મ પામવાનો, જેમના હાથે કોટાનકોટિ આત્માઓના કલ્યાણ થવાનાં, એ સર્વ

હિતકર સર્વેશ્વર દેવાધિદેવ પદ્મનાભ વિશ્વપતિનો આત્મા પણ કર્મે સર્જેલી નાનકડી ભૂલના પરિણામે હ ટરોની ફટકા-બાજીને, ભાલાઓની આતસબાજીને, અ ગાગઓની આગ વર્ષાને ભોગવી રહ્યા છે પણ પણ ભલે એય ન દેખાય જવા દો એ અ તરિક્ષની પેલે પારની દુનિયાની વાત ! મૃત્યુના પડદા પાછળની એ ક્રૂર લીલાઓની વાત !

આ જ જગત્મા, આ જ જીવનમા, અહીંના જ નિવાસી જીવોની કથા તો સાભળો જરાક કાન દો જરૂર અવાજ આવશે બધુ સમજાશે એ જીવોના જીવન તરફ જરાક આખ તો નાખો - બધુ જ દેખાશે આખે અધારા લાવી દે એવુ ઘણુ ઘણુ જોવા મળશે હૃદયના ધબકારા એકા-એક બધ કરી દે એવુ ઘણુ ઘણુ સાભળવા મળશે પણ, એ માટે હૃદય પણ જોઈએ માત્ર આખેથી એ દેખાતુ નથી, માત્ર કાનેથી એ સભળાતુ નથી હૃદય જ એને વાચી શકે છે, હૃદય જ એને સાભળી શકે છે

ઘણાંય એવા કરુણ દશ્યો જુએ છે અને સાભળે છે પણ હૃદયવિહોણાં એમની આખો આસુથી ભીની પણ થતી નથી એમના કાન લગીરે કપ અનુભવતા નથી

સાધકોની દુનિયાની આ વાત છે. આ દુનિયામા હૃદય જ સઘળુ છે, હૃદય જ પ્રાણ છે, હૃદય જ આખ છે, કાન છે, જીવન છે, આરાધના છે અને આરાધ્ય પણ એ જ છે

જેને હૃદય જ નથી એને ભલેને શાસ્ત્રનુ પાડિત્ય વર્યું હોય, ભલેને ઘોર તપનો સ્વામી હોય; ભલેને પ્રભાવક વક્તા

હોય કે ઉટકાળો લેખક હોય પણ મુક્તિની આરાધના માટે તો એ નાલાયક પુરવાર થાય છે

હૃદયવિહોણો તો સંસાર માટે જ લાયક ઠરેવાય, સંસાર જ એનું પ્રિયતમ ધામ બની જાય. શ્રેયસની આરાધના એને માટે તો સંસારની જ ઉપાસના જ બને છે

હૃદય મેળવો હૃદયની આંખ અને હૃદયના કાન મેળવો, અને પછી—

આ જુઓ સામે પેલો કૂતરો, રોટલાની લાલચે ભૂખનો માર્યો સામી શેરીમાં આંખ મીંચીને દોડ્યો જ જાય છે. પણ આ શું ? રોટલા ઉપર તૂટી પડેલા એ જ શેરીના વાસિયા કૂતરા રોટલો પડતો મૂકીને નવા કૂતરા સામે થઈ ગયા ! બસ કર ઘૂરકાટ ચાલ્યો અને એકદમ તૂટી પડ્યા ! લોહી લુહાણ કરી નાખ્યો આગંતુક કુતરાને. તોય ન અટક્યા. માંસના લોચેલોચા બહાર ખેંચી કાઢ્યા ! એ કૂતરાઓ ઉપર ચોમેરથી ઘા પડ્યા ! પણ બધું નિષ્ફળ ! રોટલા ખાતર લડતા પોતાના જ જાતભાઈનો એ કૂતરાઓએ રોટલો કરી નાખ્યો.

લોહીનું ખાબોચિયું માંસના વેરાયેલા કટકા માં ઢળીને પડેલું કૂતરાનું શરીર જોનારને ધ્રુજાવી મૂકે એવું દૃશ્ય ખડું થઈ ગયું ! વેરાઈ ગયા કૂતરાઓ ! વેરાન બની એ ભૂમિ ! વેરણ છેરણ થઈ ગયો એક જાતભાઈ ! કોઈનો લાડકવાયો ! કોઈનો પ્રિયતમ ! કોઈનો પ્રેમાળ પિતા !

હાય ! આ દુખ ! આવો મરણતોલ ફટકો ! મૃત્યુ ! તે ય આટલુ બધુ કરુણ ! ક્રૂરતા ! પણ આટલી અમર્યાદ ! પળપળમા પલટાતુ હશે સસારનુ ચિત્ર ? ક્ષણમા સુખી, પળમા જ દુખી ! મહાદુખી ! ચૌદે રાજલોકમા, ચારેય ગતિમા શુ પળે પળે આમ સુખદુખના ભાવ પલટાતા હશે ? જીવ એમા પલટાતો હશે ! કોના પાપે ? કોની ભૂલે ? અય ! કુત્તા તુ ય અનતશક્તિનો સ્વામી ! શુદ્ધ તારુ સ્વરૂપ ! અનત તારુ સુખ ! છતા તુ કુત્તો કેમ ? તારુ આવુ કરુણ મોત ક્યાથી ? કોના પાપે ? રોટલાના પાપે ?

ના ના કદાપિ નહિ એ તો ભૂતકાળમા મન ભરીને પોષેલા રાગના અને રોષના જ પાપે બન્યુ છે !

અને જરા આ છાપુ જુઓ ! એમા લખ્યુ છે ' લડનમા એક યુવાને પોતાની પ્રિયતમા નવોઢાના જીવનનો આણેલો કરુણ અજામ ! ' શી ભૂલ થઈ ? બસ એટલુ જ કે પ્રિયતમાએ સ્વદેશ જવાની ઇચ્છા બતાવી પતિને વાત કરી, સાથે કહ્યું કે તમે પણ ચાલો પતિએ એ વાતનો ઈન્કાર કર્યો તારે જવુ હોય તો જઈ આવ પત્ની હઠે ચડી ક્લેશના અણુમાથી મેરૂ ઊભો થયો ! ક્રોધાવિષ્ટ પતિએ બાજુમા પડેલી છરી ઉપાડી ! પળમા જ ચીસો પાડતી પ્રિયતમાના કકડે કકડા થઈ ગયા ! ! અતરના અરમાનો ભડથુ થઈ ગયાં ! હાય ! વહાલા પણ દવલા બને ! પ્રેયસીના પ્રાણ પ્રિયતમ લે ! અગેઅગના કકડા થઈ જાય ! બૈચારી ! અય રાગ ! તારા જ પાપેને ! ભૂતકાળની કો'ક રાગદશા ! કો'ક કષાયની પ્રીત ! એનો જ

આ કરુણ અંજામને ! પણ દુઃખની ય કોઈ સીમા નથી સ્તો. પણ એમાં કશું આશ્ચર્ય નથી. રાગરોષનો ભાવ જો મર્યાદા જાળવતો નથી તો દુઃખ પણ અમર્યાદ જ રહેવાનું અને

આ સાવ આગળના મકાનમાં ચાલો તો જુઓ બેડરૂમ ! તદ્દન એરકન્ડિશન્ડ ! નીરવ શાંતિ ! ડનલોપની ગાદી ઉપર એક નવયુવક સૂતો છે ! ગર્ભશ્રીમંતનો પનોતો પુત્ર છે ! એકનો એક દીકરો છે ! પણ કેન્સરનો વ્યાધિ એના શરીર ભરડો લઈ ચૂક્યો છે ! મૃત્યુ બારણે આવી ચૂક્યું છે હવે, ભલે મૃત્યુ એના પગેય આવી જાય. પણ આટલી બધી વેદના ! ગળા ઉપર જાણે હથ ઊંડો ઘા પડ્યો છે ! રડી નીકળ્યે જ જાય છે ! રોમરોમમાં શૂળ ભોંકાય છે ! માથું તો તૂટી પડે છે માથે હાથ ફેરવતી માને પુત્ર કહે છે હવે તો મને ગોળી દે મા ! તું સારી જણી મા હોય તો એક જ ઈન્જેક્-શનમાં મને ગોળી દે ! હવે નથી રહેવાતું બોલતાં બોલતાં ચીસોની ઉલટી થાય છે

ઓ વીર ! આ દુઃખ ! નારકના દુઃખ આના કરતાંય અનંતગુણ હશે ભલા ! એક ! કોના પાપે ! અમ ! નામ ! તાપ જ પાપને !

ગરમાગરમ મનભાવતી ચાનો કપ મોંએ અડાડીને, એક જ પળ જે રહેલવ મનુજની. રોમરોમમાં જે અપાર આનંદ વ્યાપી ગયો. શું એ આનંદના જ પાપે ! એક

પળના રાગના પાપ શુ યુગોના દુખ સાથે ઝાટકે ! શુ સર્વાગે શૂળ ભોકે ? શુ મા સામે દીકરાને હત્યાની યાચના કરાવે ?

અને જરા આ બાજુ કાન ધરો ગઈ કાલે જ સસાર મા પગલા માડયા હતા એક જ રાત વીતી પતિ હાર્ટફેઈલ થયો પ્રેયસી છાતીફાટ રુદન કરે છે ! એની મુખમુદ્રા સામે જુઓ કેટલી કરુણતા ? કેટલુ દર્દ ? ઓહ ! જોયુ નથી જતુ એના સોણલાને કોણે એક જ કડાકે ધરાશાયી કર્યા ? કોણે એના જીવનને ઝેર બનાવ્યુ ? આ રોઈરોઈ ને લાલચોળ થઈ ગઈ આખો ! કયારે સુકાશે ? ભાવી કેવુ હશે ? જીવન શુ હશે ? ગઈકાલની નવોઢા આજની વિધવા ! જગતમા એનુ સ્થાન કયા હશે ? ફુટેલી ચૂડીઓ ! ભૂસાયેલુ સિન્દુર ! કે કાઈ ગયેલો ચાદલો ! કેટલુ કરુણ ચિત્ર !

અય ! રાગ તારા જ પાપેને ?

રે ! લાલસા ! રે વિભૂષા ! રે સુખશીલતા ! રે વિષયવાસના ! રે દુષ્ટવૃત્તિઓ ! રે કષાયો ! તમારા જ પાપેને ?

જુઓ પેલુ અનાથ બાળક ! માની યાદમા રોયા જ કરે છે છે કોઇ એના આસુ લૂછનાર ! છે કોઇ એની માને પાછી લાવનાર ! બની શકે છે કોઇ એની મા ?

શી ભયાનક તાકાત છે રાગરોષની ! એક જ પળની ભૂલ ! લાખો યુગોના સર્જન કરે ! જીવનોના ધનોતપનોત કાઢી નાખે. ધનનો રાગ ધનપતિને એવો તો નિર્ધન

બનાવે કે બારે માસ સૂકા રોટલા ખાતર ભટકે તોય રોજ સાંજ પડે ટુકડો રોટલોય ખાવા ન મળે. મળે માત્ર પેટ ભરી ગાળો ખાવાનું !

મન ગમતા એક વસ્ત્ર ઉપરનો એક ડાઘ, એક ધબ્બાનો ડાઘ ! વિશ્વની ક્રૂરમાં ક્રૂર સજાઓ હત્યારે !

મીઠી કહીને એક જ સબડકો ! અને કેમ સત્તા હસી ઊઠે ! ભયંકર કોરડો એના ઉપર વીંઝાય ! બહાર એક નાનકડી ભૂલ વધુમાં વધુ ભયંકર શબ્દ ! સત્તાનો મદ ભલા નોકર સામે લાલ આંખે જુએ ! અને કર્મરાજ ! એ લાલસાથી વધુ ઘેરી લાલ અગ્નિજ્વાળાઓ વચ્ચે એની વ્હાઈટ હાઉસની ઇમારતને એક પળમાં સળગાવી મારે !

જોવા છે દુઃખ ? તો પામો હૈયું અને જોતા જાઓ ભૂખે ભૂખે બાળતી દુઃખોની ક્રૂર આતશબાજીને ! રાહ પછી જુઓ ! હૈયું બીજું જશે ! અવાક્ બની જશો !

કેટલા જૂના ક્રૂર સજાઓ નિર્દય લૂંટફાટ અને ભીષણ અત્યાચાર સ્વાર્થાન્ધ જગતમાં ચોરે ને ચૌટે જોવા મળશે

અને એ દશ્યને સાચા દુઃખભીરુ જો બની જશો તો એ દુઃખના નિદાનરૂપ પાપ તમારી નજરે ચડશે

રાગ અને રોષ બે જ પાપ છે દુઃખ જન્માવનાર લાગશે તો આ પાપ પણ જન્માવનાર જણાશે. પછી જ પાપથી નાસભાગ થશે. રાગ અશક્ય થશે, રોષ અસ્પૃશ્ય બનશે !

પાપની એકેકી રજકણે દુઃખોના પહાડ ઊભા થાય છે એ વાત જેના દિલને બરોબર સ્પર્શી જાય એ આત્મા પાપ કરી શકે ? નહિ જ, એવા આત્માના જીવન તો નિરાગ બનશે પ્રશાંત બનશે

પણ એક વાત બરોબર સમજી લો કે પાપ અને દુઃખ વચ્ચેના કાર્યકારણભાવની સનાતન કડી આખેઆખ નિહાળવા, કાનેકાન સાંભળવા માટે હૃદય વિના તો નહિ જ ચાલી શકે

અનંત વંદના હો એવા હૃદયના સ્વામીઓને !

દુઃખપાપના કાર્યકારણભાવની કડીના જાણકારોને ! વિરાગીઓને !

સાચી અનાથતા

હજી હું અનાથ છું !

મુનિ થઈને પણ અનાથ !

જે મુનિ તો વિશ્વનો બાદશાહ હોય, સર્વ જીવોનો નાથ હોય ! વિશ્વના કોઈ પણ સુખની પરવાહ ન કરે તે વિશ્વનો બેતાજ બાદશાહ કહેવાય ! સર્વ જીવોને અભયદાન દઈને સર્વની રક્ષા કરે તે સર્વ જીવોનો નાથ કહેવાય !

શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું 'મહાનિર્ગ્રન્થીય' નામનું વીસમું અધ્યયન વાંચતાં મને લાગ્યું કે હું હજીય અનાથ છું.

અનાથી મુનિ થયા પછી એ નાથ હતા.

હું મુનિ છું છતાં અનાથ છું ! ભગવાન અનાથી પોતે જ મારા કાનમાં આવી આ વાત કરી રહ્યા છે !

કૌશામ્બી નગરનો લાડકવાયો પુત્ર ! યૌવનવયે અનેક કન્યાઓ સાથે એનું પાણિગ્રહણ થયું હજી તો યુવાનીની

ઉષા માણી ન માણી અને ભયંકર વ્યાધિઓથી રાજકુમારનુ શરીર ઘુંદાઈ ગયુ આખોમા ચોવીસેય કલાક તીક્ષ્ણ શૂળ ભોંકાવા લાગ્યા ! અંગઅંગમા અગન વ્યાપી ગઈ ! રોમરોમમા એક સાથે કરોડો ભાલાઓ ભોંકાય એવી ભયાનક વેદના પણ સાથે જ ઊપડી ! માથુ તો ફાટફાટ બોલી રહ્યુ ! ઈન્દ્રના વજ્રના ઘા ઝીકાતા હોય તેવી વેદના ત્રાહ્ય પોકરાવા લાગી !

આયુર્વેદના અચ્છા જાણકારો–ભગવાન ધન્વન્તરીના અવતારસમા–દોડી આવ્યા ! મંત્રવિશારદોથી શયનખંડ ઉભરાઈ ગયો ! શાંતિતુષ્ટિના પ્રઘોષોથી વાતાવરણમા કરુણતા છવાઈ ગઈ !

સાચા ખોટા સૌ દોડી આવ્યા !

આખુય નગર નિસાસા નાખતુ લમણે હાથ દઈને બેઠુ છે ! વેદનાનો સુમાર નથી ! રાજકુમાર ક્યારેક ચીસો પાડી ઊઠે છે, ક્યારેક બેભાન થઈને લાકડુ બની જાય છે એને આજે ચેન નથી, જંપ નથી

માતા ખોળે માથુ લઈને બેઠી છે ભાઈઓ ચરણો દાબી રહ્યા છે પત્નીઓ ચોધાર આસુ ખાળી રહી છે, અંગે અલંકાર નથી, કોઈ મૂલ્યવાન વસ્ત્ર નથી, બહેનો પણ છાતીફાટ રડી રહી છે

થોડી વાર થઈ રાજકુમાર આખો ખોલે છે માતાને

જુએ છે ઓ મા! સુનમુન કાં બેઠી છે? મારા રોગનું નિવારણ કર! હવે તો સહેવાતું નથી!"

ભાઈઓને કહે છે ઓ કીકસુખના ભાગીદારો! આજે મારી પીડાના દુ:ખમાં કેમ ભાગીદારી નોંધાવતા નથી?"

"બહેન! તુંય આટલી બધી સ્વાર્થી નીકળી?"

ઓ પ્રાણેશ્વરીઓ! તમેય માત્ર મારો શોક પાળશો! મારા એક રુંવાડેથીય રોગ નહિ લો!

એક રુંવાડાના ભાગથી પણ જો કંપતા હો તો કલ્પના કરો તમારા પ્રિયતમની! એના રોમરોમમાં આગ લાગી છે"

હાય સંસાર! હાય સ્વાર્થ મમતા!"

હાય અનાથતા! હાય પરવશતા!"

તરફડિયાં મારતો રાજકુમાર મૂર્છિત થઈ ગયો! થોડી ક્ષણો વીતી. ફરી ભાન આવ્યું પરાધીનતાની પોલાદી જંજીરોને એક જ કડાકે સાથે તોડી નાખતા દેવાધિદેવ પરમાત્મા આંખ સામે તરવરવા લાગ્યા! પૌરુષ પુરુષાર્થની જીવંત પ્રતિમાના દર્શન થયા! વિરાટકાય મોહરાક્ષસની સામે સાત હાથની કાયાવાળા વામણા દેખાતા મહાવીરને જોયા. જોતજોતામાં અચાનક પુરુષાર્થ જાગી ગયો! ઘોર તપના વાઘનખ એ રાક્ષસની છાતીમાં ખોસાઈ ગયા અને ઊભો ને ઊભો ચીરી નાંખ્યો રંગનું સત્તાનાશ મચાવનારને!

ગગનમાં દુંદુભિના નાદ ગાજ્યા! પુષ્પોની વૃષ્ટિ થઈ!

જયજયારવ સંભળાયો ! રાજકુમારની સામેથી આખુંય દૃશ્ય ચલચિત્રની જેમ પસાર થઈ ગયું

"સર્વદુઃખમૂળ પાપ ! રાગ અને રોષનું યુગલ ! બસ, તો હવે મૂલોચ્છેદ જ કરી નાખું !

કર્મની ગુલામી મને ન પરવડે ! આ અસહ્ય દશા હું નહિ જ નભાવી શકું ! હું અનાથ છું ! ગુલામ છું ! નિરાધાર છું ! કોઈ મને રોગમુક્ત ન કરી શકે ! વૈદ્યો, પિતા, માતા, ભગિની, પ્રાણપ્યારી પ્રિયતમાઓ બધા જ મારા સુખમાં સાથી ! દુઃખમાં હું એકલો જ ! અનાથ !

નહિ, નહિ, પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે જો આ વેદનામાંથી એક વાર પણ મુક્ત થાઉં તો આ અનાથસંસારમાંથી સત્વર નાસી છૂટીશ !"

આંખો મીંચાઈ ગઈ આજે ઘસઘસાટ ઊંઘ આવી ગઈ સૌના મન પુલકિત બન્યા સવાર પડી વેદના શાન્ત થઈ ગઈ હતી ભવ્યતમ સંકલ્પે અશાતાવેદનીયના દલિકોને ધક્કો મારીને ક્યાંય હડસેલી મૂકયા હતા !

રાજકુમાર જાગ્યો સહુને રાતની વાત કરી રોતા કકળતા સૌને મૂકીને હસતો રમતો એ ચાલી નીકળ્યો વતનની વાટે, મુક્તિની પગદંડીએ

એક દિવસની વાત છે ભગવાન અનાથી કાયોત્સર્ગ મુદ્રામાં સ્થિર હતા મગધપતિ બિંબિસાર ત્યાંથી પસાર થયા તેજસ્વી મુખમુદ્રા ! અનુપમ લાવણ્ય ! રાજવંશી દેહ !

જુએ છે ઓ મા! સુનમુન કાં બેઠી છે? મારા રોગનુ નિવારણ કર! હવે તો સહેવાતુ નથી!"

ભાઈઓને કહે છે ઓ દુઃખસુખના ભાગીદારો! આજે મારી પીડાના દુઃખમા કેમ ભાગીદારી નોંધાવતા નથી?'

બહેન! તુ આટલી બધી સ્વાર્થી નીકળી?"

ઓ આર્યેશ્વરીઓ! તમેય માત્ર મારો શોક પાળશો! મારા એક રુંવાડેથીય રોગ નહિ લો!

એક રુંવાડાના રોગથી પણ જો કંપતા હો તો કલ્પના કરો તમારા પ્રિયતમની! એના રોમરોમમા આગ લાગી છે"

હાય સંસાર! હાય સ્વાર્થ મમતા!

"હાય અનાથતા! હાય પરવશતા!

તરંગોમાં મસ્ત રાજકુમાર મૂર્છિત થઈ ગયો! થોડી ક્ષણો વીતી. ફરી ભાન આવ્યું પરાધીનતાની પોલાદી જંજીરોને એક જ ઝટકા સાથે તોડી નાખતા દેવાધિદેવ પરમાત્મા આંખ સામે તરવરવા લાગ્યા! ઘોરપુરુષાર્થની જીવંત પ્રતિમાના દર્શન થયાં! વિરાટકાય મોહરાક્ષસની સામે સાત હાથની કાયાવાળા વામણા દેખાતા મહાવીરને જોયા. જોતજોતામા ભયાનક પુરુષાર્થ જોડાઈ ગયો! ઘોર તપના વાઘનખ એ રાક્ષસની છાતીમા ખોસાઈ ગયા અને ઊભો ને ઊભો ચીરી નાંખ્યો ભવનું સત્યાનાશ મચાવનારને!

ગગનમા દુંદુભિના નાદ ગાજ્યા! પુષ્પોની વૃષ્ટિ થઈ!

જયજયારવ સભળાયો ! રાજકુમારની સામેથી આખુય દૃશ્ય ચલચિત્રની જેમ પસાર થઈ ગયુ

"સર્વદુખમૂળ પાપ ! રાગ અને રોષનુ યુગલ ! બસ, તો હવે મૂલોચ્છેદ જ કરી નાખુ !

કર્મની ગુલામી મને ન પરવડે ! આ અસહ્ય દશા હુ નહિ જ નભાવી શકુ ! હુ અનાથ છુ ! ગુલામ છુ ! નિરાધાર છુ ! કોઈ મને રોગમુક્ત ન કરી શકે ! વૈદ્યો, પિતા, માતા, ભગિની, પ્રાણપ્યારી પ્રિયતમાઓ બધા જ મારા સુખમા સાથી ! દુખમા હુ એકલો જ ! અનાથ !

નહિ, નહિ, પ્રતિજ્ઞા કરુ છુ કે જો આ વેદનામાથી એક વાર પણ મુક્ત થાઉ તો આ અનાથસસારમાથી સત્વર નાસી છૂટીશ !"

આખો મીચાઈ ગઈ આજે ઘસઘસાટ ઊઘ આવી ગઈ સૌના મન પુલકિત બન્યા સવાર પડી વેદના શાન્ત થઈ ગઈ હતી ભવ્યતમ સકલ્પે અશાતાવેદનીયના દલિકોને ધક્કો મારીને ક્યાય હડસેલી મૂકયા હતા !

રાજકુમાર જાગ્યો સહુને રાતની વાત કરી રોતા કકળતા સૌને મૂકીને હસતો રમતો એ ચાલી નીકળ્યો વતનની વાટે, મુક્તિની પગદડીએ

એક દિવસની વાત છે ભગવાન અનાથી કાયોત્સર્ગ મુદ્રામા સ્થિર હતા મગધપતિ બિબિસાર ત્યાથી પસાર થયા તેજસ્વી મુખમુદ્રા ! અનુપમ લાવણ્ય ! રાજવશી દેહ !

આગળે રમતી ખીલતી જુવાની! આ બધું જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયા. માથું નમી ગયું! પણ ત્યાં જ મુંઝાઈ ગયા! આ શી રીતે બને? રંગરાગની રમઝટમાં વિરાગરંગરાગની મહેને! ચિનગારી!

રાજ પૂછ્યું મુનિએ આંખો ખોલી અને માંડીને બધી વાત કરી. મગધપતિએ કહ્યું, મહાત્મન્! અનાથ છો? હું તમારો નાથ થાઉં

મુનિનું વચન સુણી બોલ્યું તું અનાથ! મારો નાથ થવાની વાતો કરે?"

ઘણી વાતો થઈ ત્યાર પછી ખૂબ જ મહત્વની વાત ભગવાન અનાથીએ મગધપતિને કરી કે મેં જે અનાથતા કહી એ તો બહુ સામાન્ય પ્રકારની અનાથતા છે પણ ખરી અનાથતા તો તે સંસારત્યાગી સંતોની છે જે સંતો સંસારથી વિરક્ત બનીને ખાનપાનાદિના રંગે રંગાઈ જાય છે સાગર તરી જઈને ઉંબરે ખાબોચીઆમાં ડૂબી જનારા જ ખરા અનાથ છે હાથી નીકળી જાય અને પૂંછડે અટવાઈ જાય એ જ સાચા અનાથ છે

અસીમોપકારી વીતરાગને પણ ભુલાવી દે એવી જડની જમાતમાં જે રાચી બને એ જ અનાથ છે

જડનો નાથ થવા નીકળેલો પોતે જ જડનો ગુલામ બની જાય! જડના રાગમાં પરોપકારને -અર્પિત ચેતનોના ચૈતન્યને હરી લે એ સર્વ જીવોનો નાથ કેમ

કહેવાય? રક્ષક જ ભક્ષક બન્યો ને? વાડ ચીભડા ગળે ત્યાં ફરિયાદ કોને કરવી? કેવી ભયાનક જાળ બિછાવી છે મોહરાજે? એના પ્રલોભનો તો એકેકથી એકેક ટપી જાય તેવા

મુક્તિના એક માત્ર લક્ષે નીકળેલો પ્રલોભનોની જાળમાં ફસડાઈ પડે! ધરતી ઉપર સલેપાટ સૂઈ જાય!

નિર્મોહી લલનાની સામે ટગર ટગર જોયા કરે?

મૂર્ચ્છાયુક્ત કપડાની ટાપટીપમાંથી ઊંચો ન આવે?

ભાવશૌચકારી કપડા જ ધોયા કરતો ધોબી બને?

અશરીરીનો ભક્ત શરીરની જ મમતા કરતો રહે?

અરે! અણાહારી પદનો લાલચુ! આહારના રસોમાં જ રંગાએલો રહે?

અને લોકથી નાસતો ભાગતો ફરનારો લોકના જ માનપાને લપેટાઈ જાય?

અનાસક્ત! શિષ્યમોહમા આસક્ત થઇ જાય? જેના નાથ સમગ્ર જડનુ આધિપત્ય ભોગવે એ સંત વિષયોના તુચ્છાતિતુચ્છ સુખો ખાતર જડનો ગુલામ બની જાય?

શુ જડનો ગુલામ વીતરાગને દિલથી ભજી શકે? શુ જડનો માશુક વીતરાગને હૃદયથી ચાહી શકે? શુ વિષયોનો પ્રેમી વીતરાગ સાથે પ્યાર કરી શકે? શુ વિષયાસક્ત સર્વજીવોની મૈત્રી સાધી શકે? અસંભવ!

'પણ અનંતકાળની જડ સાથેની પ્રીત,' દેહ સાથેની માયા, મમતા એક જ ધડાકે તો શે જાય?' નહિ, નહિ, આ બચાવ

જ જોગે છે જેને વીતરાગ મળ્યા વીતરાગે દીધેલું જ્ઞાન મળ્યું વીતરાગદેવનો અનુગ્રહ મળ્યો એને માટે તો એક જ અન્તર્મુહૂર્તનું લઘુતમ જીવન બસ છે એટલા જ સમયમાં જડની પ્રીતનો અક્ષય બંધ ક્ષય કરતો તૂટી જાય આત્માની જ્યોત પરમાત્માની જ્યોતમાં ભળી જાય પણ એ માટે શહીદ બનવું પડશે જાનફેસાની કરી છૂટવા સિવાય બીજી કોઈ પણ અપેક્ષા નહિ રાખી શકાય એ માટે દેહના સુખને ભિનગારી આપવી પડશે અને માનપાનની ભૂખને સળગાવી મારવી પડશે આ ભીષ્મ તપ વિના કોઈ પણ આત્મા નાથ બની શક્યો નથી બલ્કે સહુને માટે એ જડનો ગુલામ બની રહ્યો છે અને એથી જ સર્વ જીવરાશિનો સંહારક બન્યો છે

સર્વ જીવોનો નાથ તે જ બની શકે જેની ઐહિક સુખે પ્રત્યે તદ્દન મરી પરવારી હોય કેમકે ઐહિક સુખોના ભોગવટા જીવોનો ભોગ લીધા વિના સંભવી શકતા જ નથી

આજે એક દૃઢ સંકલ્પ કરીએ "સર્વ જીવો મારા ખોળામાં મારી હથેળીમાં, મારી નજરમાં આનંદકલ્લોલ કરતા જ રહેવા જોઈએ અને સર્વ જીવોના રક્ષક વીતરાગ મારા મનમંદિરે સદૈવ બિરાજતા રહેવા જોઈએ

એ માટે મારે મારાં વિષયસુખોને તિલાંજલિ આપવી પડશે એટલું જ ને ? હરદમ તૈયાર છું તુચ્છસુખોના રાગના ત્યાગમાં સર્વ જીવરક્ષા શક્ય બનતી હોય અને વીતરાગની વાત હરપળની બની જતી હોય તો એ ત્યાગ નાચીજ બાબત છે

એક જ જીવન વિષયભોગની વાસનાથી મુક્ત બને તો અનત જીવોને આરામ અને સુખચેન મળે અનત દુખોથી સ્વને પણ ભાવિમા મુક્તિ મળે

એક ભીષ્મ સકલ્પ !

એક જીવન !

એક ઝબૂકો !

ઓ આતમરામ ! હોમી દે તારી સુખૈષણાને અને બચાવી લે હોમાઈ જતા અનતજીવનોના સુખને ! બની રહે તુ ધૂમકેતુનો તારક કે જે એકાએક જાગે, એકાએક અસામાન્ય રીતે ચમકે ! અને પૂરી મસ્તીથી ખરી પડે

જાગી જા, ઝબૂકી જા અને નિર્વાણ પામી જા

વિષયોનો ગુલામ સત બને ? સત જો વિષયનો ગુલામ બનશે તો વધ્યા પુત્રને કેમ નહિ જણશે ? સત અને ગુલામ ? સત અને અનાથ ? અફસોસ ! અનાથ એ સત ન હોઇ શકે. સતના લેબાશ હેઠળનો કોઈ ઘાતકી દભી જ હોય ! એને કોઇ સત કહેશો મા આવા સતોથી તો સતપદને કલક લાગે

જડનો ગુલામ શુ જડની ગુલામીના તુચ્છ સુખને મેળવીને વૈતરિણીના ઘોર દુખોને નોતરુ નથી દેતો ? એના કરતા બહેતર છે કે એ ગુલામીની જજીરો તોડી ફોડી નાખવા માટે શહીદ બનવુ શહાદતનુ દુખ મેળવી લઈ ને આગામી અનતદુખોથી મુક્ત થવુ

કયો વિકલ્પ પસદ કરવો છે ? તુચ્છ સુખે ઘોર દુખનો

કે અલ્પ દુઃખે પરમ સુખનો ? વિષયોની ગુલામીએ જ આ લલાટે અનાથ શબ્દનો લોહપટ્ટ જડ્યો છે એ ભૂલશો નહિ

સત અનાથ હોય એ હકીકતમાં ઠકુરવાની પરાકાષ્ઠા સિવાય બીજું શું છે? વીતરાગ જેવા નાથ મળ્યા પછી જે અનાથ બને એના જેવો દયનીય કોણ હોઈ શકે!

ભગવાન અનાથી મને 'અનાથ' કહે છે એ સાંભળવા જ આખા શરીરમાંથી જાણે વીજ પસાર થઈ જાય છે

'ઓ પરમકૃપાળો! અનાથ છું પણ અનાથતાનો મામુક નથી રહ્યો! મને છે માત્ર તું મારો નાથ. તું મારો નાથ જ હોય તે હકીકત મને પ્રિય છે માટે નથી જોઈતી આ એશઆરામીની અનાથતા.

ઓ સર્વેશ્વર! સાતમી અધમ નારકનો જીવ બનવા તૈયાર છું પરંતુ અનાથતાનું અધિર કલંક સ્વીકારવા સંમત મજબૂર છું

પ્રભો, પીઈ નાખ આ કલંકને, વિદારી નાખ વિષયોની વાસનાને, છેદી નાખ કર્મોની જ જીરાને. તે માટે તું કહીશ તો સહુને માટે મીંચી દઈશ આંખો જડબેસલાક જડી દઈશ મોં અને બની જઈશ બહેરો. કહીશ તે બધું જ કરી છૂટીશ; પણ અત્યારે ! ઓહ જ યાચના. અનાથતાના એ કલંકથી વહેલી તકે મુક્ત કર."

[૧૪]

જરૂરિયાત સગવડ શોખ

જરાક નજર નાખો વૈજ્ઞાનિક સૃષ્ટિના ઉત્પાદન ક્ષેત્રમા ! આખ મીચીને ખોલો એટલી વારમા તો જાતજાતના આકર્ષણો તમારી સામે ઊભા થઈ જશે ! હજી થોડા જ માસ પૂર્વે ખ્યાતનામ બનેલી નાયલોનનો ખડકલો ખસેડાઈ જતો દેખાશે અને ત્યા વળી કો'ક નવુ જ સશોધિત વસ્ત્ર સ્થાન લેશે, નવી મોટર, નવા સ્કૂટર, નવા વિમાનો, રોકેટો, સ્પુટનિકો અને નવા કોમ્પ્યુટરો વગેરે પળેપળે આકાર બદલતા દેખાશે !

વૈજ્ઞાનિકો મન દઈને મડયા છે, યુદ્ધક્ષેત્રમા સહારકશસ્ત્રોના ખડકલા કરવા માટે અને માનવજગતમા વિલાસનાં આકર્ષણો નિત્ય નવા ઊભા કરવા માટે ! આનુ પરિણામ એ આવીને ઊભુ રહ્યુ છે કે માનવમનની ઇચ્છાઓ બહેકી છે ! એનુ મન એ પ્રલોભનો પાછળ પાગલ બન્યુ છે ! હજી ગઈ કાલે જ દેવુ કરીને ખરીદેલી ફિયાટ મોટરમા બેઠેલો એ માનવ આજે જ્યા એમ્બેસેડરનુ '૬૮નુ, નવુ મોડલ જુએ છે ત્યા ફિયાટના સ્વામિત્વનો એનો સઘળો ઠસ્સો એકદમ

ઓસરી જાય છે હરેક બાળક હરેક કિશોર, હરેક જુવાન, હરેક સ્ત્રી, રે! હરેક વૃદ્ધ કે જાગી પણ આજે કંઈ ને કંઈ મેળવવાની ઇચ્છામાં લપેટાયો છે। કરોડપતિને હજી પણ મેળવવું છે। કરોડપતિને તો પણ મેળવવાનું બાકી હોય જ।

ભોગભૂખને વધુ બહેકાવે, ભોગવવા છતાં નવું ન મળ્યાના ત્રાસમાં ભોગાનંદને ઓસરાવી નાખે, બીજાના ભોગ લેઈને જ દુઃખી દુઃખી કરી મૂકે એવું કંઈક સંવેદન સમગ્ર માનવ જગત અનુભવી રહ્યું છે આથી જ છતે પૈસે છતી બુદ્ધિએ અને છતે સ્વજન વર્ગે હરેક માનવ દુઃખી છે કોઈ ને શાન્તિ મળતી નથી.

આનું કારણ જો કોઈ હોય તો એ જ છે કે પ્રત્યેક માનવ પોતાની જરૂરિયાતોના જ વર્તુળમાં રહેવાને બદલે તેમાંથી કૂદકો મારીને સગવડો અને શોખના વર્તુળોમાં આવી બેઠો છે

સુખી થવાનો એક જ ઉપાય છે, જરૂરિયાત પૂરતું જ ઇચ્છો, એટલું જ વસાવો એમાં જ સંતોષ પામો. એથી પણ આગળ વધીને એમ કહી શકાય કે જરૂરિયાતોમાં પણ શક્ય હોય તો ઘટાડો કરવાની તક જતી ન કરો

આપણે આ જ હકીકતને મુનિના જીવનની દૃષ્ટિએ વિચારવી છે મુનિનું મુનિપણું 'જરૂરિયાત'ને ઘટાડવામાં જ મુખ્યત્વે ટકી શકે એથી આગળ વધીને સગવડ ભોગ વધવામાં કદાચ કોઈ બાધ ન આવે તોય જોખમ તો પણ

જ રહે, અને એથી ય આગળ વધીને શોખ સુધી પહોચી જવામા તો ભયકર ઉલ્કાપાત મચી જાય

આ જ વાતને જરા વિસ્તારીએ મને કોઈ પૂછે કે કયી ચીજ જરૂરિયાતમા સમાય અને કયી ચીજ એથી બહાર જઇને સગવડમા કે શોખમા ગણાય? તો હુ તેને તરત ઉત્તર આપુ કે જેના વિના મુનિજીવન ઊભુ જ ન રહી શકે તે વસ્તુ જરૂરિયાતમા ગણાય, અને જેના વિના મુનિત્વની રક્ષા થઈ શકે તે બધુ સગવડ કે શોખમા ગણાય. દા ત વસ્ત્ર વિનાની દિગબર સ્થિતિમા મુનિત્વ નથી માટે વસ્ત્ર એ જરૂરિયાતની વસ્તુ કહેવાય આગમગ્રથો શક્ય હોય તો જાતે લખવા જ જોઈએ એ આગમભક્તિ માટે હોલ્ડર અને જાત બનાવટની સહી વિના ન જ ચાલે માટે તે વસ્તુ જરૂરિયાતની ગણાય ક્ષયના દર્દી સાધુને દૂધ વિના ચાલી શકે તેમ નથી જ માટે તેને દૂધ એ જરૂરિયાતની વસ્તુ ગણાય અને આખના તેજની અસાધ્ય ક્ષીણતાવાળાને ચશ્મા વિના જો ન જ ચાલી શકે તેમ હોય તો તેને માટે ચશ્મા એ જરૂરિયાતની વસ્તુ ગણાય

હવે જરા આગળ વધીએ ધારો કે ચાદર જેવા જાડા વસ્ત્રને પહેરવામા અને પછી તેને ધોવામા ખૂબ જ મુશ્કેલી પડે છે ખડિયાની સહી પ્રમાદને લીધે વારવાર જ્યા ત્યા ઢોળાઈ જાય છે અને તેથી ઘણી વાર ઘણા કપડા બ્લુ કલરના થઈ જાય છે, ક્ષયના દર્દી સાધુને ઠડુ દૂધ વાયુની વૃદ્ધિ કરી દે, છે, જૂના જમાનાના તારવાળા ચશ્મા કાનની નસોમા ભારે

વેદના ઉત્પન્ન કરે છે તો સગવડ માટે એક જ પગથિયું આગળ વધી શકાય અર્થાત્ બહુ સારા વસ્ત્રને બદલે થોડું ઓછું સારું વસ્ત્ર, ખમિાને બદલે ચૌદ આનાની સાદી દેશી ઇન્ડીપેન નવાણું નિર્દોષ દૂધ કે સાત આઠ રૂપિયાના ઘડી વાળા ચશ્મા રાખી શકાય પણ અહીં ખૂબ જ સાવધાની રાખવી જોઈએ.

સગવડ એ મહારોગ છે. એમાં તમે સાવધાન ન રહ્યા તો પૂર્ણ સંભવ છે કે સગવડ એ શોખમાં અવશ્ય પરિણમશે. સગવડ એ જો મહારોગ છે તો શોખ એ રાજરોગ છે. મુનિજીવન સગવડિયું બને એમાં જોખમોનો કોઈ પાર નહિ રહે. અનુકૂળતાના સોપાનો એ એવી લપસણી સીડી છે જેણે અનંત આત્માઓના ભોગ લીધા, જેટલા ભોગ કદાચ પ્રતિકૂળતાનાં સોપાન ચડવા નહિ જ લેવાયા હોય! પગ પગના પતન ઉપર જે વિચારણા કરી છે તે ફરી વાંચી જશો તો ખ્યાલ આવી જશે કે સાધકનું જીવન એ પૂર્ણ જ જોખમી જીવન છે. ભલે કારણ આપણે તેને ન છૂટકે સ્વીકારીએ પણ, એ ત્યાં જરાક પણ સાવધાની નહિ રહે તો શોખમાં ચાલી જતાં પળનોય વિલંબ નહીં થાય. સગવડ અને શોખ વચ્ચે એવી સૂક્ષ્મ લક્ષ્મણરેખા પડેલી છે જે ક્યારે ઓળંગી જવાય છે તેની ખબર પણ પડતી નથી.

જરા ઓછાં સારાં વસ્ત્રની સગવડ લેવા જતાં ક્યાંક સુતરનાં વસ્ત્રોનો શોખ લાગી જવાની શું શક્યતા નથી? ચૌદ આનાની પેન ચૌદ કે વીસ રૂપિયાની પેનનો શોખ

નહિ જગાડી જાય ? નવાયા દૂધની ઇચ્છામાથી એલચી બદામના કેસરિયા દૂધના શોખ જાગી જાય તો ? સાદા ચશ્માના ઉપયોગમાથી સો રૂપિયાના ચશ્માના શોખ જાગી પડે તો ? શુ આ બધી શકયતાઓ ખૂબ જ સભવિત નથી લાગતી ? તો પછી એમ લાગે છે ને કે બને ત્યા સુધી તો જરૂરિયાતથી જરાય આગળ વધવુ ન જ જોઇએ

અને આ વાત બરોબર સમજી રાખજો કે એક વાર જરૂરિયાતમાથી આગળ વધ્યા પછી પાછા આવવાનુ ખૂબ જ મુશ્કેલ બની રહે છે હાથીના બહાર નીકળી ગયેલા દતશૂળ જો પાછા અદર જઇ શકે તો જ સગવડિયુ કે શોખીન જીવન જરૂરિયાતના જીવનમા પાછુ વળી શકે એટલે હકીકતમા તો જરૂરિયાતથી આગળ વધવુ જોઈએ જ નહિ આવા જીવનના લાભોનો વિચાર કરો માત્ર જરૂરિયાતને જ સ્વીકારનાર મુમુક્ષુનુ વિપુલ પુણ્યધન બરબાદ થતુ બચી જાય છે. એ પ્રત્યેક પુણ્યધનનો પૈસો પૈસો પણ વડલાના બીજ જેવો અને છે જે અગણિત આત્માઓના ઉત્થાનમા વિશાળ ફાળો આપે છે માત્ર જરૂરિયાતમા જીવનાર આત્માને વધુમા વધુ ફાયદો તો એની વાસનાઓ ઉપરના માહજિક કાબૂનો પ્રાપ્ત થાય છે જેની પાસે વિશિષ્ટ વિભૂષા નથી, પ્રણીતભોજન નથી અને ઓછી જરૂરિયાતને કારણે વધુ લોકસપર્ક નથી એને વાસનાઓ પજવી શકતી નથી

વળી આવા મહાત્માઓનો સમય પણ ઘણો ફાજલ

પડે છે જેમ અપૂર્વજ્ઞાન અને અપૂર્વધ્યાનની આરાધના કરીને તેઓ અનુભવજ્ઞાનના સ્વામી બને છે અગણિત આત્માઓને એની લહાણી કરીને એમને કલ્યાણપથે દોરી જાય છે એવા મુમુક્ષુ આત્માઓ કોઈ બંધનના ચક્કરમા આવતા નથી એમને કોઈ બંધન જ હોતો નથી કે ? એમની સગવડોને પૂરી પાડીને એમનો જ ગૃહસ્થગુરુ બની બેસે !

જ્યારે તમને એમ લાગે કે બધુ જીવન બહુ સારી રીતે મજાથી પસાર થઈ રહ્યુ છે ત્યારે એ સગવડિયા જીવન વિશે જરા સૂક્ષ્મ નજર નાખજો અને વિચારજો કે રખે ! મારો આત્મા ક્યાક ધીમે ધીમે લપસી તો નથી રહ્યો ને ?

જરૂરિયાતના જીવનમા ખમી ન શકાય એવી અકળામણ થાય ત્યારે જ આયુર્વેદિક ઔષધોની માત્રાની જેમ અલ્પ સગવડનુ સેવન કરી શકાય અને ત્યા પણ પૂરી સાવધાની તો રાખવી જ જોઈએ અન્યથા શોખીનજીવનમાં લપાઈ ગયા વિના રહી શકાશે નહિ

મુનિ સ્વપરનો તારક છે સ્વની તારકતા માટે અંતર શુદ્ધિ મુખ્ય વસ્તુ છે જ્યારે પરની તારકતા માટે વ્યવહાર શુદ્ધિ મુખ્ય બાબત છે. બહારના શોખની સામગ્રીનો ખડકલો પોતાના સમ્યગ્દર્શનને ભલે કદાચ હાની ન પણ કરે પરંતુ એ ખડકલાના દર્શનથી અસંસ્કારિત આત્માઓ સમ્યક્ત્વભ્રષ્ટ થઈ જાય એવી શક્યતા તદ્દન સંભવિત છે આપણે

જાને ડૂબી મરીએ એય ન ચાલે પરતુ બીજા અનેકોને ડુબાડી મારવાનુ જીવન તો કોઈ પણ સચોગમા બરદાસ્ત કરી શકાય નહિ

આમ સગવડિયુ જીવન સારુ નથી પણ શોખીન જીવન તો કોઈ સચોગમા સારુ નથી જ જરૂરિયાતના જીવ૰ નમા પણ શાસ્ત્રીય મર્યાદા મુજબ જો થોડો પણ ઘટાડો કરી શકવાની શકયતા ઊભી થઈ જાય તો તે તકને પણ તરત વધાવી લેવી જોઇએ કેમકે જરૂરિયાતના જીવનમા અને તેમાય યોગ્ય ઘટાડો કરતા જવાની પ્રક્રિયામા જ સુખ અને શાન્તિ છે બાવાજીની વાત તો તમને યાદ જ હશે

ગ્રીકના લૌકિક સત ડાયોજીનીયસે સુખી જીવનની ગુરુ-ચાવી આ જ શોધી કાઢી હતી કે જરૂરિયાતોમા પણ ઘટાડો કરવો! એના કારણે તેણે પોતાની પાસે માત્ર પાણી પીવાનું કમણ્ડલુ રાખ્યુ હતુ એક દિવસ ફરતા ફરતા તે તળાવે જઈ ચડયો ત્યા તેણે થાકયા પાકયા બકરા જોયા, જેઓ પાણીમા સીધુ મો ધરીને ચપચપ ચપ પાણી પીતા હતા, પછી ભરવાડને જોયો ખોબેથી પાણી પીતો એ જોઇને તેણે વિચાર કર્યો "તો પછી મારે આ કમણ્ડલુની પણ શી જરૂર છે? હુ પણ ખોબે પાણી કેમ ન ગટગટાવી શકુ?" તમે નહિ માનો પણ સાચે જ ડાયોજીનીયસે કમણ્ડલુ ફેકી દીધુ!

મુનિમાર્ગમા નિરર્થક વસ્તુઓની સગ્રહખોરી ભયકર પાપ છે તે તમારા મન વચનના યોગોને ખૂબ જ કલુષિત

કરી મૂકશે. મુનિ મટીને ભિખારી બનવાનું જીવન આપણને પાલવે ? અનેકોના અહિતનું નિમિત્ત મુનિ બને ? એ ના; તો જાહેરાતથી જરાય આગળ ન વધવાનો ભીષ્મ સંકલ્પ કરો. કદાચ સભાઓમાં જવું પડે તો ખૂબ સાવધાની રાખો. રખે શોખીન હત્યારા જીવનમાં પડી જવાય !

આ છે મુનિજીવન ! સ્વપર હિતરક્ષણનું આવશ્યક માર્ગદર્શન !

[૧૫]

તપ જપનાં તેજ

સંસારી માણસને પૈસા વિના ન જ ચાલી શકે તેમ સંસારત્યાગીને દેવગુરુના અનુગ્રહ વિના કદાપિ ન જ ચાલી શકે પૈસા વિના સંસારી માણસ જીવી ન શકે, અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કર્યા વિના સંસારત્યાગી સંયમધર્મનો પ્રાણ ટકાવી શકે જ નહિ

ભોગી અને યોગી બેયની દુનિયામા બીજી વાતોમાં વિકલ્પો હોઈ શકે પરંતુ આ વાતમા વિકલ્પને કોઈ અવકાશ જ નથી

ફેર માત્ર એટલો જ છે કે ધન વિના સંસારીને ચાલી ન શકે છતા તે ધનનો લાલચુ બને તો ધિક્કારપાત્ર બની રહે છે જ્યારે ગુર્વાદિના અનુગ્રહ મેળવવા પાછળ જીવનની ગોતી કરી નાખતો સંસારત્યાગી સદૈવ સત્કારને પાત્ર બને છે ધનલાલસા એ દૂષણ છે સંસારનુ અનુગ્રહલંપટતા એ ભૂષણ છે સંયમીનુ

ધન મળ્યા પછી એનો સુયોગ્ય માર્ગે વિનિમય કરવો, થોડા ધનના બદલામાં ઘણું સુખ પ્રાપ્ત કરી લેવાના ઉપાયો યોજવા એ વસ્તુ ધનવાનને માટે અત્યંત મહત્વની છે

ધન મળ્યું પણ જો એનો સુયોગ્ય ઉપયોગ કરતાં ન આવડ્યો તો મળેલું ધન નિષ્ફળ જાય વિફળ પણ બને. આ જ ન્યાય યોગીજગતમાં પણ લાગુ પડે છે ગુર્વાદિનો અનુગ્રહ મળ્યો પણ એનો ક્યા માર્ગે ઉપયોગ કરી લેવો કે જેથી માનવ મટીને મહામાનવ બની શકાય, થોડામાં ઘણું પામી શકાય એ જો ન આવડે તો સંભવ છે કે એ અનુગ્રહ કોઈ ગુનો જ શકે ચમકાવી દે.

યોગીનું ધન શું કે યોગીનો અનુગ્રહ શું, બેય વીજળી ઘરમાં ઉત્પન્ન થતી વીજળી છે હવે એ વીજળીઓથી ઘર ઘરના દીવાઓ પ્રકાશવા કે કારખાનાઓના મશીનો ધમધમાટ કરતા ચલાવવાં કે દેશપરદેશના સમાચારોને એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને તારના દોરડાનાં વાહનથી પહોંચાડવા એ વીજળી ઘરના સંચાલકોએ નક્કી કરવાનું છે આવું કાંઈ જ વિચારવા માં ન આવે એના સુયોગ્ય વિનિમયની કોઈ નિશ્ચિત યોજના ઘડવામાં ન આવે તો એ વીજળી, સર્જક ન બનતા વિનાશક પણ બની શકે, અનેકોના પ્રાણ પણ હરી શકે

ધન અને અનુગ્રહ પણ આવા જ પ્રકારની વીજળી છે એટલે જ ધન કે અનુગ્રહની પ્રાપ્તિ કરવાની જબ્બર સાધના હજી બની શકે પણ એના સુયોગ્ય નિયોજનની યોજના

માટે જરૂરી કુશાગ્રબુદ્ધિનો યોગ તો મહાભાગ્યવાનને જ પ્રાપ્ત થઈ શકે ખેર, અનુગ્રહથી એ પણ પ્રાપ્ય છે છતા આરભમા તો એ અનુગ્રહનો સુયોગ્ય વિનિયોગ કરવાનુ માર્ગદર્શન મળી ગયુ હોય તો વિશેષ લાભોની પ્રાપ્તિ તરત જ થવા લાગે

આધુનિક જમાનાવાદના પ્રલોભનો એટલુ જબ્બર 'ચુબકીયત્વ' બળ ધરાવે છે કે એના વર્તુળમા આવીને ઝડપાઈ ન જવાય તેવુ તો કો'કને જ માટે બની શકે અનુગ્રહની દેન જેમને પ્રાપ્ત થતી નથી એ દુર્ભાગ્યશેખરો માટે તો તે પ્રલોભનોના શિકાર બનવામા કોઈ આશ્ચર્ય થાય તેવુ નથી પરતુ અનુગ્રહને પ્રાપ્ત કરનારાઓનો ત્યા ભોગ લેવાઈ ન જાય તેની કાળજી તો અવશ્ય સહુ કોઇએ રાખવી ઘટે રખે એ ભાગ્યવાન આત્માઓ વક્તૃત્વ કળામા પારગત બનવા પાછળ, લેખનકળાને વિકસાવવામા યત્નશીલ બનવા પાછળ કે આધુનિક કોટિના પ્રચારક બનવા પાછળ અનુગ્રહની સપત્તિનો દુર્વ્યય કરી બેસે ! મારી સમજણ મુજબ અનુગ્રહનો સુયોગ્ય ઉપયોગ તપજપની આરાધનામા જ થવો જોઇએ સાધુતાનો વિકાસ અને સાધુજીવનની અતરગ મસ્તીનો દિલચસ્પી સ્પર્શ જેણે માણ્યો જ નથી એનુ મુનિજીવન નિષ્ફળ જાય છે સાધુતાનુ ઓજસ તપજપની આરાધના વિના પ્રાપ્ત થઇ શકતુ જ નથી એવી એક તદુરસ્ત માન્યતા માર બાઈ આઇને પણ મારા મનમા ઘર કરી ગઈ છે

મને કોઇ ગુર્વાદિના અનુગ્રહના તાજા ભાગ્યને વરેલા

મહાત્મા મળે તો હું એમને તરત જ કહું કે ભાગ્યવાન! હવે એ અનુગ્રહધન તમે મેળવ્યું તો હવે તેના દ્વારા ? કંઈ મેળવવું હોય તે તમે ઇચ્છવા માત્રથી મેળવી શકો છો તો જીવન તપોમય બને, મન જપમય બને એ જ ઇચ્છજો. જેને અનુગ્રહ પ્રાપ્ત થાય છે તે માનવ મટીને દેવ બને છે કેમકે એના અભિલષિતો ઇચ્છામાત્રથી પૂર્ણ થાય છે

સાધુના વેષમાં રહેલાને સાધુતા વિના ઇચ્છવા જેવું શું છે! તપ અને જપ વિના સાધુતા સંભવતી નથી. માટે જ તપજપના તેજ સાધુના લલાટે પ્રસરી જાય એ જ ઇચ્છનીય છે

તપ અને જપની જુગલબંદી જીવનમાં ક્યાંથી મળે છે અને તે શું આપે છે! તે વાતો વિચારીએ તો તમને પણ એ વાત સમજાઈ જશે કે તપજપના તેજની ઇચ્છા સિવાય કોઈ જ ઇચ્છા કરવા જેવી નથી.

તપની આરાધનાનો જન્મ થાય છે દેહ અને આત્માના ભેદજ્ઞાનમાંથી. જપની ઉપાસના જન્મે છે પરમાત્માની ભક્તિના જ્ઞાનમાંથી. દેહાત્માનું ભેદજ્ઞાન ન હોય તો કોટાનકોટિ ભવોની આરાધના પણ નિષ્ફળ જાય છે તે જ તપ ફળદાયી બને છે જેને મૂળમાં ભેદજ્ઞાનના નીર પાયાં છે

તપનું ફળ છે દેહમાં ધાતુઓની શુદ્ધિ અને ચિત્તમાં પાપવૃત્તિઓના ક્ષયથી પ્રાપ્ત થતી નિર્મળતા. તનશુદ્ધિ અને મનશુદ્ધિ બેય તપથી થાય તપ કરવા છતાં જો આ શુદ્ધિઓ

પ્રાપ્ત ન થાય તો એ તપ દેહાત્માના ભેદજ્ઞાનમાથી જન્મ નથી પામ્યો એમ નિશ્ચિત સમજી લેવુ જોઈએ 'દેહ અને આત્મા બે તદ્દન જુદા છે' એ એક જ વાકયનો બોધ આત્મસાત્ કરો પછી જીવનમા સહજ રીતે અનુભવશો ઘોર અને ઉગ્રતપના સ્વામિત્વને ભગવાન ખધકમુનિના દેહના જીવતા ચામડા ઊતરી ગયા છતા તે દુખદ પળોમા જ પરમસુખને કેમ પામી શક્યા ? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર તમારુ આત્મસાત્ થતુ ભેદજ્ઞાન તમને બેધડક આપી દેશે

અગ્નિકાપુત્રે ત્રિશૂળે વીધાતાની સાથે અષ્ટકર્મોને વીધી નાખ્યા શી રીતે ? એ વાત આશ્ચર્યજનક નહિ લાગે

પર્વતની ધારેથી મો ફાડીને ઊભેલી ખીણમા પડતાની સાથે હાડકાના ચૂરેચૂરા થતા સર્વ કર્મોના ચૂરેચૂરા કરી નાખ નારા અનશની મહાત્માઓના અતરમા કયુ જ્ઞાન રમતુ હશે એ વાત સમજતા તમને પળનોય વિલબ નહિ થાય

કાળમુખા ભૂખ્યા વાઘના તીક્ષ્ણ નહોરોથી જેમના આતરડા બહાર ખેચાઈ ગયા છે, જેમના મુખ એ વાઘના દાતોમા ભીસાઈ પીસાઇ ગયા છે એ મહામના મુનિભગવતો શી રીતે સમાધિસ્થ રહ્યા હશે એ કોયડો પળવારમા ઊકલી જશે

ભેદજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો પછી જીવનમા એક જ કર્તવ્ય દેખાશે, કાયાને તપાવી નાખવાનુ, આત્માને ઉગારી લેવાનુ પાદાના વાડે પખાલીને દેવાતા ડામની વાત ઉઘાડી, પડતાની

સાથે જ જીવનમાં સ્મરણમાં લોહીના કણકણમાં તપધર્મ ફેલાઈ જશે.

એવો તપધર્મ તનના સર્વ રોગોનો ક્ષય કરીને તનશુદ્ધિ કરીને જ રહેશે. મનની તમામ પાપવૃત્તિઓનો વિનાશ વેરીને એને નિર્મળ કરીને જ જંપશે. તનની નીરોગિતા તો ઠીક પણ ચિત્તની પાપક્ષયજનિત નિર્મળતા પ્રાપ્ત થયા પછી જે અનિર્વાચ્ય મસ્તી માણવા મળે છે તે સાચે જ વર્ણનાતીત છે.

કરો અને જુઓ. સિવાય બીજું કાંઈ જ કહી શકાય તેમ નથી.

પણ એકલું ભેદજ્ઞાન બસ નથી. સાધુતાના ઓજસ માટેની એ અડધી સિદ્ધિ છે. પૂર્ણ સિદ્ધિ માટે તો ભક્તિજ્ઞાન પણ અનિવાર્ય છે કે જેમાંથી ઉત્તમ કોટિના જપની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે જપ અનુપમ ચિત્તશાન્તિની લ્હેર કરે છે. આ જીવનમાં સર્વ સર્વસ્વ કોઈ હોય તો તે અનંત ઉપકારી દેવાધિદેવ ત્રિલોકનાથ તારક પરમાત્મા સિવાય બીજું કોણ હોઈ શકે છે? તમે એની સિદ્ધિનું સૂક્ષ્મ અવલોકન કરો. એની કરુણા અને સહજ પરાર્થરસિકતાને ખૂબ ખૂબ વિચારો. હું સાચું જ કહું છું કે તમને એ દેવાધિદેવ વીતરાગ પરમાત્માનું ઘેલું લાગશે. તમે એને જોઈને નાચી ઊઠશો. એના હિતોપદેશના બે બોલ સાંભળતાં ઘેલા થઈ જશો. એના સ્મરણમાત્રથી રોમરોમ ઊભા થઈ જશે, અને એ વખતે તમે એના નામજપ વિનાના ક્ષણને ક્ષણ-

ક્ષને કે પળને પણ દુર્દિન જેવી અનુભવશો જગત જ્યારે અઘોરનિદ્રામા આળોટશે ત્યારે તમે જાગી જશો, અને એ તારકોના સ્મરણોમા, એમના નામજપમા ગુલતાન બનશો ભોગીઓનુ જગત ભોગોના ખડકલા ઉપર બેસીને જે આનદ અનુભવતુ હશે એ આનદનો સાગર પણ તમારી અવાચ્ય મસ્તીના સ્વયભૂરમણ પાસે ખાબોચિયા જેવો વામણો બની રહેશે તમે મેળવો ભક્તિજ્ઞાન અને પછી જપો શ્રીઅરિહત ને રોમરોમમા પ્રસરી જતા એ આનદને અનુભવજો. છેવટે તો 'કરો અને જુઓ' એ એક જ વાત અહીં સ્વીકારવી પડશે

ભક્તિજ્ઞાનમાથી નિષ્પન્ન થતો જપ (ધ્યાન) ચિત્તમા પ્રશાન્તવાહિતા ઉત્પન્ન કર્યા વિના રહી શકે જ નહિ જો એ ચિત્તશાન્તિ પ્રાપ્ત ન થાય તો જપમા ખામી સમજજો અને એ ખામી ભક્તિજ્ઞાનની ખામીને લીધે જ માનજો

જેટલુ ઘેલુ લાગશે પરમાત્મભક્તિનુ એટલો એ નામજપ સફળ બનશે પછી ત્યા ચિત્તશાન્તિ અકાટય બની રહેશે જ્ઞાનનુ ફળ પરમાત્મધ્યાન છે ધ્યાનનુ ફળ ચિત્તશાન્તિ છે.

હવે વિચાર કરો કે મુનિજીવન પામ્યા પછી જો ચિત્તની શુદ્ધિ અને શાન્તિ પ્રાપ્ત ન થાય તો તે જીવનમા બીજુ શુ મેળવીને આનદ પામવા જેવુ છે ? ચિત્તની શુદ્ધિ અને શાન્તિ કોરા જ્ઞાનથી કોરી વિદ્વતાથી કે કોરી બહુશ્રુતતાથી કદાપિ શક્ય નથી એ માટે તો દેહાત્માનુ ભેદજ્ઞાન અને પરમાત્માનુ ભક્તિજ્ઞાન, અનિવાર્ય છે.

ષોડશકપ્રકરણમાં ધર્મ શુદ્ધિરૂપ અને પુષ્ટિરૂપ એમ બે પ્રકારનો કહ્યો છે. શુદ્ધિધર્મ સિદ્ધ થાય છે બોધજ્ઞાનજનિત તપથી અને પુષ્ટિ પુણ્યકર્મના બંધસ્વરૂપ (ધર્મ)ની સિદ્ધિ થાય છે ભક્તિજ્ઞાનજનિત તપથી. પાપવૃત્તિનો ક્ષય કરીને તપ ચિત્તશુદ્ધિ કરે, પુણ્યકર્મનો બંધ કરીને જપ ચિત્તને પુષ્ટ કરે. શુદ્ધ અને પુષ્ટચિત્તમાં જ લોકોત્તર આનંદના ગર્ભ પ્રકાશો થયા કરે ! એ ચિત્તને જ જગતનાં દુઃખદારિદ્રયનાં દર્શન થાય અને એ જ ચિત્તમાં અશરણ અસહાય જગતના જીવોના ઉદ્ધાર કરવા માટે જરૂરી ચિંતનમંથનના ઘમ્મર વલોણાં ધૂમરાટ કરતાં રહે.

વિશ્વના જીવોના તાપ-સંતાપોને સમૂળ શમાવી દેવા માટે જે શીતળજળની જરૂર છે એ શીતળજળના પીઘળા ઉગમ સ્થાનો છે મહામુનિના શુદ્ધ અને પુષ્ટ ચિત્તની ભૂમિઓ. ત્યાં જ એ હિમજળોની સેરો ફૂટે છે અને એની છાલકો ચોમેર ઊડીને ભડભડ બળતા જીવોના સર્વ સંતાપોને શમાવી શકે છે.

શું આ એક અતિ મહાન આનંદ નથી ? ભડકે બળીને ભડથું થઈ જતા જીવોને ઠારવામાં કોઈ વર્ણનાતીત આનંદ નથી શું ? જો હા, તો તે આનંદની પ્રાપ્તિ કાજે ચિત્તને શુદ્ધ કરો, પુષ્ટ કરો અને તે શુદ્ધિ પુષ્ટિ કાજે તપજપના તેજ તમારા જીવનમાં રેલાવી દો. અને એ તેજ કા? બોધજ્ઞાન અને ભક્તિજ્ઞાનની ઝગમગ જગાવો. જો તમે સ્વ-પરના હિતકરણથી નીપજતા આનંદની લોકોત્તરતાને નહિ

કલ્પી શકો તો તમારા અતિ મહાન દુર્ભાગ્ય સાથે જીવન ટકરાશે અને તમને ભોગી જગતના ભોગઆનદના કાદવમા રગદોળશે મુનિ જ મટાડીને નહિ, પણ માનવ મટાડીને તમને ભેસ જેવુ એક જડબુદ્ધિ પશુ બનાવશે

હવે તમારે જ પસદગી કરી લેવાની છે, ભોગના તુચ્છ આનદ અને હિતકરણના લોકોત્તર આનદ વચ્ચે

જો તમે ગુર્વાદિના અનુગ્રહના ભાજન બનવાના પરમોચ્ચ સદ્ભાગ્યને વરી ચૂકયા છો તો હવે એ લોકોત્તર આનદની જ સ્પર્શના એ અનુગ્રહના બળથી મેળવવાની ઇચ્છા કરજો એવી મારી વિનમ્ર સલાહ છે તુચ્છ પ્રલોભનોમા કયાય ભટકાઇને ભૂલા પડશો મા ! જીવના જીવનને મરણથી પણ બદતર બનાવવાના એ રસ્તા આપણને શોભે ખરા ? સાધુતાનુ ઓજસ તપજપના તેજથી જ રેલાય છે એ હકીકતને અતરથી વધાવી લો ભેદજ્ઞાન અને ભક્તિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો ચિત્તને શુદ્ધ અને પુષ્ટ બનાવો સ્વને સ્વસ્થ કરો, ચરમે શાન્ત કરો, જીવનનુ આ જ કર્તવ્ય છે મુનિનુ આ જ જીવન છે મૌન આનુ જ નામ છે

ભોગીઓ જ્યા લલચાઈને લપસી પડયા છે ત્યા મુનિ પણ જો લલચાશે અને લપસતો રહેશે તો લપસતા જતા ભોગીનુ બાવડુ કોણ ઝાલશે ? કર્તવ્યનો વિચાર કરો આનદ કરતા કર્તવ્ય વધુ મહાન છે એ મત્રવાકયને જો કદી પણ વીસરશો નહિ તો તપજપ વિનાનુ મુનિજીવન પળભર પણ ન નભાવી શકાય એમ લાગ્યા વિના રહેશે નહિ

*

[૧૬]

સુખ વિરાગની સાત ભાવનાઓ

દુઃખવિરક્ત તો આખી દુનિયા છે. દુઃખથી વિરક્ત થવા માટે કોઈ ભાવના ભાવવાની જરૂર જ નથી. એ તો અનાદિ કાળથી સર્વ સંસારી જીવનું સિદ્ધજીવન છે. દુઃખથી સૌ કોઈ નાસે છે. દુઃખની કલ્પનાથી પણ સહુ ધ્રૂજે છે. નિગોદિયો જીવ પણ દુઃખભીરુ છે. અનુત્તરવાસી દેવ પણ દુઃખભીરુ છે! માતાના પેટમાં રહેલું બાળક શું કે પેટમાં સળવળતો કૃમિ શું—તમામ દુઃખભીરુ છે.

પણ પાપભીરુ તો વિરલ જ હોય છે. તેથી જ સુખભીરુ પણ વિરલ જ જોવા મળે છે. દુઃખ સહેવું તો બહુ સહેલું છે પણ સુખ સહેવું બહુ કઠણ છે. દુઃખ આવે તેમાં દીન ન બને તેવું દુઃખ સહ્યું કહેવાય. સુખ કેટલું આવે, અને અંગે વીંટળાઈ વળે છતાં તેમાં જે લીન ન બને તેવું સુખ સહ્યું કહેવાય.

આ દુઃખદીનતા અને સુખલીનતા એ કારમી આત્મ

ઘાતક અસહિષ્ણુતા છે પણ એમાય દુ ખદીનતાએ જીવોનો જેટલો ભોગ લીધો છે, એથી ઘણો વધુ ભોગ સુખલીનતાએ લીધો છે

માટે જ હજી દુ ખ સારુ રે ! સાતમી નારકના કાળા ડીબાગ અ ધારામા લોખ ડી દીવાલો સાથે માથા અફાળીને તૂટી પડવુ સારુ પણ જગતની મોહિનીના લેપ તો અતિ ખરાબ ! મહાભયકર ! ગુરુગમથી શ્રીજિનશાસનનો મર્મ પામે તે જ સુખની ભયાનકતાને પામે અને સુખથી વિરક્ત બનવા કમરતોડ યત્નો કરે

દુ ખવિરક્ત એ વસ્તુત વિરક્ત જ નથી દુ ખવિરક્ત આત્મા મહારાગી હોઈ શકે, મહાપાપી પણ હોઈ શકે, મહાદુ ખી પણ હોઈ શકે જ્યારે સુખવિરક્ત આત્મા મહાપાપી તો ન જ હોઈ શકે, અને સુખી અવશ્ય હોય સુખ તો અ તરની વસ્તુ છે ! સુખની સામગ્રીના ખડકલામા બેસી જવાથી જ સુખી થઈ જવાતુ હોય તો રોકફેલર કે એન્ડ્રુ કાર્નેગી જેવા અબજોપતિ મહાસુખી હોત એમની આત્મકથામા દિલની દર્દકથા કદી અ કાઈ ન હોત

સુખ ચિત્તની શાતિમા છે ! આ વાત એકવીસમી સદીના માનવોને નથી સમજાણી એનુ જ પરિણામ એ આવ્યુ છે કે એણે સુખસામગ્રીમા સુખ માની લઈને એનો ખડકલો કર્યે જવાનો જ ગી પુરુષાર્થ આદર્યો છે ! પણ એ સામગ્રી મેળવવાની ચિ તા, મેળવ્યા પછી રક્ષણની ચિ તા, ખોયા પછી

બેસુમાર ચિંતા અને ફરી મેળવવાની ચિંતાના વિષયકોમાં મનાવમન કેટલું અશાન્ત બની ગયું છે એનો વિચાર આજનું બુદ્ધિમાન મનાતું માનવપ્રાણી કેમ નહિ કરતું હોય ?

ખેર. સુખથી વિરક્ત થવા માટેની આ તો સ્થૂલ બાબતો છે આપણે તો આજે કોઈ પણ એક સુખ સામગ્રી નજર સામે રાખીને એની ચારે બાજુ પ્રદક્ષિણા દેવી છે અને એની બધી બાજુઓનું સુસૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરીને શોધી કાઢવું છે કે એનામાં ખીચોખીચ સૌંદર્ય પડ્યું છે કે જે જગતના વિષયોનું જ મોહક પ્રતિબિંબ છે એને આસ્વાદતા થોડી જ પળોમાં પ્રાણ ચાલ્યા જાય !

જગતનું કોઈ પણ સુખ લાવો. તેની ઉપર ઓછામાં ઓછા સાત વિચાર કરી શકાય તેમ છે આપણે તેને સુખવિરાગની સાત ભાવનાઓ કહીશું આશો ત્યારે હવે એ ભાવનાથી ભાવિત થઈએ

અહીં તે સાત ભાવનાના નામોનો નિર્દેશ કરીએ.

૧ અગણિત જીવોનો સંહારપાણ

૨ અસીમ ઉપકારીની ભયંકર અવજ્ઞા.

૩ વિનાશી સ્વરૂપ

૪ દુઃખપ્રતીકાર સ્વરૂપ

૫. પરલોકમાં વિપાકકટુતા

૬ ઇહલોકમાં અતૃપ્તિનું જનન

૭ કર્મરાજની નજરકેદ.

હવે ક્રમશ સક્ષેપમા દરેક ભાવના ભાવીએ

પહેલી ભાવના એક સ સારરગી આત્મા છે બપોરનો સમય છે તેની પ્રિયતમાએ સ્ટવ ઉપર ચાની તપેલી મૂકી છે તપેલીની નીચે ભડકા છે તપેલીના ઉષ્ણ જળમાથી વરાળના ધુમાડા નીકળી રહ્યા છે આ દૃશ્ય તમારી આખ સામે કલ્પો હવે ક્રમશ ભાવના ભાવીએ

ચા પીવાનુ સુખ મેળવવા પૂર્વે બે બાબતો બને છે તેમા પહેલી બાબત એ છે કે અગ્નિકાયના, અપકાયના, વાયુકાય વગેરેના અસખ્ય જીવોનો કચ્ચરઘાણુ બોલાવી દીધા પછી જ ચાનો 'ટેસ્ટ' માણી શકાય રસનાની ચળને કે મનની વાસનાને માત્ર શાન્ત કરવા માટે અસખ્ય જીવોના જીવનોનો ભોગ લઇ લેવો અને એમની કબર ઉપર બેસીને ચાનો કપ મોએ અડાડવો !!! શુ એ ચાના સુખમા રાજીપો માણવા જેવો છે? શુ અગણિત જીવોનો કચ્ચરઘાણુ બોલાવી દેવાનો માનવને કોઇ અધિકાર પ્રાપ્ત થયો છે? સૌથી વધુ બુદ્ધિમાન પ્રાણી પોતાના બુદ્ધિબળનો આવો ઘાતકી વિનિયોગ કરી શકે ખરુ?

અનેક જીવોને શાન્તિ આપવાને સર્જાએલ માનવ પોતાની પુણ્યશક્તિને, જીવોને નિષ્પ્રાણુ કરવા માટે વેડફી મારશે? જીવતા જીવોને આ રીતે સળગાવી દેવાનુ ભયાનક સાહસ માનવની બુદ્ધિથી થશે? જો ના, તો એ સુખ ભોગવવા

જેવું કહેવાય ! એ સુખ સારું કહેવાય ! એ સુખ ધિક્કારી નાખવા જેવું નથી શું ? અગણિત જીવોનો કચ્ચરઘાણ બોલાવી લીધા વિના જે માણી જ ન શકાય એવા સુખમાં તે રાગ થાય ! એનાથી તો નાસવા–ભાગતા રહેવું એ જ શ્રેષ્ઠ !

હવે બીજી ભાવનાથી ભાવિત થાઓ. અનંતાનંત અરિહંત પરમાત્માઓએ આ સુખને તિરસ્કાર્યું છે એને ત્યાજ્ય કહ્યું છે. આપણા ઉપરની અસીમ કરુણાને કારણે એમણે તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું અને એ કર્મનો વિપાકોદય થતાં જ સર્વપ્રથમ સદ્ધર્મની દેશનાનો ધોધ વહાવ્યો ! જેમાં સાંસારિક સુખોને હેય કહીને એ સુખોનો નંબર જ કાઢી નાંખ્યો. એમણે સ્પષ્ટ કહ્યું કે 'ભવ્યાત્માઓ ! આ સુખોમાં રાચશો નહિ. એમાં ચોગઠ ખાવા જેટલુંય સારું કશું જ નથી.

અનંત ઉપકારીની એક જ વાત હતી. એક જ આ આજ્ઞા હતી કે આશ્રવ સર્વથા હેય છે. હવે આ આજ્ઞાને પગ નીચે કચડી નાખ્યા વિના વાતું સુખ માણી શકાય ખરું ! જેમણે આપણી ઉપર કરુણાના ધોધ વરસાવ્યા એવા અનંતાનંત શાસનપતિઓની ઘોર અવજ્ઞા કર્યા પછી જ જે સુખ ભોગવી શકાય તે સુખને કદાપિ સારું માની શકાય નહિ એવા સુખથી સુખી થવા કરતા તો બહેતર છે કે ભિખારી બનીને ઉપકારીના ભજનિયા ગાતા રહેવા !

તમે અંતરના ખૂણે ક્યાંક બેસીને થોડો સમય એકાગ્ર થઈ જાઓ અને પછી વિચારજો શ્રીઅરિહંત ભગવંતોની અનંત

ઉપકારકતાને, અગાધ કરુણાને ! અને એ બે વચ્ચે સેતુ બનેલી ઘોર સાધનાને ! તો તમને ખરેખર સમજાશે એમનુ અદ્વિતીય પરમૈશ્વર્ય ! અને ત્યારે જ તમને એમ લાગી જશે કે આવા લોકોત્તર ઉપકારી ભગવતોની આજ્ઞાને સસારના તુચ્છ સુખ ખાતર પગ નીચે કચડી નાખવી એ તો મહાપાપ છે ! ઘાતકી કૃત્ય છે ! દરેક પાપકર્મ વસ્તુત તો તેથી જ પાપ બને છે કે ત્યા આવા અનત ઉપકારક ભગવતોની અવજ્ઞા થતી હોય છે એ અવજ્ઞા જ ઘોરાતિઘોર પાપ છે એમની આજ્ઞાનુ પાલન જ શ્રેષ્ઠાતિશ્રેષ્ઠ ધર્મ છે તુચ્છ સુખની રાખ ખાતર સો સો રૂપિયાની આજ્ઞાની નોટોનુ બડલ સળગાવી મારવુ એ કેટલી બધી બેવકૂફી છે ! પોતાની જ જાતે પોતાનુ ખૂન કરવા જેવુ કેવુ આપઘાતી વલણ છે ? આ થઈ બીજી ભાવના

અગણિત જીવોની હત્યા અને અનત પરમેષ્ઠિ ભગવતોની અવજ્ઞા એ બે પૂર્વક જ સુખ માણી શકાય તેમ છે માટે આ બેય સુખના હેતુ કહી શકાય અને તેથી તેમને સ્ટવના ભડકાઓના સ્વરૂપમા ,ચાની તપેલીની નીચે જોવા જોઇએ હવે ત્રીજી અને ચોથી ભાવના લઇએ

ચા પીવાનુ જે સુખ છે તેના બે સ્વરૂપો છે એક તો સુખવિનાશી છે અને બીજુ એ દુ:ખ પ્રતિકારસ્વરૂપ છે

ત્રીજી ભાવના

વિશ્વની કોઈ પણ સૌદર્યમૂર્તિ લાવો, કોઇ પણ ભવ્યતા લાવો, કોઈ પણ મોહકતા લાવો, પણ તમને ખબર છે

કે એ બધાયના લલાટે વિનાશિતાનું મોટું કલંક લાગી ચૂક્યું છે જે કોઈ સૌંદર્ય જન્મે છે તે પળથી જ તેના લલાટે 'વિનાશી' એવો મોટો લોહપટ્ટ જડાએલો જ જોવા મળે છે એટલું જ નહિ પણ જન્મતાની સાથે જ એ મૃત્યુના મોં તરફ ભયંકર વેગથી ધકેલાતું જાય છે ભારે અફસોસની વાત એ છે કે મોહરાજે સૌંદર્યના દર્શન કરવા માટે આંખો આપી પણ પેલા કલંકને જોવા માટે તો અંધાપો જ આપ્યો! છતાં જેમને એ કલંક વાંચતા આવડી ગયું એ આત્માઓ લસલસતા સૌંદર્યને એ [illegible]ને એમ ત્યાં ને ત્યાં પડતું મૂકી ને નાસી છૂટ્યા વૈરાગ્યવનમાં! અજરામર જીવનમાં! નશ્વરનો પ્યાર છૂટ્યા વિના ઈશ્વર મળતો નથી અને તેથી જ નશ્વર નો પ્યાર એ ભયંકરમાં ભયંકર કોટિનું પાપ છે

ઈંટ ઉપર ઈંટ ગોઠવ્યે જતો એક શ્રીમંત માણસ મોટી ઈમારત ખડી કરી દે છે અને નામ આપે છે વારસો! એમાં જાણે કે શાશ્વત આયુષ્ય માણતો આખાય વિશ્વને વીસરી જાય છે એનું અંગેઅંગ સ્વાર્થમય બની રહે છે પણ એને ખબર નથી કે એ સૌંદર્યભરી ઈમારતને લલાટે વિનાશિતાનું કલંક એના જન્મ સાથે જ લાગી ચૂક્યું છે! એ ઈમારત પ્રતિપળ વિનાશના કાળમુખ તરફ વેગથી ધસી રહી છે! ચોર કદાચ ઈમારત થોડો વધુ સમય પણ ટકી ગઈ પણ એમાં આરામથી સુનારો જ સ્મશાનમાં જઈને સૂઈ જાય છે લીલોછમ બગીચો ઊભો રહી જાય છે પણ એ બગીચાનાં પુષ્પોને સુંઘનાર ની હસ્તી જ ખોવાઈ જાય છે હજારો કરન્સી નોટો અને

સેકડો તોલા સોનુ અકબંધ રહી જાય અને જીવનની એતી કરી નાખીને જેણે એ મેળવ્યુ, સેકડો જીવોના જીવન ઊભા સળગાવી નાખતા જેના અંતરે જરાય આચકો ન ખાધો એ અરમાનો અને અહંકારોનુ બાવલુ ઘરના દીકરા, દીકરી કે નોકરો અને પત્નીઓ માટે ગણાતુ 'શેઠ' નામનુ બેવકૂફ (!) પ્રાણી એકાએક ક્યાક સદાને માટે ચાલ્યુ જાય આ બીના શુ ઓછી ગંભીર ગણી શકાય! કાળપુરુષે વિશ્વની પ્રત્યેક ભવ્યતાને, પ્રત્યેક સુંદરતાને નાશવંત બનાવીને કલંકિત કરી મૂકી છે વિનાશીના તે પ્યાર શા? વિનાશીના મોહમા ત્રાસ થઇ જાય એવા ભયંકર હંટરો અવિનાશીને બરડે ખીકાય એનો કશો જ વિચાર કરવો નથી?

આપણને કોઈ પદાર્થ લલચાવે છે, મનને બહેકાવે છે અને તેની પાસે પાપ કરાવે છે તેનુ કારણ એ જ છે કે તેની વિનાશિતાનુ કલંક તે વખતે નજર બહાર થઈ જાય છે જો કલંક નજર સામે રમતુ જ રહે તો કર્મરાજની મજાલ નથી કે કયારે પણ ક્યાક કાળો કેર મચાવી શકે! કોઇનો એકાએક ભોગ લઈ લે!

હવે ચોથી ભાવના ભાવીએ ચાના સ્વાદનુ સુખ શુ કે ઊંઘનુ સુખ શુ? બધાય છેવટે તો દુઃખનો પ્રતિકાર કરવા સ્વરૂપ જ છે

બળબળતો બપોર હોય, ખૂબ તરસ લાગી હોય એ વખતે સંસારી માણસને ઘરની માટીની મટકીનુ ઠંડુ હીમ જેવુ

કે એ બધાયના લલાટે વિનાશિતાનુ મશું કલંક લાગી જ ચુ છે ? કોઇ સૌંદર્ય જન્મે છે તે જન્મથી જ તેના લલાટે ' વિનાશી ' એવો મળો લોહપટ્ટ જડાએલો જ લેવા જન્મે છે એટલુ ! નહિ પણ જન્મતાની સાથે ! એ મૃત્યુના મો તરફ ભયંકર વેગથી ધકેલાતુ જાય છે ત્યારે અફસોસની વાત એ છે કે મોહરાજે સૌંદર્યના દર્શન કરવા માટે આંખો આપી પણ પેલા કલંકને જોવા માટે તો અંધાપો જ આપ્યો ! છતા જેમને એ કલંક વાચતા આવડી ગયુ એ આત્માઓ તસતસતા સૌંદર્યને એ જાણી એમ ત્યા ને ત્યા પડતુ મૂકી ને નાસી છૂટ્યા વૈરાગ્યવનમા ! અમરતર જીવનમા ! નશ્વરનો પ્યાર છૂટયા વિના ઇશ્વર ભજાતો નથી. અને તેથી જ નશ્વર નો પ્યાર એ ભયંકરમાં ભયંકર કોટિનુ પાપ છે

ઈંટ ઉપર ઈંટ ગોઠવ્યે જતો એક શ્રીમંત માણસ મોટી ઇમારત ખડી કરી દે છે અને નામ આપે છે તાજમહેલ ! એમાં જાણે કે શાશ્વત આયુષ્ય માણતો આખાય વિશ્વને વીસરી જાય છે એનુ અંગેઅંગ સ્વાર્થમય બની રહે છે પણ એને ખબર નથી કે એ સૌંદર્યભરી ઇમારતને લલાટે વિનાશિતાનુ કલંક એના જન્મ સાથે જ લાગી ચૂક્યુ છે! એ ઇમારત પ્રતિપળ વિનાશના કાળમુખ તરફ વેગથી ધસી રહી છે! ચેર કદાચ ઇમારત થોડો વધુ સમય પણ ટકી ગઈ પણ એમાં આરામથી સુનારો જ સ્મશાનમા જઈને સૂઈ જાય છે લીલોછમ બગી ચો ઊભો રહી જાય છે પણ એ બગીચાનાં પુષ્પોને સૂંઘનાર ની હસ્તી જ ભૂંસાઈ જાય છે હવેલી કરનારો નોટો અને

સેંકડો તોલા સોનુ અકબંધ રહી જાય અને જીવનની ખેતી કરી નાખીને જેણે એ મેળવ્યુ, સેંકડો જીવોના જીવન ઊભા સળગાવી નાખતા જેના અંતરે જરાય આંચકો ન ખાધો એ અરમાનો અને અહંકારોનુ બાવલુ ઘરના દીકરા, દીકરી કે નોકરો અને પત્નીઓ માટે ગણાતુ 'શેઠ' નામનુ બેવકૂફ (!) પ્રાણી એકાએક ક્યાંક સદાને માટે ચાલ્યુ જાય આ બીના શુ ઓછી ગંભીર ગણી શકાય! કાળપુરુષે વિશ્વની પ્રત્યેક ભવ્યતાને, પ્રત્યેક સુંદરતાને નાશવંત બનાવીને કલંકિત કરી મૂકી છે વિનાશીના તે પ્યાર શા? વિનાશીના મોહમા ત્રાસ થઇ જાય એવા ભયંકર હંટરો અવિનાશીને બરડે ઝીંકાય એનો કશો જ વિચાર કરવો નથી?

આપણને કોઈ પદાર્થ લલચાવે છે, મનને બહેકાવે છે અને તેની પાસે પાપ કરાવે છે તેનુ કારણ એ જ છે કે તેની વિનાશિતાનુ કલંક તે વખતે નજર બહાર થઈ જાય છે એ કલંક નજર સામે રમતુ જ રહે તો કર્મરાજની મજાલ નથી કે કયારે પણ ક્યાંક કાળો કેર મચાવી શકે! કોઇનો એકા-એક ભોગ લઈ લે!

હવે ચોથી ભાવના ભાવીએ ચાના સ્વાદનુ સુખ શુ કે ઊંઘનુ સુખ શુ? બધાય છેવટે તો દુ:ખનો પ્રતિકાર કરવા સ્વરૂપ જ છે

બળબળતો બપોર હોય, ખૂબ તરસ લાગી હોય એ વખતે સંસારી માણસને ઘરની માટીની મટકીનુ ઠંડુ હીમ જેવુ

પાણી જે આનંદ આપે તે જ આનંદ, તે જ મટકીનું તે જ પાણી શું માહ માસની કડકડતી ઠંડીમાં આપી શકે ખરું ? કેમ નહિ ? કેમકે માહ માસમાં તૃષાનું દુઃખ ઊભું જ થયું ન હતું એટલે જેનાથી અકળાઈને એને ધક્કો મારવાનો પ્રશ્ન જ ન હતો. જ્યારે ગ્રીષ્મઋતુની એક બપોરે સખત તૃષા લાગી એટલે એ દુઃખ ઊભું થયું એથી એ માણસ ખૂબ અકળાયો પછી ઠંડું પાણી પીવા દ્વારા તેણે એ દુઃખને ધક્કો જ માર્યો ! એથી પોતાને સુખી માની લીધો !

સંસારના કોઈ પણ સુખ માટે આ ન્યાય છે સુખી થવા માટે દુઃખ ઊભું કરો પછી ખૂબ અકળાઓ. પછી એને ધક્કો મારો અને સુખી થઈ જવાની કલ્પના કરો

આઠ કલાકની ભારે મજૂરી કરીને થાકીને લોથપોથ થઈ ગયેલો, ઘર ભેગો થયેલો, એક મજૂર ઘસઘસાટ ઊંઘનો જે આનંદ માણે છે તે જ આનંદ લક્ષાધિપતિનો એક નબીરો કે જેણે કશું જ શ્રમ કર્યું નથી ઉપરથી બપોરે બે કલાકની ઊંઘ ખેંચી નાંખી છે તે શું અનુભવી શકશે ? કે પછી બાર વાગ્યા સુધી અનિદ્રાથી પથારીને આળોટયા કરશે ? લાખ રૂપિયાનો માલિક હોવા છતાં તેને ઘસઘસાટ ઊંઘનું સુખ કેમ નહિ ? અને મજૂરને એ સુખ કેમ ? એક જ ઉત્તર છે કે જે થાકનું દુઃખ ઊભું કરે તે જ નિદ્રાનું સુખ માણી શકે

હજી એક દૃષ્ટાન્ત આપું સાત બહેનો ઉપરના એકના એક ભાઈને તાવ આવ્યો. નવ્વાણું સો, એક અને બે ડિગ્રી

થઈ ગયો ! ઘરમા બધા એકદમ અકળાઇ ગભરાઇ ગયા ! ડૉકટરને ફોન કરીને એકદમ બોલાવ્યા તાવ તો વધતો જતો હતો ત્રણ, ચાર, પાચ, છ ડૉકટરે ભાઈને તપાસ્યા ! તરત ઈજેકશન આપ્યુ અડધા જ કલાકમા તાવ ઊતરતો ચાલ્યો પાચ, ચાર, ત્રણ બે, અને એકદમ બધા આનદમા આવી ગયા ! હવે આ કેવી મજા ! પહેલા બે ડિગ્રી તાવ હતો ત્યારે જે બધા ગભરાઈ ગયા હતા તે જ બધા હવે બે ડિગ્રી થતા આનદમા આવી ગયા ! આનુ શુ કારણ ? એ જ કે પહેલા છ ડિગ્રીના તાવની ચિતાનુ દુખ ઊભુ થયુ ન હતુ એટલે એ બે ડિગ્રીનો તાવ આનદજનક બન્યો ન હતો, જ્યારે પછી છ ડિગ્રીના તાવનુ દુખ ઊભુ થયુ ત્યાર બાદ બે ડિગ્રી તાવ થતા તે દુખને ભારે ધક્કો લાગ્યો આવુ જ છે સસારનુ સુખ !

કકડતી ભૂખ લાગ્યા પછી જ ભોજનનુ સુખ મળે ! એ જ દૂધપાકનો પહેલો બીજો વાડકો આનદ આપે અને તૃપ્તિ થઈ જતા, ભૂખનુ દુખ શમી જતા, કોઇ ત્રીજો વાડકો ધરે તો ભાઈ આનદ પામવાને બદલે બરાડી ઊઠે

પેલા દુખી માણસના મિત્રની વાત તમે નથી જાણતા કે જેણે દુખી મિત્રને સુખી કરવા તેની રૂપિયા બસોની પૂજી ખર્ચાવીને ખૂબ દુખી કરી મૂકેલો અને પછી ક્રમશ વસ્તુઓ વેચાવતો ગયો અને પેલો દુખી માણસ વસ્તુના ત્રાસમાથી મુક્ત થતા પોતાને ખૂબ સુખી થતો જતો માનવા લાગ્યો !

ચોરાએલા દસ હજારમાથી પાચસો ઓછા થાય અને

આદિના પાછા મળે તો કેટલો આનંદ થાય ? કદી હજાર ગુમ થયા ન હોત તો આ આનંદ થાત ખરો ? નહિ જ આ બધુ એ જ સૂચવે છે કે જગતના તમામ સુખો દુઃખને પાછી માપવા સ્વરૂપ છે જેટલુ વધુ સુખ જોઈએ તેટલુ વધુ દુઃખ અનુભવવું જ જોઈએ.

જેટલો પાયો ઊંડો તે શી ઈમારત ઊંચી થઈ શકશે ને ? કપડું ઠીક ઠીક મેલાં થાય તો ધોયા પછી તેની વિભૂષાથી મન જેવુ પ્રસન્ન થાય છે તેવી પ્રસન્નતા રોજ બરોજ કપડાં પીનારને ન જ અનુભવવા મળે. ખૂબ થાકી નાંખ્યા બાદ જ આરામનુ સુખ શું વસ્તુ છે તે સમજવા મળે છે અસ્તુ આ છે સાંસારિક સુખનુ બીજુ સ્વરૂપ

પહેલુ સ્વરૂપ છે વિનાશિતા. જ્યારે બીજુ સ્વરૂપ છે દુઃખપ્રતિકાર આમ બે ભાવના સુખના હેતુની થઈ અને બે ભાવના સુખના સ્વરૂપની થઈ

હવે આવીએ પાંચમી ભાવના —

ચાની તપેલીમાંથી વરાળના ધૂમાડા નીકળે છે ત્યા આ ભાવના વિચારો. ચાના સુખ માણનારનો પરસેવો ભયંકર બને છે આ છે ચામાંથી નીકળતો ધૂમાડો

તમે સાંભળી છે ને પેલી બાઈ અને તેના વાછરડાની વાત ? ખાટકીના વસ્તી ઓસરીમાં એક બાજુ ગાય અને તેનુ વાછરડુ બાંધેલુ છે અને સામી બાજુએ બોકડો બાંધ્યો છે ખાટકી રોજ પેલા બોકડાને લીલા જવ પેટ ભરીને ખવડાવે છે અને ગાયને તો સૂકું ઘાસ જ !

દિવસો ગયા બોકડો તો લઠ્ઠું થઈ ગયો એક દિવસ પેલુ વાછરડુ એની માને પૂછે છે, "મા, તુ રોજ દૂધ દે તોય તને લીલા જવ ન મળે અને પેલો બોકડો કશુય દેતો નથી તોય એને કેમ લીલા જવ મળે છે ? આપણને પણ લીલા જવ મળવા જોઈએ ને ?" માએ ગભીર બનીને બચ્ચાને કહ્યુ, "બેટા, આપણે ન જોઇએ એ લીલા જવ ! એના મૂલ ચૂકવવાનો જ્યારે દિવસ આવશે ત્યારે એ બોકડાને ભારે પડી જવાનુ છે" અને .

એક દિવસ આવી ગયો ખાટકીને ત્યા મહેમાન આવ્યા ખાટકી તો બેઠો છરાની ધાર કાઢવા ! સૂર્યના કિરણોથી ચકમકતો એ છરો જોઈને પેલુ વાછરડુ તો ધ્રૂજવા લાગ્યુ અને માની ગોદમા ભરાઈ ગયુ ! તે વખતે માએ કહ્યુ, "બેટા, આ તો લીલા જવના મૂલ ચૂકવવાનો અવસર આવ્યો છે લીલા જવ ખૂબ ખાઈને લઠ્ઠ બનેલા બોકડાની આજે કતલ થઈ જશે ! ! !" વાછરડાએ તો એ સાભળતા જ ચીસ નાખી !

થોડીવારમા તો એ તગતગતો છરો બોકડાના ગળા ઉપર ફરી વળ્યો લોહીના ખાબોચિયામા બોકડાનો દેહ ઢળી પડ્યો !

સાસારિક સુખો તત્કાળ મધુર છે, પણ પરિણામમા તો અતિકટુ છે આ વાત જો આપણા ખ્યાલમા બરાબર બેસી જાય તો ગમે તેવા મોહક પ્રલોભનો આપણા અત-

-રને અડી પણ શકે નહિ એવું અંતર બનાવ્યે જ છૂટકો છે નહિ તો યાદ રાખજો કે આજનું વિલાસમય વાયુમંડળ એકના કરો મા ભાગ જેટલા સમયમાં અંતરને દુષિત કરી મૂકશે. સાતમી નારકના દ્વારે ટકોરા મારશે.

ચાલો, હવે છઠ્ઠી ભાવના ભાવીએ. એ છે અતૃપ્તિના ઉત્પાદનની. ભાવેકનું કોઈ પણ સાંસારિક સુખ તૃપ્તિ કરતું નથી, બલ્કે અતૃપ્તિની કારમી આગ સળગાવે છે. માણસ એક વાર કોઈ પણ ભૌતિકસુખને આસ્વાદે છે પછી એ સુખની વાસના એને છોડતી નથી, એ પણ એ વાસનાને છોડી શકતો નથી. સ્વપ્નમાં પણ એ જ વાસના એને પજવ્યા કરે છે. જ્યારે દૈવી સુખોથી પણ તૃપ્તિ થઈ નથી ત્યારે માનવીય ક્ષુદ્ર સુખો શી રીતે તૃપ્તિ કરી આપશે?

ભગવાન આદિનાથ સ્વામીજીએ અઠ્ઠાણું પુત્રોને ઉપદેશ આપતા દૃષ્ટાન્ત માણસના સ્વપ્નની વાત કહેલી કે એ માણસ સ્વપ્નમાં નદી, નાળા ખાબોચિયા—બધું ય પી ગયો, તોય તૃપ્ત તો ન થયો પણ અતૃપ્તિની આગ ભયાનક ભડકા મારવા લાગી પછી તેની શાન્તિ માટે ભીના દેહા ચૂસવા લાગ્યો!!' શું કદી તેને એથી શાન્તિ થાય? આ દૃષ્ટાંતમાંથી આપણને સ્પષ્ટ સમજવા મળે છે કે ચાનુ સુખ કે સંસારનું કોઈ પણ સુખ ભોગવવાથી તેની અતૃપ્તિ વધતી જ જાય છે તો પછી તેવા સુખથી શાન્તિ શી? જૂના વખતની એક વાત છે કે એક રાજા અતિ લાલચુ હતો. તેણે પોતાના વૈદ્ય પાસે એવી ગોળી બનાવડાવી કે જે લેતા જ ભૂખ ઊઘડી જાય.

રાજા હાખીને ખાય અને પછી ગોળી લઇને ઊલટી કરી નાખે એટલે ફરી નવા રસો માણવા મળે, છતા મરતા સુધી એ પણ તૃપ્ત ન થયો !!!

કહેવાય છે કે વૃદ્ધ થયેલા યપાતિએ હજાર વર્ષનુ યૌવન મેળવ્યુ (!) મન ફાવે તેમ ભોગો ભોગવ્યા તોય તેને તૃપ્તિ ન થઇ !!! સસારના આવા સુખો પાછળ આપણે ઘેલા બનીશુ કે એ સુખોથી વિરક્ત બનીને એ સુખોની ભયાનકતા વિચારીને સુખ ભૂખ્યા જીવોને પથ બતાડશુ ?' આપણુ તો આ કર્તવ્ય છે, એને વીસરીને તુચ્છ આનદોમા પત્રોટાઈ જઈશુ તો દીનહીન જગતનો ઉદ્ધાર કરશે કોણ ?

યાદ રાખજો ગમે તેવા આનદ કરતા કર્તવ્ય મહાન વસ્તુ છે બેય ઉપસ્થિત થાય ત્યારે કર્તવ્યને જ સ્વીકારવા સાબદા બની જવુ જોઈએ અસ્તુ પાચમી છઠ્ઠી ભાવના ચાની તપેલીમાથી નીકળતી વરાળના સ્થાને છે

પહેલી બીજી ભાવના હેતુ સ્થાને છે, ત્રીજી ચોથી ભાવના સ્વરુપસ્થાને છે અને પાચમી છઠ્ઠી ભાવના અનુબધ સ્થાને છે આ છ ભાવના સસારના કોઈ પણ સુખને ભયાનક સાબિત કરી આપે છે એને સર્વથા હેય જણાવી આપે છે છતા ક્ષણભર એ સુખને સારુ માની લેવામા આવે તો પણ સાતમી ભાવના એને નકામુ ઠરાવી દે છે આ ભાવના કર્મરાજના નજરકેદના સુખ તરીકે સાસારિક સુખોને બીરદાવે છે

મહાધનાઢ્ય વેપારી કે કોઈ રાજા એ રાજકીય ગુનામા સપડાય તો તેને સજારૂપે નજરકેદ રાખવામા આવે છે એની જેલ એટલે મોટો આગાખાનનો પેલેસ! ત્યા રહેવાનુ ખાવાનુ પીવાનુ ફાવે તે મોજ માણવાની! આમ છતા એ સુખ એને ગમતુ નથી સુવર્ણ પિંજરના પોપટને ગમે તેટલા સુંદર ભોજન વગેરે મળે તોય તેને વનવગડાની હવા જ યાદ આવે છે

હાથનિક વિદ્વાન્ ગુમાસ જ્યુ નદી કિનારે બેઠા હતા ચીનના સમ્રાટનો દૂત આવીને તેને કહે છે સમ્રાટે તમને પ્રધાનમંત્રી નીમ્યા છે માટે રાજમહેલમા ચાલો.

હાથનિક પંડિત તેને પૂછે છે " પહેલા મને એ વાતનો જવાબ દે કે તારા સમ્રાટના સંગ્રહાલયમા જે દિવ્ય કાચબાની ઢાલ સુરક્ષિત પડી છે તે કાચબો ત્યા જીવતો થઇ જાય તો ત્યાં રહેવાનુ પસંદ કરત કે ?" દૂત–"ના. પછી તો એ કાદવમા જ રહેવાનુ પસંદ કરત. ગુમાસે કહ્યુ, તો મને પણ એ જ ગમે છે પદ મેળવીને તારા સમ્રાટની નજરકેદમા રહીને સુખ ભોગવવા કરતા હુ પણ સ્વાતંત્ર્યના કાદવને વધુ પસંદ કરુ છુ

સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્માઓ દેવના ભવમા ત્યાના સુખને કેમ રાજની નજરકેદનુ સુખ માનીને તેનાથી પરાઙ્મુખ રહે છે

ષટ્ખંડના સામ્રાજ્ય કર્મરાજ ભલે આપે પણ તેનાં સુખ એ નજરકેદના સુખ છે એમ જ સમજી લેવુ જોઇએ. એના કરતા સ્વતંત્રતામાથી પ્રાપ્ત થતુ બિંદુ જેટલુ સુખ પણ અમૃતતુલ્ય છે અસ્તુ

આ સાતેય ભાવનાથી તમારા અ તરને સતત ભાવિત કરતા રહો તો તમે તમામ સુખોથી વિરક્ત બનતા જશો ખાનપાનની કારમી લાલસા, માનપાનની તીવ્ર કામના, વિજાતીય તત્ત્વના આકર્ષણો વગેરે બધુ ય પાણીના પરપોટાની જેમ વીખરાઈ જશે કયાય કશુ ય નહિ ગમે કોઈ સુખમા ઠરીને બેસવુ નહિ ગમે, સર્વત્ર ચિત્ત ઉદાસ બનશે સર્વત્ર ભોક્તૃત્વભાવ દૂર થશે અને સાક્ષિત્વભાવ વ્યાપતો જશે, સ્થિર થતો જશે

જો જીવનમા સુખવિરાગ નથી તો કાઇ નથી માત્ર વેષધારિતા એ તો ભયકર ઠગબાજી છે પછી તો જગતના સુખો મેળવવા માટેનુ એક અનન્ય સાધન જ બની રહે છે એ વેષ આવા દાંભિક આચળા ઓઢીને આપણે શુ અન ત જીવનોને કારમા દુ ખોથી ખીચોખીચ ભરી દેવા છે? જાતે જ જાતને સળગાવી મારવાના ધ ધા કરવા છે?

હજી આપણે જાગી જઈએ સુખોથી વિરક્ત બનીએ રમા રામાના ર ગથી અલિપ્ત રહીએ ખાનપાન અને માનપાનની ભૂખોથી વેગળા રહીએ અને વિભૂષા તથા વિલાસિતા તરફ હમેશા સૂગ રાખીએ

મુનિજીવન જીવી જાણવુ હોય તો દુ ખભીરુ નહિ, સાચા સુખભીરુ બનજો સાચા પાપભીરુ બનજો એ ભીરુતા માટે ભારે નીડરતા લાવવી પડશે, દુ ખોથી નહિ ડરવાની અને ઇચ્છાઓથી નહિ ઠગી જવાની

★

समयं गोयम ! मा पमायए

૧૯૬૨ની એ નામોશીભરી કહેવાતી સાલ ! પંચશીલના સિદ્ધાન્તની ગુલબાંગો પુકારતું હિન્દી ચીની ભાઈભાઈની લવાઈઓ ગજાવતું માઓ–ત્સે–તુંગનું ચીન ભારતના સીમાડે ત્રાટક્યું ! અને એક સાથે બે સીમાડા સળગી ઊઠ્યા ! ભારત પરાજિત જાહેર થયું ! એની નામોશી છતી થઈ ગઈ ! વડાપ્રધાન નહેરુના અંતરમાં ચોંસરો ભોંકાઈ ગયેલો પરાજયનો રામપુરી ચપ્પુનો ઘા દૂઝતો જ રહ્યો. પ્રાણ લઈને જ જંપ્યો !

પણ ત્યારથી બે સીમાડાઓ જાગતા બની ગયા. શું ચીન કે શું પાકિસ્તાન–બન્ને સરહદો–બે સીમાડાઓ સાબદા બન્યા ! વીસ લાખ ભારતીઓએ લશ્કરી ગણવેશ ધારણ કર્યો. હાથમાં બંદૂક બગલમાં થેલો, અંતરમાં માભોમની રક્ષાના શપથ અને દેહીના કણકણમાં શૌર્યનો ગરમાવો ભરીને એ સીમાડે રૈન જાગવા લાગ્યા. આજેય એ અપરાજેય રૈન જાગે જ છે ચોવીસે ય કલાક બંદૂકના ખખડાટ અને

મુખ ઉપર શૌર્યનો તરવરાટ સાભળવા-જોવા મળે છે અડતાલીસ કરોડની ભારતીય પ્રજાના ભારતની તસુ તસુ ભૂમિનુ સરક્ષણ કરવાના શપથ સાથે દરેક ભારતવીર એ સીમાડે આમતેમ આટા મારી જ રહ્યો છે એક પળની ગફલતમા ચીની નાગ ભારતભુમિનો કોળિયો કરી જાય એવી એ ધાણીઓ ખીચોખીચ સહુને દેખાય છે માટે સહુ સાબદા છે કોઈ ઊઘતુ નથી ભારતની ભૂમિના રક્ષણની જવાબદારી વીસ લાખ ભારતીય સૈન્યના સમૂહના માથે નથી, પ્રત્યેક સૈનિકના માથે છે દરેક સૈનિક સમગ્ર ભારતનુ રક્ષણ કરી રહ્યો છે પછી ભલે તે પાકિસ્તાનને અડતી રાજસ્થાનની સરહદના અડધા માઈલના કટકા ઉપર જ આટા મારી રહ્યા હોય !

ન સમજાણી આ વાત ? સમજો ત્યારે રાજસ્થાનની સરહદના એ અડધા માઈલના કટકાની રક્ષા કરતો સૈનિક જો જરા પણ લાપરવા બની જાય તો ? તો ત્યાથી પાચપચાસ જ નહિ, પણ સેકડો-હજારો, રે ! લાખો પાકિસ્તાનીઓના ધાડા એકદમ ઊતરી પડે ! આખા રાજસ્થાનને હડપ કરી જાય અને ? સમગ્રભારતને રગદોળી નાખે ! એક સૈનિકની ભૂલ ! બાકીના બધા-લાખો સૈનિકોની જાગતી ચોકીને નિષ્ફળ બનાવી દે ! લાખો સૈનિકોનો, હજારો કલાકોનો સાવધાનીભર્યો અવિરત પુરુષાર્થજગ, એક જ સૈનિકના એક જ ગફલતભર્યા ઝોકામા ધૂળ ભેગો થઈ જાય ! માટે જ એ વિધાન તદ્દન સાચુ ઠરે છે કે પ્રત્યેક સૈનિક સમગ્ર ભારતનો સરક્ષક છે એકની પણ બેધ્યાની બાકીના બધાના જાગતા પ્રયત્નો ઉપર પાણી ફેરવી દેવા સુસમર્થ છે

હોડી ભલેને આખી સાગ-સુંદર હોય પણ બે ઇંચનું એક કાણું પડી જાય તો હોડીની બાકીની અખંડિતતા બધી ભેગી મળીને પણ પેસી જતા સાગરના નીરને ખાળી શકે નહિ

ન ધિરના શિખરને આંબવાના એક માત્ર ભીષ્મ સંકલ્પના માને અંતરમાં ભરીને આપત્તિઓની હિમવર્ષા માથે પ્રાણોને ધબકાવનો અડીખમ મીર સામે હજારો ફૂટનું આરોહણ કરી ચૂકેલો પર્વત રોહક એક જ ફૂટના અ આરોહણમાં ગોથું ખાઈ જાય! હજારો ફૂટના આરોહણ-અધ્યાય ભેગા મળી નેય એના વિનાશકારી વિનિપાતને અટકાવી ન જ શકે

૯૯ ઠેરી ભેગી મળીનેય એક બગડેલી ઠેરીને સુધારી ન શકે! સારીમાં ભળેલી કહેવાને બદલે બગડેલીઓમાં સારી એવું કહેવાનો સમય લાવી દે!

એક રોગનું દુખ બાકીના રોગોના ઉપશમન સુખને ક્યાંય નસાડી ભગાડી મૂકે! વિરાગના એ પ્રકર્ષોની વચ્ચે ક્યારેક કજ્ઞાઓનું રાગનું એક જ પ્રકરણ વિરાગના તેજલીસો ટાને ભૂકીમાં મસળી નાખે!!! આ જ રીતે લાખો ભવોના હજારો આરાધનાઓના બળને વિરાધનાનું એક જ આસુરી બળ હતમહત કરી નાખે તેમાં શી નવાઈ!

ઘણા વખતથી એક પ્રશ્ન લમણે વાગતો હતો કે ધરખમ આરાધનાઓના સ્વામીઓ એકાદ બે વિરાધનાને સ્પર્શી ગયા અને પરિણામે દુર્ગતિના દ્વારે જઈ ઊભા એ શાથી? શું

થયુ એમની આરાધનાઓનુ ? શુ થયુ એમના એ તોતિંગ પુરુષાર્થોનુ ? શુ થયુ એમની એ વીરહાકનુ !

પણ હવે આ પ્રશ્ન સકેલાઈ જાય છે મનનુ સમાધાન થઈ જાય છે સામે પૂરે જઈને સાધેલી આરાધનાઓની ભવેને લાભી વણઝાર હોય ! પણ અનાદિકાળથી સહજ બનેલા કુસસ્કારોના અપ્રતિમ સામર્થ્યવાળી વિરાધનાની એક જ કાળમુખી નાગણ એ બધાયને હડપ કરી જવા બસ છે

શુ આવા જ કારણે આપણો સસાર અનાદિની જેમ હજી અનત બની રહ્યો હશે ! આરાધનાઓના ભાવો ઉદ્દીપિત થવા છતા, આરાધનાઓ આરાધવા છતા વિરાધનાના સૂક્ષ્મભાવો અને સ્થૂલ અનુભવો પણ અવારનવાર પોતાનો ઝપાટો બોલાવી તો જાય જ છે ક્ષમાની અપૂર્વ મસ્તી માણનાર મુનિવર એકાએક લાલપીળા થઈ જતા નથી શુ ? અપૂર્વ તપસ્વી ! તપના અતે કારમી લાલસાનો ભોગ બની જતા નથી શુ ? અપૂર્વજ્ઞાની ! એકાએક કોઈ વિકારને આધીન નથી બની જતા શુ ?

આ વિરાધનાઓના ઝપાટાઓ જ આરાધનાની પૂરબહારને દુર્દિન બનાવી દે છે ઊચે ને ઊચે જતી વિકાસ ગતિને એકાએક અધોમુખી કરીને પટકી નાખે છે એટલે શુ જીવનના પ્રત્યેક સમયમા સાવધાની રાખવી જોઈએ ? કોઈ પણ સમયમા આડુ અવળુ, અણુછાજતુ કાઈક પણ ન બની જાય તેનો કાળજી રાખ્યા જ કરવી જોઈએ ?

પળભરનુ પણ ઝોકુ ન ખવાય ? પ્રતિસમય જાગતાં

જ બેસી રહેવાનું ? પળભર પણ પલાઠી મારીને ન બેસાય ? સદૈવ ઊભા જ રહેવાનું ? પળભર પણ ઊભા ન રહેવાય ? સતત ચાલ્યા જ કરવાનું ? ધીમે ધીમે પણ ન ચલાય ? સતત દોડ્યા જ કરવાનું ? આ તો કેવું કઠિન કાર્ય ! કેવો કઠિન સંયમ !

સમય સમયની કાળજી લેવાની ! પછી પળોની કાળજી તો આપોઆપ લેવાઈ જાય ! નિમિષની કાળજી લેવાની પછી કલાકો તો આપોઆપ રક્ષાઈ જાય ! કલાકોની કાળજી દિવસોની કરે અને દિવસો મહિનાઓની મહિનાઓ વર્ષોની કાળજી લે અને વર્ષો જીવનની કાળજી કરી જ લે ! અને એવું એક જીવન સર્વ જીવનોની મા બની એમનું જતન કરી જ લે.

આપણી ફરજ જીવનરક્ષાની નહિ ! યુગ સંવત્સર કે વર્ષ રક્ષાની પણ નહિ ! આપણે તો કાળજી કરવાની માત્ર વર્તમાન સમયની ! વર્તમાનકાળને રચતા પ્રત્યેક સમયની.

આ વિચારથી માથા ઉપરનો જીવનરક્ષાનો બોજો હળવો થઈ જતો લાગે છે પરંતુ સમય સમયની કાળજીનો માથે આવનો ભારેખમ બોજ તો ખૂબ જ અઘરો લાગે છે !

સમય સમયની કાળજી કરતા રહે એવા મુનિઓ કેટલા મળે ? બહુ જ થોડા આંગળીના વેઢે ગણાય તેટલા જ ને ? અને આરાધનાના નિમિષે પ્રમિષે કદમ માંડતા આગળ જતા, છતાં ક્યાંક ને ક્યાંક ગોથું ખાઈ જતા કેટલા મળે ? પ્રમાદનું પણ અસ્તિત્વ ત્યાં ભૂલી જ જાય ને ?

તો તો પછી સંયમધર્મનું સફળ સ્પર્શન તો અત્યંત દુર્લભ જ ગણાય ને? મુક્તિના સર્વોચ્ચ એવરેસ્ટ શિખરને સર કરવાનું સ્વપ્ન તો કોક તેનસિંગનું કે કોક હિલેરીનું જ સત્ય બને ને? અમારા જેવાના તો અહીં કોઈ 'ક્લામ' જ નહિ ને? શાસનપતિ મહાવીર પરમાત્માએ ગણધર ભગવંત ગૌતમર્ષિ જેવાને પણ સમય ગોયમ ! મા પમાયએ નું જે બોધસૂત્ર આપ્યું એ હવે તો આ નાનકડા મગજમાં એકદમ બેસી જાય છે ! અને સાથે જ સંયમધર્મની દુરારાધ્યતા પણ હૃદયમાં બરોબર સમજાઇ જાય છે અને એની સાથે સાથે મુનિજીવનમાં આગળ વધવા માટે આ આતમરામનો કોઈ રસ્તો જ નથી એમ પણ જડબેસલાક લાગી જાય છે! હવે તો આગળ વધવાની વાત દૂર રહી ! રે ! મળેલું જળવાઈ રહે તોય જંગ જીત્યા એમ લાગે છે !

સર્વત્ર છાઇ ગયું છે વિકારોને જ જન્માવે તેવું, વાસનાઓને ઉદ્દીપિત કરીને જીવનને રવાડે ચડાવી દે તેવું વિલાસપ્રચુર વાતાવરણ ! જે નિર્જરાના કે પુણ્યબંધના સ્થાનો ગણાય તે ઉપાશ્રયોની પણ રચનાઓ જીવનને અંતર્મુખ બનવાની પ્રેરણા આપવાને બદલે એની ઇંટે ઇંટ બહિર્મુખભાવના ઉદ્દીપનનું એક માત્ર કાર્ય મૂક બનીને સાધી રહી હોય તેમ લાગે છે સંવરના સાધનો પણ આશ્રવના સાધનો બની જાય તેવું મન આજના દુષિત વાયુમંડળો બનાવી રહ્યા છે જરાક આંખ ઊંચી થાય અને કશુંક અઘટિત પાપ આચરાઇ જ જાય ! રે ! આંખો મીંચીને બેસી રહીએ તોય

પેલુ મન મેલુ મેલુ કાળા પાપ કરતુ જ રહે કેમકે એ બન્યુ છે આજના પ્રદૂષિત અને નીતિબાહ્ય આહારમાંથી. ક્યા ભાગવુ ? વનમાં ચાલ્યા જવુ ? પણ મન ક્યા જશે ? તે તો સાથે જ આવશે ને ! અને એ દુષ્ટ મન તો વનને પણ એ વિકૃતિઓનુ ઉગમ કેમ નહિ બનાવે !

એક સમય હતો જ્યા આરાધકો ઘણા હતા. વિરાધકો તો બહુ થોડા ! જ્યા એકેક જીવનમા આરાધનાઓની જ પળો ભરપૂર હતી, વિરાધનાની તો કોક જ ! આજે વિરાધકોનો રાફડો ફાટ્યો છે ! વિરાધનાઓની પળોનો કોઈ સુમાર દેખાતો નથી. આરાધનાની એ ધન્યપળો તો ક્યારેક જ સ્પર્શવા મળે છે ! આ તે વર્ષમાં કાકચ કે કાદવમાં ઘઉ !

અને આવા જીવનો મુક્તિ આપે કે ભવભ્રમણા ભયકર સસાર બગાડે ? મને તો કઈ જ સમજાતુ નથી શુ થશે ? ક્યા જવાનુ હશે ? કશી ગમ પડતી નથી કશો મોટો છે અતરમા મૂઝાઉ છુ આ વિચારથી ! ઝૂરી રહુ છુ આરાધનાના સ્વામીઓને ! અને સમય સમયની કાળજી લેવાનુ કહેતી વાત્સલ્યમયી માતા મહાવીરને !

પર્વતની ધારે મો ફાડીને ઊભેલી બે ખીણો.
સુખશીલતા અને કૃત્રિમ પરાર્થકરણ

મુનિ એટલે એકલો, અટૂલો, પર્વતની ખૂબ સાકડી પગદડીની ધારે ધારે સભાળપૂર્વક ચાલ્યો જતો સાહસવીર! મુક્તિના એક જ લક્ષને વીધી નાખવા એકાગ્ર બનેલો– આસપાસનુ બધુય વીસરી જતો બાણાવલિ અર્જુન!

ચાલ ચાલ કરવુ એ જ એનો ધર્મ વીતરાગનાં ગીત લલકારતા જવુ એ જ એનો આનદ!

હૈયે વિરાગ માયો ન માય! હોઠે અરિહતના જપ રોક્યા ન રોકાય! અતરમા ઉભરાય બહુમાન ગુરુદેવના! શિરમા સમાયા ન સમાય સકલ્પો જિનાજ્ઞા પાલનના!

ઊચા આભને અડતા પર્વતની પગદડીએ વણથભી કૂચ કરતા મુનિની બેય બાજુએ વિકરાળ મો ફાડીને બે ખીણો ઉભી છે જોતા જ તમ્મર આવી જાય રે! જોનારો ઝીકાઈ જ જાય એના અતળતળમા! રામ રમી જાય એ

આતમરામના પગ બે પળમા ! ક્યુ ક્યુમા વેરાઈ જાય એના કાકડાની ધજકરો ! એ ખીલીના નામ છે સુખશીલતા અને કૃત્રિમ પરાધ કરવુ !

આભાની પ્રત્યેક ખીલુ અનત આત્માઓના ભોગ લઈ ચૂકી છે અનતાઓના હજુય ભોગ લેશે. એનુ સૌદર્ય જ એવુ બધુ મોહક છે કે ભલભલા એમા અબાઈ જાય !

પતગ નહિ જાણતો હોય પાવકના સગની ભરખાન્ત ચાલાઓને ? છતા પાવકના સૌદર્ય એ બધુ ય તત્ત્વજ્ઞાન વીસરી જ જતો હશે ને !

એથીય અધિક લસલસતુ સૌદર્ય છે આ ખીલાનુ ! એના અગે અગમા નવુ સૌદર્ય જ નીતરતુ હોય છે. અતરમા ઊડે ઊડે કશાકનુ દર્શન કરતી આતમરામની આંખો જરાક તો થાકે ! જરાક તો પાછી બહાર આવે ! જરાક તો આમતેમ નજર નાખે ! બસ ખલાસ. એ લચી પડેલા સૌદર્યના દર્શને એનો ભોગ લીધો જ સમજો.

અલ્પ પુણ્યશક્તિવાળા સાધકો પ્રાય. સુખશીલતાના સકજામા આબાદ ફસાઈ પડતા હોય છે આજે પણ કોઈ પણ સાધુને સારુ ખાનપાન, સુદર વસ્ત્રો સુદર ઉપાશ્રય અને વૈદ્યક ફુલ્નકે ઔષધો વગેરે મેળવી લેવુ એ તો બહુ જ સામાન્ય બાબત છે એટલુ મળી જતાં આતરદૃષ્ટિ ખોવાઈ જાય તેમા જરાય નવાઈ નથી. જો જીવનનુ કર્તવ્ય વીસરાઈ જાય, જો પરલોક દૃષ્ટિ ભુલાઈ જાય અને જો આતરસાધનાની

ધારે ચાલતા કપાઈ જતા, લોહી નીગળતા પગના દર્શન થતા હૈયુ ઢગલો થઈને બેસી જાય તો

ભારે મુસીબત ઊભી થઈ છે પ્રાપ્ત થતી અનુકૂળતાના બળ ઉપર તો આભ્યતર સાધનાને ભરપૂર વેગ મળવો જોઈએ તેને બદલે ભલભલા કેટલાક ખાનદાન નબીરાઓ પણ એ સામગ્રીથી તદ્દન સુખશીલ બની જતા જોવા મળે છે બહુ જ ટૂકા સમયના સાધુજીવનના પર્યાયમા સર્વત્ર 'એશારામી'નુ બેઢગુ તત્ત્વ જોવા મળે છે કેમ આમ થતુ હશે ? શુ આત્માએ'સાધના' શબ્દનો સાચો અર્થ પૂર્વે સ્પર્શ્યો જ નહિ હોય કે પછી બધી અનુકૂળતાઓ ભોગવવા માટે જ વેષપરિધાન કર્યું હશે ? કે પછી તદ્દન શૂન્યમનસ્કભાવે જ અહી દોડી આવ્યો હશે ? તો પછી અમારી ખાનદાનીનુ શુ ? અમારા જ્ઞાનનુ શુ ? ભવ્ય ત્યાગનુ શુ ? અમને અર્પાએલા જયજયકારનુ શુ ? ભાવિની ભીષણ સસાર યાત્રાનો પળ-બે પળમા અત લાવી મૂકે તેવી સાધનાની સામગ્રીને પામીને પણ ભયકર સસાર વધારી મૂકે એવી સુખશીલતાનો ગુલામ આ આત્મા બની જાય તો તે દયાપાત્ર કહેવાશે કે ધિક્કારપાત્ર ?

સસારી જીવો જેટલુ પણ કષ્ટ વેઠવા માટે કાયર બની જતા આત્માને મુક્તિમાર્ગનો સાધક, આરાધક યા ઉપાસક કહેવો એ પણ સાચા સાધકો, આરાધકો કે ઉપાસકોના અપમાન બરાબર નથી શુ ? ઊચામા ઊચો આત્મ-કલ્યાણનો આદર્શ હૈયે ભરીને આવતો આત્મા, બહુ જ ટૂકા સમયમા સુખશીલતાની કાળમુખી ખીણનો ભોગ બની

જાય એ સાચે જ આરાધકોની દુનિયા માટેનો ખૂબ જ અમંગળકાર બનાવ છે ખૂબ જ આઘાતજનક પ્રત્યાઘાત છે।
પણ અફસોસની વાત છે કે આજે તો એવા જીવલેણ પ્રત્યાઘાતો વારંવાર આવે છે અંતરમાં ધરતીકંપ કરી મૂકે છે મગજને ક્ષણભર તો તદ્દન જડશૂન્ય અને સ્તબ્ધ કરી નાખે છે

જે આત્માઓને કંઈક પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું છે અને તેના કારણે થોડું જ્ઞાન કે થોડો તપ યા થોડી વક્તૃત્વાદિ શક્તિ મળી છે તેમના જીવનોમાં ક્યારેક ક્યારેક દૃષ્ટિપાત કરતા વારે ૧જ ઉન ન થાય તેવું બીજું કંઈક જોવા મળે છે આવા આત્માઓ પ્રાય સુખશીલ હોય છે પણ અંતરનો કચડ કરી નાખવાનો ૩ ૫૮ બાહ્ય તેમને કઠોર કાયકષ્ટ બનાવી દે તેવુ પણ જોવા મળે ખરુ સર્વ–સંગના ત્યાગના જે જીવનમાં એ ત્યાગ કર્યા પછી ત્યાગનો જે અનિર્વાચ્ય અનંત આનંદ–આનંદનો ધન–માણવાની ધન્ય પળોને આશ્લેષવાની છે એ જીવનમા એ ત્યાગેલા સંબંધોનો ફરી યોગ થવા લાગે તો તેના જેટલી ભયંકર બાબત બીજી કઈ ગણાય!

ધરખમ ત્યાગના પ્રયોગો કરીને, શાસ્ત્રના અપૂર્વ સ્વાધ્યાયનો ચિરંજીવ યોગ સાધીને, રાત્રિના નીરવ એકાંતની ગોદમા તપાઈ જઈને લોકોત્તર ગહનવિદ્યાં માણીને જગતનું દર્શન કરીને હૈયાને કરુણાથી છલોછલ ભરી દેવા સાથે સર્વના હિતચિંતનના ભાવોથી આત્માને ભાવિત કરીને,

શાસ્ત્રોમા વર્ણવેલી સમત્વની આરાધનાની અપૂર્વ મસ્તી સ્પર્શીને જીવનને લોકોત્તર આનદથી ઉભરાવી દેવાનુ છે પણ આ કાર્ય તો આસમાનના તારા તોડવાથી પણ વધુ કઠિન લાગતા, દીર્ઘકાળ સુધી ધીરજ ધરીને એની સાધના કરીએ તો જ સિદ્ધિ મળે એવુ મનોમન કલ્પી લેતા, એને પડતુ મૂકી દેવાનુ દુસાહસ આજે તો ડગલે ને પગલે જોવા મળે છે લોકોત્તર આનદનો ઘન કઠોર સાધના માગે છે કઠોર સાધનાની કાયરતા ભૌતિક આનદની તદ્દન પ્રવાહી સ્થિતિને પામી લઇને સતોષ મેળવીને લેવાનો સકલ્પ કરાવે છે રે! કેવી વાત! ભોજન ન મળ્યુ તો ઢેફા ખાઈનેય પેટ ભરવાનુ!

અનાદિકાળના એ ભૌતિક પ્રલોભનો મુનિજીવનમા ફરી દેખા દે છે થોડુ પુણ્યબળ સહાયક બને છે અને અતર્મુખ આત્મા, અતરમાથી ડોકિયુ બહાર કાઢી લઈને પરાર્થકરણમા પલોટાઈ જાય છે

ગાધીયુગમા હરિજનનને બધી સગવડો મળે માટે હિદુ પણ હરિજન બને! વટલાઈ જાય! તેમ અતર્મુખ આત્મા ભૌતિક પ્રલોભને પલોટાઈને વટલાઇ જાય!!! રે! તો પછી સ્વધર્મા રહેશે કોણ? જગતનુ પામરપ્રાણી?

આવા આત્માઓ પોતાના પુણ્યબળ મુજબ એક નાનુ મોટુ પરાર્થકરણનુ વર્તુળ બનાવે છે એના સ્વામી બની, એમા જ રાચે માચે છે આનદઘન ન બનાયુ તેનો કોઈ અફસોસ એમના મુખ ઉપર એકાદ કરચલી પાડવા જેટલુ

પણ વૃદ્ધત્વ લાવી શકતો નથી આ વિષયમાં અતિશયોક્તિ જેવું કશું હોતું જ નથી

વટલાએલા જીવનો સાત્ત્વિક ક્યાંથી હોઈ શકે? સત્ત્વહીન જીવનોના પરાર્થ કરણ કેટલા કામિયાબ નીવડી શકે? એવા પરાર્થ શાસનસેવામાં કોઈ હિસ્સો આપી શકતા હશે કે કેમ એ જ એક સમસ્યા છે! આજના ભયંકર વિલાસી પાપપ્રિય કાળમાં પ્રજાને ધર્મ પમાડી દેવા માટે પ્રજા ઉપર સીધો પ્રયોગ કરવાના કાર્યમાં મને તો બહુ જ ભયંકર વિનિપાતોની આગાહીઓના દર્શન થાય છે! દુનિયાને પમાડવા સજ્જ બનેલા અધીરા અને અ-વસ્થ આત્મા પોતે જ એ દુનિયાનો એક સભ્ય બની જશે આ તો કુતુહલની રમત છે વેષધારી મુનિ બીજાને ખેંચવા જતાં પોતે જ ખેંચાઈ જવાનો છે

રહેવા દેજો એવા કૃત્રિમ પરાર્થકરણના અખતરાઓ! એ તો નખરાબાજ જીવનોના કારમા અધઃપતન કરનારાં ખતરાઓ છે! ઝેરના તે પારખા ન હોય! જગતના દુઃખ દારિદ્ર્યનાં દર્શનથી તમારા અંતર જો ચારે ઓર વલોપાત કરતાં હોય, આંખો જો આંસુઓ સારતી હોય મગજ શૂન્ય બની જતું હોય તો બીજું કાંઈ જ ન કરશો સ્વને જ તમારી સાધનાનું કેન્દ્ર બનાવો. પરનાં શુદ્ધિકરણ કાજે સ્વનું જ શુદ્ધિકરણ આદરો. મેં શું બોલવું છે? તો નાક દબાવો સાચો પરાર્થ સાધવો છે? તો સાચો સ્વાર્થ સાધો.

સર્વના શ્રેયની કામના તમારા અંતરમાં ઝળહળ બનો.

સર્વના કલ્યાણનો અજપાજપ સાધો એનો કોઈ વાંધો નથી સ્વકલ્યાણથી સર્વના કલ્યાણનો પણ અર્થી હોય જ પણ સર્વશ્રેય માટે સ્વશ્રેય જ અનિવાર્ય છે એ વાત એક પળ માટે પણ વીસરશો મા !

આભ ફાટયુ છે હો ! તમે થીગડું પણ દઈ શકો એવી સ્થિતિમા નથી ! છતાય 'સ્વ'ના શુદ્ધિકરણ વિના જો એક ડગ પણ પરાર્થકરણના સક્રિય પ્રયોગ તરફ માંડશો તો એ કૃત્રિમ પરાર્થકરણ તમારા અને અગણિત મુગ્ધ જીવોના જીવનોના કુરચેકુરચા ઉડાવી દેશે

સહજ સ્વાર્થની સાધના વિનાનો પરાર્થ એ કૃત્રિમ પરાર્થ છે આવા કૃત્રિમ પરાર્થકરણનો જન્મ થાય છે આંતર સાધના સાધવા જોગી હિંમતના અભાવમાથી અને આનંદ (પછી ભલે ગમે તે મળે) માણી લેવાની અધીરાઈમાથી !

આજનો સમય પ્રચારનો મનાય છે, પણ વસ્તુત આ સમય 'સ્વ'ના સહજ શુદ્ધિકરણનો છે પ્રચાર તો ભયંકર વિનિપાતનુ આ સમયનુ અમોઘશસ્ત્ર છે એના પનારે પડવાથી પરમાત્મશાસનને વેરણછેરણ કરી નાખવાનુ કારમુ પાપ લમણે ઝીંકાશે સ્વના વિનાશ સાથે સર્વને તારનારા શાસનના નાવડામા શત શત છિદ્રો પડશે સાચે જ સતપ્ત છે આજનુ જગત વિલાસની કારમી પીડાથી પૂરિપૂરિત છે પ્રત્યેક આત્મા !

છાઈ ગયુ છે સર્વત્ર અજ્ઞાન ! પાતાળે જઈને અડયા

છે જીવોના સત્વ! સંકોચાઈને સાવ બીકાઈ જકડાઈ ગયાં છે એમના મન! ઊંચા આભને અડી ગયા છે એમના મિથ્યા ગુમાન!

સહુની દયા આવે છે! પણ આ બાપાયને એ આધ્યાત્મિકહોનારતમાંથી કેમ મુક્ત કરવા એ મારે વિકટ સમસ્યા બની છે આ વિચાર જેના અંતરને અડી જાય છે આહિ ગી જાય છે એ મહાત્માઓ તો બીજી જ પળે અને વધુ વેગથી ધમધમાવે છે એના બધા સથાઓ અતિમાન કરે છે માલિક આત્મા પોતે જ ત્રણ ત્રણ પાલી કામ કરતો થઈ જાય છે! નથી એ રાત્રે નિંદર લઈ શકતો નથી એ દહાડે પેટ ભરીને ભોજન લઈ શકતો, એ શહેરમાં હોય તો વનમાં ચાલ્યો જાય છે; વનમાં હોય તો ગુફામાં ચાલ્યો જાય છે

એના મનને એક જ વાત જ બેસલાક સમજાઈ છે કે આ ભયંકર અંધકાર ભઈ સૂપડે સૂપડે ઉલેચાય નહિ એને માટે તો પ્રકાશનું એક જ વેધક કિરણ બસ છે! જગતમાં એવો કોઈ પ્રકાશ નથી પાકયો શું? તો હું જ એ પ્રકાશ કેમ ન બનું? આ અંધારું ઉલેચવાની શક્તિ પાડવાનું કામ મારું નથી! મારે કોઈનુંય કામ નથી હું પોતે જ પ્રકાશ બની જાઉં તો મારો એક જ લીસોટો બસ નથી શું!

સ્વના શુદ્ધિકરણની સહજ સાધના આજથી આરંભી દો.

પરાણે એ જિનશાસનમાં કરવાની ચીજ નથી, પરાણે તો

થઈ જનારી વસ્તુ છે જેટલી ઉત્કૃષ્ટ સાહજિક સ્વાર્થસિદ્ધિ તેટલુ ઉત્કૃષ્ટ સાહજિક પરાર્થકરણ ! જુઓ સિદ્ધભગવતોને ! સર્વોત્કૃષ્ટ પરાકાષ્ટાએ પહોચ્યો છે ને એમનો સ્વાર્થ ? તો સર્વોત્કૃષ્ટ સહજ પરાર્થ યજ્ઞ પણ કેવો મડાઈ ગયો છે ? સર્વ ક્ષેત્રના, સર્વકાળના કોઈ પણ જીવ એમને નમશે કે ત્યાને ત્યા, તે જ સમયે અનત કર્મોનો કચ્ચરઘાણ બોલાવશે ! નમન હો સહજ સ્વાર્થની સાધના કરવાની પ્રેરણા દેતા પ્રેરણામૂર્તિ એ પરમેશ્વરોને !

જીવનનો કારમો વિનિપાત સર્જનારા આ બે ભયકર પાપોનો પડછાયો પણ ન અડી જાય એની કાળજી કરીશુ તો જ જીવનનો મર્મ હાથ કરી શકીશુ, નહિ તો એ ખીણોએ અનતનો ભોગ લીધો છે આપણો પણ ભોગ લેશે તો તેમા એકનો ઉમેરો થવા સિવાય આશ્ચર્યજનક બીજુ કાઈ જ નહિ બને

ભૂલ્યો લોકોત્તર ઉત્થાનના ગગનને અડવાની લગભગ તૈયારીમા આવી ચૂકેલો એક આરાધક બેકાર ખીણના ભયકર પતનને પામી જાય એ જ આશ્ચર્યોનુ પણ આશ્ચર્ય નથી શુ ?

[૧૯]

સહવું એ જ સાધુતા.

સહવામાં હર્ષપૂર્વકનો દુ:ખસ્વીકાર હોય અને તેની સાથે જ તીવ્રતમ પાપધિક્કાર હોય. જે દુ:ખથી નાસે તે પાપને ધિક્કારી ન શકે. શરીરાદિ પ્રતિકૂળતાઓ દૂર કરીને જ ધર્મ કરાય તે વાસ્તવિક ધર્મ જ નથી. કેમકે પ્રતિકૂળતાઓ દૂર કરવા માટે અનેક પાપોનો સ્વીકાર કરવો જ પડે છે.

જ્યાં પાપનો ભય નથી ત્યાં જિનાજ્ઞાની અવજ્ઞાનો લેશ પણ ભય નથી. એ અવજ્ઞાવૃત્તિની નિર્ભયતા જેવું બીજું કોઈ ઘોરાતિઘોર પાપ નથી. કેમકે એ તો છે અનંતાનંત પરમાત્માઓની ક્રૂર મશ્કરી!

સોનું શુદ્ધ થાય છે અગ્નિની ભઠ્ઠીમાં
ધૂપસળી મહેક મહેક થાય છે સળગીને રાખ બનવામાં.
ચંદન શૈત્ય બક્ષે છે ઘસાવામાં.
તેવી જ રીતે આત્મા શુદ્ધ થાય છે વધુ ને વધુ કષ

સહવામા, વેઠવામા એ શુદ્ધિથી જ એ વાસ્તવિક રીતે બળવાન બને છે એ જ બળ એને કદી પણ ઘાતક બની શકતુ નથી એટલે શકિતના ઉપાસક ન બનીને દેવગુરુની ભકિતના પૂજારી બનીએ તો જ શક્તિની ઘાતકતાથી બચી શકીએ અને એ ભકિતની એકાતકલ્યાણકારિતાને સર્વાગે આશ્લેષીએ

શ્રી દેવાધિદેવની ભકિત એટલે તેમની આજ્ઞાનુ અણિશુદ્ધ પાલન ! પૂ ગુરુદેવશ્રીની ભકિત એટલે એમના પ્રત્યેના રોમરોમમા રમી ગએલો 'મા' તરીકેનો સર્વોત્કૃષ્ટ બહુમાનભાવ.

માટે જ મારે સહવુ છે ખૂબ સહવુ છે હુ સહુ દમુ મારી જાતને દમુ તેમા જ પેલો વિરાટકાય, ભયાનક મોહપિશાચ ઉદાસ થઈ જાય, એનુ મો હિવેલિયુ થાય. અને એની એ સ્થિતિમા જ મારુ મો, મન, તન રૂવાડે-રૂવાડે મરકમરક મલકાય સગ્વા વિના અનુકૂલતાઓને આધીન થઈ સ્વાધ્યાય કરુ સેવા કરુ કે તપ કરુ . ત્યા એ મોહપિચાશ મલકાય મારા માટે તો એ મૃત્યુથી પણ ભયાનક !

એના હાસ્યમા મારો સર્વનાશ ! મારા હાસ્યમા એનો સર્વનાશ ! સહતો જાઉ એટલે જિનાજ્ઞાને જીવનમા ઓતપ્રોત કરતો જાઉ ! અનુકૂળતાને ચિનગારી ચાપુ એટલે વિષયકષાયોના કાઠના ગજના ગજની રાખ બનાવુ એ પરમપવિત્ર રાખને મારા અગે અગે ચોળી જીવનના પરમોચ્ચ સદ્ભાગ્યનો સ્વામી બનુ.

અનુકૂળતાના પાયા ઉપર ઊભતી ધર્મની આલિશાન મહેલાત મારે મન ભૂતિયો મહેલ છે ..

પ્રતિકૂળતાની પીઠિકા ઉપર ઊભતી ધર્મની પર્ણકુટિર મારે મન નલિનીગુલ્મ વિમાન છે ..

સહવું એટલે ? કાયાની સામે થવાનું ! કાયાને કચડવાની !

લીલી કાયાની સૂકોતરી કરી નાખવાની ! પળ પળમાં વાત વાતમાં, કામ કામમાં કસતાં કસતાં કાયાને સતાવવી એ જ મારું જીવન ! એ જ મારા હૃદયનું મધમધુર કવન !

એ જ મારી મનોભૂમિનું મધુવન ! હું કવિ બનીને કવિતા આલેખું કે બસ સહો ! સહો ! સહો ! સહવામાં જ સાધુતા ખીલે સુખશીલતામાં તો એ મુરઝાય !

મારા મિત્રને કહીશ કે જો તું સાચી સાધુતા માટે તલપતો હોય તો ડગે-ડગે જિનાજ્ઞાને વફાદાર રહીને સહતો જા ! મારા શિષ્યોને કહીશ કે જો તમે જન્મોની કરમી પિતામહમાંથી ઉગરી જવા માંગતા હો, સાધનાની તીવ્રતમ ત્યાગવેલી ધરાવતા હો તો એકેય ધર્મપ્રવૃત્તિ અનુકૂળતા સાથે ન કરશો ખૂબ વેઠવું પડે એવી રીતે જ કરજો !

એક જ આવો ભવ ! ના ના એક જ યુગ; ના ના અંતરના આવા તીવ્ર આવેગોથી ધમધમતું એક જ પળ જીવનના દૈયર બાળી નાખે નિશ્ચિંતતાને ફાડી નાખે ઉદાસીનતાને ખંખેરી નાખે.

કાઈ જ કરવુ નથી જાપ જપવા નથી, ધ્યાન ધરવા નથી, તપ તપવા નથી જ્ઞાન ભણવુ નથી મોજ કરતા-સહયા વિના ! શરીરને ખૂબ સાચવી સાચવીને ! અને એ બધુ જ કરવુ છે એથી પણ અધિક ઘણુ ઘણુ કરવુ છે સહીને શરીરને કચડીને

અનતા જીવન મે કેમ કર્યા તે પ્રશ્નનો આજ સુધી અણઉકલ્યો કોયડો આજની આ ધન્યતમ પળે ઉકલી જતો લાગે છે ! સહવા સાથેનો તનના ઘસારાવાળો નાનકડો ય ધર્મ મહાન ધર્મ છે, ' મહતી સાધના છે ! સર્વ સુખોનુ બીજ છે ! અતર્મુખતાનુ એકનુ એક સર્વથા સફળ સાધન છે !

ચાલો ત્યારે, ઝડપ કરો ધાર્યા કરતા ખૂબ જ મોડુ થઈ ગયુ લાગે છે હવે પળ પળમા સહવાનુ શરૂ કરીએ

પ્રત્યેક આરાધનાને સહવાની વન્દનમાળાથી વિભૂષિત કરીએ

યજ્ઞ આરભો સહવાનો કલ્યાણ કરો આતમરામનુ

જિનાજ્ઞાના પાલકને જ આ કાળમા પ્રભાવક આત્માઓ કહેલા છે જિનાજ્ઞાનુ પાલન સહ્યા વિના તો શક્ય જ નથી " ખાના-પીના-મોક્ષ લેના " જેવી અધમ વૃત્તિમાથી જ અનુકૂળતાની સેવા પૂર્વકના ધર્મ થાય છે એવા ધર્મો તો નરકના દોજખ-ના સર્જક છે, અનત સુખના વિનાશક છે

આત્મન્ ! સહવાનુ એક જ જીવન ! એક જ તક ! એક જ સકલ્પ ! એક જ બળ !

સહસ્રાબ્ધિક યુગોના તારા કાળા ઇતિહાસને ભૂંસી નાખશે હો ! તારા ભાવી જીવનના પટમાં અનોખી રંગોળી રચાશે.

અરે સાધક ! સમજી જા સાધના ! જો સાધનાની કકડતી ભૂખ હોય ! આરાધનાની તમતમતી તમન્ના હોય ! ઉપાસના માટે ઉરની ઊર્મિઓ ઊછળતી હોય !

શાસનની યત્કિંચિત્ પણ સેવા કરી જવાની લાગણી હૃદયના કોઈ ખૂણે વસી હોય તો આ જ પળથી મથતો જા. કષ્ટ સહન ખમતો જા ! ઇન્દ્રિયોને દમતો જા ! અને શાશ્વત સુખનો સ્વામી બનવા આંતર સુધારસના ઘૂંટડા પીતો જા !

[૨૦]

સહન કરે તે સાધુ

'સંયમધર્મ' શું પદાર્થ છે એ પ્રશ્ન ઉપર વિચાર કરું છું ત્યારે ઘણી વાર માથું ચગડોળે ચઢીને ભમતું હોય છે અંતે એક જ નિષ્કર્ષ આવે છે કે સહવું તે સંયમધર્મ! સાધુતાનું રક્ષણ સહવામાં જ થઈ શકે

ઉપસર્ગો અને પરીષહોની ઝડીઓ વરસતી હોય ત્યાં જઈ જઈને હસતે મોઢે જે ઊભો રહે એ જ સાધુ સહી સહીને જેણે કાયાને કઠોર કરી નાખી છે, ચામડીને બરછટ બનાવી દીધી છે, પગના તળિયાને ઊભા અને આડા ચીરાઓથી ભરી દીધા છે, ચાલી ચાલીને જેની જંઘા પથ્થર જેવી થઈ ગઈ છે, ધોમધખતા સળગતા બપોરે ખુલ્લે માથે ઊભા રહીને જેને ટાલ પડી ગઈ છે એ સાધુ કહેવાય એના રોમેરોમ એની સાધુતાને જણાવતા હોય, એની વિનમ્ર આંખો સંયમિતાને સૂચવતી હોય, માથે આવી ગયેલી ભવોભવની ભેદી રમતને વેરવિખેર કરી નાખવાની જવાબદારીનું એને થઈ ગયેલું ભાન એની ગંભીર મુખમુદ્રા સૂચવતી હોય,

એ ક્યારેક ઉન્નત મસ્તકે દૂરસુદૂર જોતો હોય ત્યારે એમ જ લાગે કે સામે ખડકાએલી વિરાટ કર્મ સલ્તનતને જોતો એનો કચ્ચરઘાણ કાઢી નાખવા કોઈ સફળ વ્યૂહરચના ગોઠવવાનું વિચારી રહ્યો છે

ન એને પડી હોય મયાની ન પડી હોય મમતામાયાની, ન તો એને પરવા હોય આફતોની કે ન એને ફિકર હોય દુન્યવી સુખોની. આફતોથી એ ભાગતો ફરે, દુન્યવી સુખોથી સો હાથ દૂર રહે, છાયાને ઝંખતો જ રહે. આંખોમાં ઊંઘ ભરાય તોય ઊભો રહે. પડું પડું થાય તોય ઝૂકી ઝૂકીને પ્રભુને વંદના કરતો રહે. જીવનમાં કારમી આગ ભભૂકી હોય ત્યારેય નિષ્ઠુર માણસની જેમ હસતો એ આગ સામે જોતો રહે અને બબડે આ કરતા તો ભયંકર આગ—નારકના ભવમાં—જીવનમાં લાગેલી. ત્યાં ક્યારેય થમી ન હતી. સદા જ ભૂંજાતો રહ્યો હતો. અને છતાં પરિણામ કાંઈ જ ન મળ્યું આજે તો સ્વેચ્છાએ સહીશ અને એ આગમાં આગને ચાંપનારા કર્મોને જ હોમીશ. એમની જ રાખ કરી નાખીશ

ક્યા સાથે એને આરામ સ્પૃહા હોય. માઈલોના માઈલો ચાલી ચાલીને કાયા ભાંગી હોય તોય તેને ચલાવ્યે જ છૂટકે. એની આંખ સામે તો બળદિયાના ભવ અને એમાં હળે જોતરાયેલી એની જાત, માર ખાઈ ખાઈને ઘાંચીની ઘાણી પીલતી એ કરુણ વાત, અને એ બધુંય છતાં—માઈલોના માઈલો ચાલવા છતાં—એ બેલની સ્થિતિ તો ત્યાં ને ત્યાં જ—આ બધું દેખાય અને...દાંત પીસે! હવે આ જીવનથી એ

વાતોનુ પુનરાવર્તન નહિ થાય કાયા એક માઈલ કાપશે પણ કર્મો કરોડો કપાશે કાયા વીસ માઇલ કાપશે અને કર્મો તો ભડકે સળગશે

ભૂતકાળના એ અકસ્માતોના પુનરાવર્તન ન થવા દેવા સાધુ સદૈવ સજાગ હોય ફરી કહેવાનુ મન થઇ જાય છે કે કરુણાવત સાધુ કાયાને કચડતો જ રહે એના મગજમા એવુ ચિતન સજ્જડ થઇ ગયુ હોય છે કે જીવનોની ખાના ખરાબી સર્જનાર જે કોઈ હોય તો આ કાયા જ છે એના મોહે તો વીતરાગને ભુલાવ્યા છે નિર્ગ્રન્થોને અવગણ્યા છે, ધર્મને પણ ધિક્કાર્યો છે હવે જો આ ખાનાખરાબીથી ઊગરી જવુ હોય તો એક જ માર્ગ છે કે પ્રભુએ ચીધેલા રસ્તે એ કાયાને લઈ જવી એને ખૂબ કૂટવી, થરથરતી ઠડીમા એને ધ્રુજાવવી, સળગના તાપમા એને સળગાવવી, કારમો ભૂખમરો વેઠીને એને ઓગાળવી, ગુરુવર્યોની સેવા કરીને એને સૂકવી નાખવી કાયાની સુકવણી કર્યા વિના સસાર સુકાય તે કદી પણ સભવિત નથી સસાર લીલોછમ રહેતો જ હોય તો કાયાની હરિયાળીથી જ

મુનિ ધર્મમા આવુ જ બધુ આવે પ્રતિકૂળતાને છાતી આપવાની હોય, અનુકૂળતાને હમેશ પીઠ બતાવવાની હોય માદા પડીએ, ઊભા રહેવા જેટલી પણ શક્તિ ન રહી હોય, છેલ્લા શ્વાસ લઈ રહ્યા હોઈએ તે વખતે પણ અનુકૂળતાને નમવાને બદલે એક પણ હરફ ઉચ્ચાર્યા વિના હસતે મોએ કર્મોને મારતો મારતો જે મરે તે જ કર્મ સગ્રામનો શહીદ કહેવાય.

મુનિધર્મનું સ્વરૂપ આવું કેમ હશે એ પ્રશ્ન થવો સહજ છે, પણ એનો ઉત્તર પણ સરળ છે. અનુકૂળતાએ—અસહિષ્ણુતાની વૃત્તિએ—આપણને સંસારમાં બાંધી જ રાખવાનું કામ કર્યું છે. એ બ્રમણાથી ઉગરી જવા પ્રતિકૂળતાને, સહિષ્ણુતાને આપણે અપનાવવી જ રહીને!

આથીસ્તો મુનિમાર્ગ ખાંડાની ધાર જેવો કહ્યો છે, લોઢાના ચણા ચાવવા જેવો કહ્યો છે, સામે પૂરે બાથ ભીડવા જેવો કહ્યો છે. મુનિધર્મનું કોઈ પણ કર્તવ્ય બહુધા સહિષ્ણુતા ગુણની ખીલવણી માટે હોય છે. સહિષ્ણુતાના બીજને વિકસાવવા માટે જ ગુરુસેવા, પ્રભુભક્તિ, ઉગ્રવિહાર કે અષ્ટપ્રવચન-માતાનું પાલન વિહિત છે. હા, કઠોરમાં કઠોર માર્ગને એકદમ તો ન જ અપનાવી શકાય. આ અંબાડી ઉઠાવવા પહેલાં હાથી બનવું પડે. એટલે તો સઘળું અનુષ્ઠાન યથાશક્તિ કરવાનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે. એનો અર્થ એ છે કે જેટલી શક્તિ પહોંચતી હોય તેટલું તો અવશ્ય કરવું. શક્તિ બહાર ન કરવું એટલો જ સાંકડો એનો અર્થ નથી.

સામાન્ય રીતે કાયાનો એવો સ્વભાવ છે કે એકનું એક કાર્ય અવિરતપણે તેની ઉપર નિત્ય લાદવામાં આવે તો એ તેને કોઠે પડી જાય છે. તે બહુ સરળ બની જાય છે એટલું જ નહિ કિન્તુ એથીય જરા વધુ કઠોર તપ કરવાની શક્તિ પણ તેને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. શક્તિ વધી એટલે એના પ્રમાણે વધુ કઠોર તપ સ્વીકારવું જ જોઈએ. બેસી રહ્યે ન ચાલે. શક્તિને અનુરૂપ તપ કરતા જ રહેવું

જોઈએ શક્તિ વધે તો કાર્ય બદલવુ જ જોઈએ આમ કરવાથી ક્રમશ બલ વધતુ જાય છે કદાચ બાહ્યદૃષ્ટિએ કાયા દૂબળી બનતી જતી દેખાય પણ કાયા કસાયેલી તો જરૂર બને છે હમેશ કસાતી કાયા કાર્યક્ષમ બને છે માસલ તગડી કાયા નહિ જ

જો આ પ્રક્રિયાને અનુસરીને આપણે કામ લઈએ તો ક્રમશ બલ વધતા વધુ ને વધુ કઠોર અનુષ્ઠાનોને જીવનમા અપનાવી શકીએ એકેક ધર્માનુષ્ઠાન અનતકર્મોને વિદાય આપે, સેકડો દુર્ગતિના દ્વારે ખભાતીતાળા લાગી જાય, કરોડો યાતનાઓ અને સીતમોથી મુક્તિ મળે

નિરાધાર, નિ સહાય બનેલો, કચડાતો–પીલાતો–રુલાતો અને રિબાતો, દેહના પાપે કારમી સજા ભોગવતો આત્મા મુક્તિના ગાન ગાય અનત કાળથી એને પગે ખોડગાયેલી કર્મજજીરો તૂટી જાય અલબત્ત, મુનિધર્મ અત્યત કઠોરછે, એને પચાવવા પથ્થરની હોજરી જોઈએ પણ તે બધુ સાધ્ય છે આપ્ત પુરુષો કદાપિ અસાધ્યનો ઉપદેશ આપે નહિ અમુક ને જ સાધ્ય એવો ઉપદેશ દેનાર આપ્ત કહેવાય નહિ એટલુ જ કે કદાચ કાલવિલબ થાય ભૂતકાળમા આદરેલા કુપથ્યોને લીધે આ રસાયણ પચાવતા પહેલા બીજી અનેક પ્રક્રિયાઓ કરવી પડે પણ મુનિધર્મ સાધ્ય તો ખરો જ આ ભવમા એની વાનગી પણ મેળવી લઈએ તોય બેડો પાર કરી દે તેવો આ ધર્મ છે

★

ગૃહસ્થજીવન અને મુનિજીવન

સંસારના બોજાને માથે લઈને ભોગસુખોને અનુભવવા એ કેટલું કપરું કામ! માથે મણ ઉપરાંત ભાર હોય, એટલો ભાર કે કમર પણ વળી જતી હોય, શરીરે પસીનો વળી ગયો હોય એ વખતે ઠંડા પાણીનો ગ્લાસ કોઈ આપે, મોઢે અડાડે છતાં પીવા ભાવે? ભાર ઉતાર્યા વિના ઠંડા જળના સુખ માણવામાં મોજ શી આવે? પણ સંસારના જીવો તો આ રીતે જ મોજ માણી રહ્યા છે.

ઘરની સ્ત્રી માથાભારે મળી હોય તો તેના અંગેનો ત્રાસ એવો બધો હોય છે કે એમાં જ જીવનનો બધો સમય વેડફાઈ જાય! પણ આ જીવો તો આવી જાતના કેટલાય બોજા માથે ઉપાડે છે!

એમના અંતરના ધંધાઓની તેજીમંદી કપટીના ધ્યાન જેવી, હાથીના કાન જેવી કે બાળકના મન જેવી ચંચળ હોય છે. ઘડીમાં તેજીના વાયરા તો ઘડીમાં મંદીના બોજા કોઈ જ સમજાય નહિ. ફૂટબોલની જેમ આ સટોડિયાઓ

ફૂંકાયા કરે રાતે બે ઘડીની ઊંઘ પણ શાન્તિથી તેમને ભાગ્યે જ મળતી હોય આટલું જ નહિ, હજુ તો આ બેલ બીજું ઘણું ઘણું ઉપાડી શકે છે છોકરાના તોફાનો, એમની માંદગીના ખર્ચા, સંસ્કારની ખિલવટ માટેની ભારે જવાબદારી પણ જરાય ઓછી નથી હોતી અને રખે છોકરો અવળો પાક્યો તો વળી ભોગ લાગ્યા! ગમે તે છોકરીને પરણી લાવે, માબાપે પસંદ કરેલી છોકરીની સગાઈ એ તોડી નાખે, નાતજાતમાં આબરુના લિલામ થાય, ઘરક્લેશના મંડાણ થાય, એટિકેટમાં રહેતી અને પગની એડીએ જ ચાલતી કન્યા માં દીકરાને લડાવી મારે, બાપને ત્રાસ આપે છોકગના મગજમાં કેઈ ભૂતડાં ભરે, ઘરમાં ક્લેશ અને કંકાસ, તોફાનો અને ધમાલો મચી જાય જાણે ગાંડો હાથી આલાનબંધથી છૂટયો ન હોય!

જાણે હજુય આટલું ઓછુ છે તેમ આ સંસારનો બેલ વટથી અને વહેવારમાંથી ઊંચો આવતો નથી એ બોજોય એને ક્યારેક તો અતિશય ભારે પડી જાય છે રાત ને દીની કાળી મજૂરી, ઘરમાંય અશાન્તિ, દુકાનમાંય અજંપો, મનમાંય ક્લેશ, તનમાંય રોગોના ઉદ્વેગ વગેરે અનેક આપત્તિઓની ભડકે બળતી આગમાં સંસારી જીવ ઊભો રહીને અસહ્ય ઝાળો વેઠી રહ્યો છે

હું તો જ્યારે જ્યારે આવા કિસ્સાઓ સાંભળું છું ત્યારે ભારે ત્રાસ વઈ જાય છે કેટલું વેઠવાનું અને કેટલું રળવાનું? કેટલો માર ખાવાનો અને કેટલું મળવાનું? કેટલો ત્રાસ અને છતાં કેટલી શાન્તિ? ક્યારેક એમ થઈ જાય કે

આ લોકોના મતે તો ઘણું સુખ અને શાન્તિ અમારે ત્યાં છે અમારાં જીવન બહુ જ સીધાં અને તરત સુખ પરખાવનારાં. અમારે ઝાઝાં કષ્ટ નહિ ઝાઝી જ ત્રેવડો નહિ ઝાઝી ચિંતાય નહિ અને સુખશાન્તિનો પાર નહિ.

પરંતુ વિચારના ઊંડા પાણીએ ઊતરીએ ત્યારે ઘણી જુદું જ ભાન થાય છે કે અમારે ત્યાં મોજ મઝા હોત ઓછું કષ્ટ હોત તો તો એ બધાય સુખના કામી જીવો અહીં કેમ ન આવી જાય? એમને તો સુખ જોઈએ ને! પણ છતાંય અહીંના સુખ મેળવવા એ લોકો તૈયાર થતા નથી. એમને આ સુખ ભારે પડતું હોય તેમ લાગે છે એ શાથી બનતું હશે? અને અમને કેમ આ કષ્ટ નહિ લાગતું હોય? પહેલા પ્રશ્નનું સમાધાન તો એ છે કે સાધુજીવનની કષ્ટમય સાધના જગતમાં પ્રચાર પામેલી છે સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું ગુરુને પરાધીન રહેવાનું ત્યાગ અને તપ કરવાનાં તે તે સમયે ક્રિયાકાંડ કરવાનાં જ વિહારો અને લોચ કરવાનાં ઇત્યાદિ અનેક પરાધીનતાઓ પ્રસિદ્ધ થયેલી છે

આમાંના પ્રત્યેક કષ્ટમાં સ્વેચ્છાનો ત્યાગ, સંપૂર્ણ પરાધીનતા-ઇચ્છાને ગોળીએ જ દેવાની વાત દેખાય છે બાકી મૂકીને કષ્ટોની વહી માથે સ્વીકારવાની.

એક બાજુ અનાદિના કુસંસ્કારથી ઇચ્છાઓ સમયે-સમયે ફુલાફુલ કરી મૂકતી હોય એ વાસનાઓ એનો બહુ લેવા લાગ્યા શોળ કરી મૂકતી હોય અને બીજી બાજુ એનાથી સંપૂર્ણ

રીતે નીડર રહીને, એને એક સૂકા રોટલાનો ટુકડો પણ નાખવાની વાત ન હોય એ સાધના કેટલી કપરી બની જાય? ભલે પછી આવી સાધનાના બળ ઉપર આફરીન થતુ વિશ્વ ખમ્માખમ્મા કરતુ હોય, અછો અછો કરી નાખતુ હોય, પધારો પધારો કરતુ હોય-પણ હવે એ પોસાય તેવુ તો નહિ જ ને? સ્વેચ્છાને કચડવા જેવુ કઠોર કાર્ય બીજુ કોઇ નથી સ્વેચ્છાને પોષવા જેવો સાસારિક આનદ બીજો કોઈ નથી

જગતના જીવો અનેક ઇચ્છાઓને કચડીને પણ અબ્રહ્મની, આહારની કે પરિગ્રહ અને નિદ્રાની સ્વેચ્છાઓને પૂરી કરે છે અને તેથી જ તેમનાં કષ્ટ તેમને ભારે લાગતા નથી જ્યારે અમારા જગતમા ઊઠતી બધી જ અપ્રશસ્ત ઇચ્છાઓને કચડવાની, દમવાની, ઉપશાન્ત કરવાની યાવત્ વિનષ્ટ કરવાની વિષયેચ્છા, પરિગ્રહેચ્છા, આહારેચ્છા કે એવી કોઈ પણ ઇચ્છાને અહી પોષણ જ ન મળે

હવે કહો કષ્ટ વધુ ક્યા? બેય સ્થળે પોતાના માનેલા સુખ મળે છે છતા એ સુખ મેળવવામા સાસારિક જીવોને વધુ કષ્ટ ક્યા લાગે? અમારા જીવનમા જ તો

હવે બીજો પ્રશ્ન થાય કે, "તો પછી અમને એવુ કષ્ટ અસહ્ય કેમ બનતુ નથી?" આનુ સમાધાન મને તો આવુ લાગે છે સામાન્યત જે આત્માઓ સસાર ત્યાગે છે તેઓ ખૂબ જ સસ્કારી આત્માઓ હોય છે પૂર્વભવોની

-જન્માન્તર સાધનાના બળની સાથે આ જીવનમાં પ્રવેશેલા હોય છે આ બળ એવું વિરાટ હોય છે કે તેની સાથે અહીંનાં કષ્ટો સહેલાઈથી ખમી શકાય તેવા બની જાય છે આવા બળ સાથે સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પણ બહુ જ સારી થયેલી હોય છે તેથી તેની સહાયથી તેઓ અંતિમ કષ્ટને પણ કુસુમ તુલ્ય બનાવીને વધાવી લે છે બાકી જીવન તો સાધુનું જ કષ્ટમય છે એની પાસે ગૃહસ્થ જીવનનાં કષ્ટો તણખલાની તોલેય ન આવી શકે હો!

પૂછજો કોઈ સાધુતાના સ્વામીને આ પ્રશ્ન! પછી બધું સમજાઈ જશે.

કમલ પ્રકાશન

[પબ્લિક ટ્રસ્ટ]

પ્રાચીન સાહિત્ય પ્રકાશન : યોજના-૧

જ્ઞાનખાતાની રકમનો સર્વોત્તમ ઉપયોગ કરવાની એકની એક યોજના

આ યોજના હેઠળ જીર્ણ થઇ ગયેલા શાસ્ત્રગ્રંથો ફરી છપાવીને ભારતભરના જ્ઞાનભંડારોમાં સુરક્ષિત મૂકી દેવામાં આવે છે

દાનવીરો ! આપ આર્થિક સહયોગ આપીને શ્રુતભક્તિનો મહાન લાભ ઉઠાવો

સંસ્થાના વહીવટદારો ! જ્ઞાનખાતાની રકમનો પ્રવાહ આ તરફ આજે જ વાળો સરકાર આપણા જ્ઞાનદ્રવ્યને આચકી લે તે પૂર્વે જ જીર્ણ થયેલા શાસ્ત્રગ્રંથોના મુદ્રણકાર્યમાં એનો સદુપયોગ કરાવી લેજો નહિ તો નાશ પામશે શાસ્ત્રગ્રંથો અને આડા માર્ગે ઢસડાઈ જશે જ્ઞાનદ્રવ્ય

પ્રકાશિત

ઉપદેશરહસ્ય ૧૦-૦૦

ઉપમિતિભવપ્રપંચા કથા (પ્રેસમાં)
બે ભાગમાં

હવે પછી

૧ યોગશાસ્ત્ર-(સંસ્કૃત) બે ભાગમાં

૨ કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા

અર્વાચીન સાહિત્ય પ્રકાશન યોજના ૨

નવી પેઢીનું મીઠું વેરાતું જાય છે ને નહિ જાગીએ તો મરી પરવારશે આપણી ભાવી પેઢીનું સંસ્કારધન! શ્રદ્ધાનું જીવન! ખાસ કરીને યુવાન વર્ગને તૈયાર કરવા આ યોજના કેવળ આધુનિક શૈલિથી શાસ્ત્રચિંતન રજૂ કરવામાં આવે છે

અર્થબળ વિના કોઈ પણ યોજના સસ્તી અને સારી બની શકતી નથી.

આપના વાચકોને પુસ્તકો દ્વારા સંસ્કારનું નવજીવન અર્પતી આ યોજનામાં આપનો ઉદાર હાથ લંબાવો

: પ્રકાશિત :

સાધનાની પગદંડીએ	૧-૦૦
શરણાગતિ	૧-૦
વિરાગની મસ્તી	૧-૦
હું અંધારેથી...	૧-
અધ્યાત્મસાર	૩-૫
ગુરુમાતા	૨-૦
વંદના	૨-૦
વિરાટ જાગે છે ત્યારે	૨-
મહાપંથનાં અજવાળાં	૨-

હવે પછી

મહાભિનિષ્ક્રમણ	૨-૦૦
અનંતનાં પાત્રો	૩-૦
વિજ્ઞાન અને ધર્મ	૫-૦
જૈન દર્શનમાં કર્મવાદ	૧-૫

ત્રણ ભાષામાં

વિશેષ માહિતી માટે આવેદન પત્રો મંગાવી લો

આ સંસ્થાનું પબ્લિક ટ્રસ્ટ કરવામાં આવ્યું છે જેથી દાનવીરોને કરમુક્તિનો લાભ પ્રાપ્ત થઈ શકે

માહિતી કેન્દ્ર

સુબોધચન્દ્ર લાલભાઈ

[illegible]

[illegible] પાસે

અમદાવાદ-૭

, પ્રકાશન : યોજના-૨

ાતુ જાય છે જો નહિ જાગીએ
ાગી ભાવી પેઢીનુ સસ્કારધન !
। યુવાન વર્ગને તૈયાર કરવા આ
ાથી શાસ્ત્રીયચિંતન રજૂ કરવામા

ાઇ પણ યોજના સસ્તી અને

તકો દ્વારા સસ્કારનુ નવજીવન
ો ઉદ્ધાર હાથ ધરાવો

હવે પછી

મહાભિનિષ્ક્રમણ	૨-૦૦
અનન્તના પાત્રો	૩-૦૦
વિજ્ઞાન અને ધર્મ	૫-૦૦
જૈન દર્શનમા કર્મવાદ	૧-૫૦

ત્રણ ભાષામા

આવેદન પત્રો મગાવી લો
ટ્રસ્ટ કરવામા આવ્યુ છે જેથી
પ્રાપ્ત થઈ શકે

। કેન્દ્ર
લાલભાઈ
લ
' પાસે
૧૯-૭

લેખકશ્રીનાં અન્ય પ્રકાશનો

પ્રકાશિત

ભાવી પ્રકાશનો

મૂલ્ય ૨-૦૦